
LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 149 ■ JANUAR 2009. ■ GODINA XVI ■ CENA 100 DINARA

Intervju:

- **Vojin Ćetković**
- **Svetlana-Ceca Bojković**
- **Miloš Lolić**
- **Iva Milošević**
- **Milena Jeftić Ničeva Kostić**

Tema broja: Finansijske prilike i neprilike pozorišta

Pozorište i književnost

Jubilej: 50. godina Dadova

Društvena kastracija slobode

Reprint Ludus:

Intervju - Ljubomir Simović

TEME I DILEME IZVOĐAČA GLUMAČKIH RADOVA

Povodom teme prošlog broja „Ludusa“: Muke s repertoarom i/ili prezaposlenost glumaca

U temi broja prošlog „Ludusa“ bilo je reči o problemima koje pozorišta imaju da bi sastavili, odnosno igrali svoje repertare, održavali probe, a usled prezauzetosti glumaca. Svoje viđenje tog problema daju Egon Savin, Gorčin Stojanović, Svetozar Cvetković.

Egon Savin: „Krećući u rad na predstavi 'Derviš i smrt' rekao sam da ćemo da pravimo podelu od ljudi koji hoće da mi budu svakodnevno na dispoziciji u određeno vreme, uključujući i Ljubu Bandovića sa kojim volim da radim, i on sa mnom, a koga čekaju kola posle svake probe i voze na snimanje. Deceniju - dve unazad nije bilo TV produkcije jer za to nije bilo ni novca ni političkih okolnosti. Sada se TV pokazala kao bitan faktor.

(Druga je stvar pitanje kvaliteta tih TV serija koje su, manje-više, loše serije ni o čemu.) Ima na tu temu preterivanja, ali stvari nisu jednostrane. Treba uložiti napor i recimo pod okriljem esnafa, SDUSA, sklopiti nekakvi sporazum između televizija, pozorišta, filmskih producenata. Jer, treba imati u vidu da su dodatni angažmani izvor zarade (koja je u pozorištu vrlo skromna), kao i to da oni pospešuju popularnost glumaca od čega pozorište, takođe, na neki način može imati koristi.

Čarobna reč u ovom problemu je – ugovor.

Ozbiljno gledano, nemoguće je potpisati ugovor, dati reč i zatim to prekršiti. Za sad ne postoje penali jer ne postoje profesionalni ugovori, ali kad pozorište

Ilustracija: Jugoslav Vlahović

bude bilo bazirano na njima (da l' ću to doživeti?) onda će i prekršaj ugovora podrazumevati mnogo ozbiljnije sankcije. Ali ta čarobna reč je nečujna bez Zakona o pozorištu, a ovaj pak bez Zakona o kulturi, a to je već neka druga priča.”

Gorčin Stojanović: „Živimo u zemlji u kojoj se samo od jednog posla ne možete održavati. Glumci radom sa strane kreditiraju pozorište jer su plate u teatrima takve kakve su. Oni su ljudi koji će za male ili čak nikakve, odnosno neizvesne novce da rade u projektu, filmskom ili pozorišnom svejedno, u koji veruju (imate li to u drugim profesijama?), a egzistenciju obezbeđuju tamo gde mogu. Drugo je pitanje hiperprodukcije TV serija i gužve u tom šesnaestercu jer je malo zvezda koje prodaju seriju. A treća stvar koja nema veze ni sa ekonomskim ni sa socijalnim kategorijama je – veliki talent. On je daleko od svakodnevne pojave i nije slučajno što je jedan broj ljudi toliko tražen. Naravno da u toj priči postoje rešenja, ali da bi smo o njima razgovarali moramo visinom honorara obezbediti da neka zvezda u nekom periodu bude samo vaša.”

Svetozar Cvetković: „Prezaposlenost (nekih) glumaca je objektivni problem,

prisutan godinama unazad i, ako mene pitate, još nije dostigao plafon, još će rasti. To je teškoća, pre svega, za koordinaciju gde treba da se zadovolje interesi svih pozorišta. Veći problem je, rekao bih, što se svi ponašamo kao da je sve normalno te i dalje pravimo velike, ansambl predstave koje su samim tim osuđene da budu igrane tek nekoliko puta. Nije to samo naš problem. I te kako je prisutan i u svetu. Pogledajte svetsku modernu dramaturgiju, to su sve komadi sa dva do četiri lica. Ni mi nismo, niti ćemo uskoro biti u mogućnosti da pravimo velike, ansambl predstave (e sad ide ono čuveno) ako se nešto ne promeni. Neće se promeniti.

Ni kao glumac, ni kao upravnik pozorišta nisam bio u situaciji da kažem 'živimo od ovog posla'. Plate u pozorištima su nedovoljne i, oni koji su u prilici, svoja materijalna pitanja rešavaju dodatnim radom. Kako braniti ljudima da rade i time ih terati da žive na rubu egzistencije, ili ispod njega.”

Gorčin Stojanović

Egon Savin

Svetozar Cvetković

Pozorište i tranzicija

ČEMU DANAS (SLUŽE) NACIONALNI TEATRI?

Da li je (napokon) sazrelo vreme da redefinišemo razloge postojanja nacionalnih pozorišta, ali i da redizajniramo ove institucije?

Aleksandar Milosavljević

Kako u svetlu iskustava života u tranziciji (koja u našem slučaju očigledno traje decenijama) odgovoriti na pitanje postavljeno u naslovu ovog teksta? Na koji način razmišljati o smislu, kulturološkom značaju i umetničkim zadacima nacionalnih teatarra (a u Srbiji ih danas ima dva – beogradsko Narodno pozorište i novosadsko Srpsko narodno pozorište), s obzirom na činjenicu da su devedesete godine prošlog veka za sobom ostavile breme ozbiljnih problema koji se svi od reda itekako tiču ovdašnjeg teatarskog života. U deo tog balasta spadaju: devastirana ekonomija, mešanje politike u pozorišne poslove što je uticalo na kadrovsku politiku, promenjen odnos javnosti prema teatarskoj umetnosti, odlazak iz zemlje ogromnog broja već formirane ali i potencijalne pozorišne publike, odsustvo adekvatne edukacije, dramatična promena sistema vrednosti, kolaps stručnog javnog mnje-

nja, komercijalizacija svih vidova stvarnosti, estradizacija teatra, uticaj drugih medija...

Analiza pozorišnog života Srbije mora, međutim, da izuzme situaciju u beogradskim teatrima o kojima je tokom poslednje decenije vođena briga, u čiju tehničko tehnološku opremu i infrastrukturu je planski ulagano, a čija su gotovo sva zdanja sistematski rekonstruisana. No, „beogradska teatarska stvarnost“ ne odnosi se i na prestoničko Narodno pozorište. Ono, naime, pripada Republici, baš kao što i brigu o Srpskom narodnom pozorištu dele Pokrajina i Republika.

Od čega, dakle, početi? Najbolje od same suštine – od misije ovih institucija.

Srpsko narodno pozorište je 1861. godine iznedrila novosadska Srpska čitaonica. Nije nevažno napomenuti da je sednicom osnivačke Skupštine SNP-a predsedavao Svetozar Miletić, a ideja je

Narodno pozorište, Beograd

bila formiranje teatra koji će doprineti očuvanju nacionalnog identiteta, jezika i nacionalne kulture u višenacionalnom Novom Sadu, administrativnom centru jedne od austrougarskih provincija. Sedam godina docnije, 1868, knez Mihailo poziva Jovana Đorđevića, prvog upravnika SNP-a, da u Beogradu osnuje Narodno pozorište. U tek oslobođenoj srbijanskoj prestonici nije bilo razloga da ime teatarra sadrži odrednicu „srpsko“, jer su ciljevi novoosnovanog pozorišta bili drugačiji u odnosu na one vezane za nastava-

nak SNP-a. Mladom knezu je, naime, bila neophodna brza integracija Srbije u evropske tokove i rečita potvrda da kneževina kojom vlada pripada porodici ozbiljnih evropskih naroda. Zvuči poznato? Nema sumnje, ali je kontekst ipak bitno drugačiji.

Sa sobom, iz Novog Sada, Jovan Đorđević je u Beograd poveo i polovinu ansambla SNP-a, ali i koncept nacionalne teatarske institucije, čiju okosnicu predstavlja Drama, a kojoj će se kasnije priključiti Opera i Balet. U osnovi, ovaj

organizacioni model je odgovarao tadašnjim ambicijama Srbije jer je, budući preuzeta sa Zapada – iz Austrougarske i Nemačke – zapravo bila rečito otelovljenje državne moći koja se reflektuje i na planu kulture. Sve scenske umetnosti ubrzo su se našle pod istim krovom, u monumentalnom zdanju „scene-kutije“ o čijoj sudbini se najdirektnije starala – Država.

U međuvremenu, model organizacione strukture nužno je morao da bude promenjen, jer su nastupila drugačija vremena. Tačnije, promenile su se okolnosti koje su uticale na postepeno formiranje drugačije misije nacionalnih teatarskih institucija. One, naime, nisu više imale zadatak da reprezentuju državnost, pa ni da u prvom redu zastupaju i štite nacionalni identitet. Uostalom, zar ovde ulogu reprezentanta nove, Titove Jugoslavije nije dobilo Jugoslovensko dramsko pozorište?

Vremena su nastavila da se menjaju, a s njima su se u pozorišni život uvlačili i drugačiji načini rada na realizaciji predstava – dramskih, operskih i baletskih – pojavljivale su se nove estetike, rediteljski i koreografski proesei su bili zasnovani na drugačijim tehničkim rešenjima pa i tehnološkim inovacijama. A naša nacionalna pozorišta su i dalje tavorila u starim zgradama, predstave su nastajale na scenama istih gabarita, uz suštinski nedovoljna usavršavanja tehničkih resursa.

Istina, Srpsko narodno pozorište je pre dvadesetak godina dobilo novu

zgradu, ali projektovanu za novu teatarsku estetiku koju niko u Novom Sadu, Vojvodini i Srbiji nije ni u ludilu imao nameru da realizuje, pa kada je započet naknadni proces „adaptacije“ prvobitnog projekta, autor ga se glatko odrekao. Tako je nastala zgrada od 24.000 kvadratnih metara prilično monstroznoznih teatarskih karakteristika. Ni beogradskom Narodnom pozorištu adaptacija se nije posrećila.

Osim arhitekture, tehničko tehnoloških kapaciteta i organizacione strukture, transformaciju misije nacionalnih pozorišnih institucija nije u potpunosti i kontinuirano pratila ni promena repertoarske politike. Otuda se svako malo suočavamo s dva pitanja. Prvo glasi: šta će nacionalnim teatrima bilo kakav oblik eksperimenta, istraživanja novih formi i iskorak u drugačije? Drugo je: zar zadatak nacionalnog pozorišta nije da se bavi dramskom klasikom, domaćom i stranom. Istina, uz ovo drugo pitanje se ne retko čuje i pomirljivi „glas razuma“ koji šapatom veli da uz klasike

ne bi bilo rdavo, tu i tamo, „otvoriti“ scene narodnih teataru i za dela savremenika koji su stekli status klasika, pa i za pisce koji će to najverovatnije da postanu. Katkad, kao izraz ekstremnog liberalizma, kroz javnost prostruji i „revolucionarno“ gledište da inscenacija klasike, domaće i strane, ipak danas podrazumeva drugačije rediteljske prosede. Dakle, „klasika na nov način“. Kao da je danas moguće Šekspira igrati na neki stari način. I koji bi to mogao da bude? Kao u elizabetansko doba, ili u vreme Sare Bernar, našeg Bogoboja Rucovića, kasnije Raše Plaovića...

No, kada se neko ipak usudi da u Narodnom ili SNP-u „pročita“ recimo Šekspira na uistinu drugačiji način, primeren ovom vremenu i današnjem senzibilitetu, odmah se jave oni koji brane dignitet nacionalnih institucija od odveć smelih eksperimentatora.

A ko, osim nacionalnih pozorišta, da igra klasiku, makar i na „novi način“? Pogotovo se postavlja pitanje ko

će klasiku uopšte igrati sutra, kada subvencije smalaksu, a za neke i sasvim presahnu? Koja će to pozorišta imati dovoljno brojne ansamble, ali i dovoljno sigurnih para da bi se usudila da načine repertorski presedan i zaigraju komade sa više od troje-četvoro aktera, sa ambicioznom scenografijom i kostimima koji ne moraju nužno da budu savremeni (*second hand production*) da bi potvrdili činjenicu da Hamlet može da bude i naš savremenik? Ali ostavimo se Šekspira.

Ko će, već koliko sutra, u času famoznog suočavanja sa tržištem i njegovim zakonima, imati mogućnost da reškira i upusti se u avanturu inscenacije dela neafirmisanog mladog domaćeg pisca koji je istini za volju ponudio kamernu formu, no koji na „prvu loptu“ ne garantuje siguran komercijalni uspeh, ali u kojeg itekako treba ulagati i ohrabriti ga da nastavi s pisanjem? Ko drugi, osim uglednih teatarskih institucija koje ne zavise u potpunosti od čudi tržišta, koje dakle neko (Država) fi-

nansira, koje imaju jasan cilj da edukuju i profilisu publiku, a ne podilaze joj zarad prodaje ulaznica, institucija koje će, između ostalog, imati i zadatak da reprezentuju teatarsku umetnost ove države na međunarodnom planu.

U tim okvirima, čini se, treba ubu-

duće prepoznavati elemente na osnovu kojih bi bila redefinisana misija naša dva nacionalna pozorišta. A s novom misijom biće uspostavljene i drugačije relacije između osnivača i samih teataru.

Razume se, ako je to nekome ovde uopšte potrebno.

Srpско narodno pozorište, Novi Sad

Aktivnosti Saveza dramskih umetnika Srbije

SIT GLADNOM NE VERUJE

Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o obaveznom socijalnom osiguranju iz 2005. samostalni umetnici primorani su na čitav jedan začaran krug birokratskih formalnosti i uvećanih prinadležnosti, ostali su lišeni i nekih građanskih prava i pogodnosti, poput prava na kredit ili dobijanja viza u velikom broju ovdašnjih ambasada...

Petar Grujičić

Mnogi još pamte javne gestove nekoliko istaknutih glumaca tokom 90-ih godina, kada su, lišavajući se redovnih zaposlenja u beogradskim pozorištima, dobrovoljno prelazili u status samostalnih dramskih umetnika. Tokom kriznih 90-ih, ovo je predstavljalo pouzdan način da se zaštiti njihov dignitet u odnosu na aktuelne društvene, ali i na tadašnje repertoarske prilike. Čak i u takvom, krajnje nepovoljnom društvenom kontekstu, SDUS je bio kadar da svojim članovima ponudi status koji bi garantovao umetničku, moralnu i materijalnu autonomiju, na način koji je tih godina služio na čast SDUS-u i čitavom njegovom članstvu.

Danas, nažalost, jednako kao i u minulom periodu, zahvaljujući Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o oba-

veznom socijalnom osiguranju iz 2005, postupke poput gore navedenih, SDUS ne može da svojim članovima preporuča čak ni kao avanturu. Ne ulazeći u razloge svojevremenog donošenja pomenutog Zakona, u međuvremenu su postale vidljive sve njegove žalosne posledice po status samostalnih dramskih umetnika, ali i po ceo SDUS. Ove posledice sada preslikavaju sve tekuće paradokse pozorišnog života, ali i naše ukupne društvene tranzicije, sa svim njenim raskošnim specifičnostima i ekstremima.

Ovim Zakonom je, podsetimo se, status samostalnog dramskog umetnika sveden na neku vrstu socijalne kategorije, gde gradski Sekretarijat za kulturu može a ne mora, da preuzme umesto umetnika plaćanje doprinosa za PIO i zdravstveno osiguranje samostalnim

umeticima, i to na minimalnu osnovicu osiguranja. Članovi koji tokom godine ostvare i prijave veći prihod od te najniže osnovice, u obavezi su da sami sebi uplaćuju doprinose od svojih neto honorara, što njihove zaposlene kolege, razume se, ne moraju da čine. Na taj način, poslodavac je ostao lišen obaveza koje trenutno ima čak i prilikom angažovanja nezaposlenih lica. Odredbama Zakona se u potpunosti previdela priroda pojedinih profesija koje okuplja SDUS, poput reditelja i dramaturga koje institucije kulture zapošljavaju u skoro nezatnom procentu. Takođe, previdelo se i kuriozitet da su među samostalnim umeticima svoj status pronašli i pripadnici generacija koje se, sticajem okolnosti, tokom 90-ih nisu ni integrisale u postojeće institucije kulture.

U suštini, Zakon je u praksi napravio crtu koja grubo, bez obzira na ostvarene umetničke domete, obrazovanje i iskustvo, razdvaja samostalne dramske umetnike od onih koji to nisu. Ne samo da su tzv. samostalci primorani na čitav jedan začaran krug birokratskih formalnosti i uvećanih prinadležnosti, nego su ostali lišeni i nekih građanskih prava i pogodnosti, poput prava

na kredit ili dobijanja viza u velikom broju ovdašnjih ambasada. Ono što je za samostalce mnogo bolnije od stavljanja u status građana drugog reda (što izgleda više kao kolateralna šteta pomenutog Zakona), jeste i njihovo svrstavanje među umetnike drugog reda. Naime, praksa je status samostalnih umetnika vremenom obogatila nizom različitih primera (ne)profesionalnih uslovljavanja. Ponekad kao otvorene scene, ona izgledaju i kao svojevrsne pikanterije naročito u slučajevima kada su poslodavci zaposlene kolege, obično u ulogama TV, filmskih ili pozorišnih producenata. Upravo ovi poslodavci – poglavito u oblasti koja najmasovnije upošljava dramske umetnike, a reč je velikim TV produkcijama – postali su glavni podstrekajući svojih nezaposlenih kolega za prelazak u status samostalaca, ne bi li se tako lišili obaveza u odnosu na prava koja trenutno uživaju čak i nezaposlena lica.

Time se i među dramske umetnike preslikala jedna sveopšta tranziciona pojava koja se, rečnikom minulih vremena, najbolje može opisati kao „klasno raslojavanje“. Na jednoj strani, zaposlene kolege uživaju neuporedivo veću socijalnu izvesnost i zaštitu u poređenju

sa tzv. samostalcima, kao i prednost u angažovanju unutar, ali i van matičnih kuća. Istovremeno, na primer, članovi pojedinih pozorišnih uprava i ustanova kulture sve češće istupaju i kao vlasnici privatnih producenatskih kuća ili autori već pominjanih TV produkcija o čijem se profesionalnom i umetničkom nivou govori samo šapatom. Na drugoj strani, tzv. samostalci se pretvaraju u tipične „tranzicione gubitnike“, osuđene na, u institucijama i van njih, zavisnost od vrlo ograničenog, jednog te istog broja ljudi. Ovaj sukob javnih, privatnih i autorskih interesa se posredno, kao narastajuća frustracija, sve više odražava i na rad SDUS-a, dovodeći u pitanje njegov dragoceni, u minulim decenijama više puta dokazani profesionalni i javni uticaj.

U predstojećem periodu, nastojanja Predsedništva SDUS-a će biti snažno usmerena na ukidanje pomenutog zakona iz 2005. godine, kao i za redovnije i povoljnije aranžmane uplate doprinosa od strane Sekretarijata za kulturu. Suštinski, međutim, već sada se može reći da će posledice ovog Zakona biti nesumnjive i trajnije od njegovog važenja, ma kada se ono bude okončalo.

OBJAVLJENA MONOGRAFIJA „KSENIJA JOVANOVIĆ“

Nedavno je iz štampe izašla monografija o Kseniji Jovanović, prošlogodišnjem laureatu prestižne nagrade koju Savez dramskih umetnika Srbije dodeljuje za životno delo „Dobričin prsten“. Priredio ju je Zoran T. Jovanović, a sadrži na preko 350 strana, u brojnim poglavljima, reč Ksenije Jovanović o sebi samoj, njena kazivanja o drugima i drugih o njoj, kritike, fotografije... A više nego zanimljivo, i sa stanovišta simbolike vrlo upečatljivo, deluje to što je prvi tekst u knjizi iz pera Predraga Ejduša, ovogodišnjeg laureata prestižnog priznanja.

(Foto: Đorđe Tomić)

Na velikoj sceni Narodnog pozorišta u Beogradu 28.12.2008. uz puno lepih reči, aplauza i uzbuđenja prestižna glumačka nagrada „Dobričin prsten“ uručena je Predragu Ejdušu, ovogodišnjem laureatu.

KRIZA, KRIZA I ŠTA SAD

Kakva će predstojeća godina u finansijskom pogledu biti kad je o pozorištu reč? Čemu se nadati u godini očekivane ekonomske krize? Prognoze su zanimljive

Sonja Ćirić

Živimo prve dane 2009. godine. Da li će biti srećna, da li će se ostvariti sigurno najčešće izgovorena želja ovih dana?

Upozoreni smo da neće, da će biti krizna i, što bi pesnici rekli, veoma gladna. Za sad je, čini se, manje-više sve po starom: nižu se svakodnevne aktivnosti, svakodnevni susreti, dešavanja. Sve je uobičajeno i ustaljeno. Kao u Spielbergovoj „Ajkuli“ – rekao bi oprezan i obavješten čovek. Međutim, ima jedna bitna razlika između nas i filmskih stanovnika američkog gradića u čije priobalje zađe ajkula: oni nisu očekivali zlo, a mi ga očekujemo. Živimo kao da je sve u najboljem redu, ali smo svesni da sutra ujutro može da nas probudi ekonomska kriza koja šeta svetom i, makar u mislima, pripremamo se onako kako možemo i umemo.

Prvi segment priprema za ublažavanje, prevazilaženje, ili već nečeg trećeg što će nam pomoći da preživimo svetsku ekonomsku krizu, zavisi od para. Kultura Srbije se nada da će u 2009. godini raspolagati većim sredstvima nego lane, odnosno da će spremno ući u koštac s nevoljama koje predviđaju ekonomski stručnjaci. Uostalom, zašto se (ipak i uprkos svemu) ne bismo nadali.

Naime, prema finansijskom planu za 2009. godinu Ministarstva kulture, trebalo bi da ove godine država odvoji za kulturu konačno dostignuti jedan odsto od svog ukupnog godišnjeg budžeta. Prevedeno u novac, to iznosi 6.9 milijardi dinara, odnosno sabrano sa iznosom koji se očekuje od Nacionalnog investicionog plana – 7.5 milijardi dinara. Ministar kulture Nebojša Bradić je objasnio da će to, uz adekvatno ulaganje i racionalizaciju potrošnje, biti dovoljno za ostvarivanje planova ministarstva koje predvodi.

Koliko će od te sume dobiti pozorišta Srbije, znaće se u zakonskom roku od trideset dana nakon usvajanja budžeta u Narodnoj skupštini. „Ministarstvo kulture ima 43 korisnika sredstava koje treba pravilno isfinansirati. To znači da mi određujemo relevantnost njihovih rashoda koji nam dostave i na osnovu tih rashoda određuju se sredstva koja će dobiti. Njihova programska aktivnost dođe kao šlag na tortu“, kaže Vesna Jakanović, pomoćnica ministra kulture za ekonomsko-finansijske poslove. Napominje i da zbog inflacije, za taj novac ove godine neće moći da se kupi ista količina robe kao prošle godine, ali smatra da će predviđena suma predstavljati dobru polaznu tačku za prave akcije. Najavljuje da će ustanovama kulture preporučivati otvaranje prema tržištu i prema donacijama. Ustanovama kulture predlaže racionalnije trošenje novca, manje rashode i restrukturiranje u okviru samih institucija. Najveći deo novca, podrazumeva se, namenjen je programima, a dobra vest je i da plate neće biti smanjivane.

U intervjuu jednom dnevnom listu, ministar Nebojša Bradić je izjavio da je „Ministarstvo kulture spremno da se

suoči sa restriktivnim budžetom za 2009. godinu. Stoga smo sveli na minimum troškove funkcionisanja samog Ministarstva, ali ne možemo da prihvatimo restriktivne mere prema programskim sadržajima i realizaciji projekata iz oblasti zaštite kulturnih dobara. Potrudimo se da efikasno racionalizujemo trošenje budžetskih sredstava, pored ostalog, i tako što ćemo izvršiti transformaciju naših najvećih potrošača, Narodnog pozorišta i Narodnog muzeja.“ Nebojša Bradić je ocenio da je važna transformacija ustanova koja će ih učiniti „dovoljno dinamičnim i spremnim u suočavanju sa iskušenjima kakva su kriza i nedostatak finansijskih sredstava.“ Zato ih je, smatra Bradić, „potrebno menjati u skladu s misijom koja im je poverena, ali i prema vremenu u kojem živimo. Mi još imamo nasledene oblike ugovora, angažovanja ljudi i inertne navike u tim ustanovama iz nekog davno prošlog vremena. Naše najveće institucije, kao što je Narodno pozorište, imaju veliki broj zaposlenih od kojih je nedovoljan broj angažovanih u produkcijama. Dakle, neophodne su promene. Njih će sprovesti menadžmenti tih institucija, ali će biti i pod posebnom pažnjom samog Ministarstva.“

Ilustracija: Jugoslav Vlahović

odavno nestalo. Nadam se da će i u našoj državi uskoro biti tako. To je spas za pozorište. Uštede mogu biti značajne ako se uspostave ugovori, ako se racionalizuju radna mesta, odnosno ako se smanji broj ljudi. Tada ćemo moći da ostvarimo onaj plan i program koji smo predvideli za iduću sezonu.“

Programi su planirani, kao što se moglo pretpostaviti, „u momentu kada nije bilo ni naznake da će doći do velike ekonomske recesije koja će pogoditi našu zemlju, i u momentu kada se očekivalo da će se budžet za kulturu značajnije povećati. Zato smo planirali ambiciozni program. Naravno da imamo i plan B koji ćemo razvijati u hodu, u zavisnosti od situacije. Sigurno da ćemo morati da se pridržavamo pravila koliko para toliko muzike, tako je uvek u kulturi, a pogo-

Nasuprot državnom Narodnom pozorištu, opera i pozorište „Madlenianum“ je privatna institucija. Tim pre je bilo zanimljivo saznati da li se i kako se pripremaju za eventualnu nadolazeću ekonomsku krizu.

„Trenutno je ne osećamo, ali u svakom slučaju problem sa finansiranjem neće zaobići našu zemlju“, kaže Danka Teodorović, predsednica Upravnog odbora ove kuće. „Mi se godinama nadamo da ćemo se, s obzirom da smo se nametnuli ovoj sredini umetničkim programom, nametnuti i kao neko koga ta sredina treba da finansira makar minimalnom pomoći. Ali, i dalje smo vezani za našeg osnivača. Trudimo se da neka sredstva i zaradimo, trudimo se na sve moguće marketinške i druge načine. Bavimo se komercijalizacijom pozorišta, imamo

pimo čvrste ugovore – to se radi svuda u svetu. Ako želimo da izbegnemo krizu, moraćemo da planiramo unapred: dosta smo živeli od danas do sutra, moramo da razmišljamo o budućnosti.“

Svetozar Cvetković, upravnik gradskog pozorišta Atelje 212, primećuje ekonomsku krizu o kojoj se priča „više u psihozi koja vlada po gradu i zemlji nego direktno. Međutim, prirodno, ta psihoza se reflektuje na to šta radite i kako radite pa se znači mora reći da se kriza – primećuje. Preživeli smo vreme koje je bilo kataklizmično, vreme sa užasnom inflacijom i padom vrednosti novca, pa nam se kao uslovni refleks kod životinja javio strah da li ćemo imati da se hranimo i da radimo poslove koje želimo da radimo. Kako su kultura i teatar efemerne činjenice u svakom društvu, negde više negde manje, onda će se efekti kataklizmične situacije, ako ikada bude došlo do nje, najviše osetiti u kulturi zato što mi nismo životno potrebni onima kojima mislimo da jesmo. Da li će biti krize, o tome ne odlučuje ova sredina. Ta kriza se reflektuje iz sveta ovamo, i pošto smo sada u velikoj sponi sa svetom, a nadamo se da ćemo biti u još većoj, kako bude u svetu biće i kod nas. Ali, ukoliko neko u svetu ima moći da odluči da se kriza može prenebrgnuti na jedan dostojanstven način, i da se kapitalizam može izvući iz nedaća u kojima je, onda ćemo se i mi izvući. A ukoliko ne, mislim da imamo ljude koji mogu da se izbore sa krizom na način koji nas ipak neće dovesti u situaciju zbog koje nećemo imati od čega da živimo. Mislim da se to neće desiti, mislim da ćemo sačuvati privid normalnijeg života. Ali, da ćemo biti izvesno u gorjoj situaciji što se tiče poslova koje radimo, to hoćemo. Mislim da su ljudi koji vode finansijsku politiku zemlje mnogo čvršći od onih koji su odlučivali da se štampanjem novca može smiriti situacija. Mislim da ćemo mi to ipak na drugi način rešiti.“

Kod citiranih sagovornika i kod mnogih koji nisu pomenuti u ovom tekstu optimizam je očigledan. Treba li ostvariti pitanje njegove opravdanosti i osnovanosti. Da li je možda reč o potiskivanju realnosti? Čak i iz ugla ozbiljnog pesimiste postojeći optimizam kod pozorišnih poslenika je za podržati, tim pre što je reč o ljudima od imena i iskustva koji su upućeni u situaciju i problematiku. Uostalom, umetnost (poput ljubavi) ima neku neverovatnu, racionalno teško objašnjivu snagu. Takođe, ona svoje ljude poštuje i višestruko uzvraća.

Figarova ženidba i razvod

Da li će biti novca za velike, raskošne ansambl predstave?

Predrag Ejodus, upravnik Narodnog pozorišta, racionalizaciju vidi kao jedan od načina prevazilaženja očekivane ekonomske krize: „Narodno pozorište je jedna ogromna institucija koja već godinama vapi za reorganizacijom zato što ćemo na taj način doći do ozbiljnih ušteda. To je prioritet i zalažem se za to unutar pozorišta. Mora se prekinuti sa zastarelom prevaziđenom organizacijom. Vreme stalnih radnih odnosa je za nama, ono je u evropskim pozorištima

tovo u kućama čije predstave koštaju mnogo. Vi ne možete napraviti ozbiljniju opersku, baletsku ili dramsku predstavu bez ozbiljnijih sredstava koja su za neka pozorišta manjeg obima dovoljna i za dve predstave.“ Ali, ipak: „Mi ne možemo da krenemo sa negativnim pretpostavkama. Moramo da verujemo da će i država i ljudi koji rade u kulturi smoci dovoljno snage za iznalaženje novca potrebnog da pozorišta ostvare svoje programe“, zaključuje Ejodus.

lepu zgradu sa odličnom opremom, pokušavamo da spojimo kulturu i biznis. Imamo oko sebe mnogo poslovnog sveta, a ljudi koji znaju šta je biznis znaju i šta je umetnost, i tu pokušavamo da nađemo kopču reklamiranjem njihovih poslova i ovoga čime se mi bavimo. To će nam biti aktuelno i u sledećoj godini. Inače, s obzirom da nas kriza sve očekuje, moramo da unapred planiramo predstave, da se usaglasimo sa drugim umetničkim kućama i da sa našim umetnicima sklo-

KORAČALA SAM KROZ ŽIVOT SLUŠAJUĆI SEBE

„U osnovi, zadovoljna sam svojim izborima. Put nije bio lak, ali se nijednog trenutka nisam pokajala. Naravno, oko nekih uloga sam imala dilema, ali to se ubraja u rok službe. Takođe, mogu da kažem da mi je ono što sam uložila i te kako uzvraćeno od strane pravila igre, unutrašnjom ravnotežom, ispunjenošću, i uzvraćeno od strane publike. Nisam uzalud bivala. Možda čak i nemam svest o tome koliko sam ostavila nekog traga. A što bih je i imala? Mogu da kažem da sam i kao glumica i kao žena imala jedan ispunjen život“, rekla je Svetlana – Ceca Bojković povodom četiri decenije bavljenja glumom

Tatjana Nježić

Uminuloj godini navršilo se četiri decenije glumačkog rada Svetlane – Ceca Bojković. Naša velika glumica, kaže, živi u sadašnjem vremenu, ne drži posebno do te vrste jubileja te ih nije zvanično ni obeležila. A da jeste, svečanost bi bila u oktobru prošle godine.

No, kako kaže sa lakoćom i uz za nju karakterističan šarm, i nju samu iznenađuje činjenica da je već prošlo četrdeset godina: „Zaista sam dosta toga radila, a i dalje sam aktivna. Ponekad razmišljam da bi sad već mogla malo manje da radim, ali... Istina, trenutno ne radim

nijednu novu ulogu, ali igram stare predstave, putujem na gostovanja, imam časove sa studentima... Dani su mi kratki. Ali, to je odlika ovog vremena, ili imaš previše posla ili ga nemaš uopšte. I dalje mi nedostaje vreme za tzv. male, obične stvari.“

Koliko ste kroz decenije iza vas imali vremena za te tzv. obične životne stvari?

Kontinuirano, mogu reći, puna karijera nije ostavljala dovoljno vremena za njih. No, gledano iz današnje perspektive ne mogu reći da ga nisam imala, nego da ga je nije bilo dovoljno. Zapravo, i nekad

i sad to biva krađeno vreme od same sebe za samu sebe. Danas je to još teže. Čitav život, ne samo kod nas, na planeti se ubrzao. Čovek ne može da stigne da oseti, percipira doživi.

S kojim osećanjem gledate unazad na svojih četrdeset godina glumačkog života?

U osnovi, zadovoljna sam svojim izborima. Put nije bio lak ali se nijednog trenutka nisam pokajala. Naravno, oko nekih uloga sam imala dilema, ali to se ubraja u rok službe. Takođe, mogu da kažem da mi je ono što sam uložila i te kako uzvraćeno od strane pravila igre, unutrašnjom ravnotežom, ispunjenošću, i uzvraćeno od strane publike. Nisam uzalud bivala. Možda čak i nemam svest o tome koliko sam ostavila nekog traga. A što bih je i imala? Mogu da kažem da sam i kao glumica i kao žena imala jedan ispunjen život. Koračala sam kroz život slušajući sebe.

Izdvojate li u svom bogatom opusu neke uloge kao posebne, vama lično najbliže?

Elizabeta od Engleske je bila značajna uloga u mom životu, Milunka Savić (u predstavi „Legija časti“), takođe kao i Žanka Stokić u TV drami „Smrt gospođe ministarke“. Specifičnost tih uloga se, između ostalog, ogleda u tome da su bile autentične, istorijske ličnosti. Kada ih igrate na neki način čovek ima, možda čak iracionalno, povećanu odgovornost i veći izazov. I nije pitanje da li sam ja slična njima, nego način na koji pričam njihovu suštinsku priču. A bliske su mi i po tome što su bile jake žene.

Šta zapravo znači biti jaka žena?

Hm... nisam sigurna da bih ijednoj ženi baš savetovala ili preporučila da bude jaka. No, to i ne zavisi ni od preporuke, pa čak ni od odluke, nego od gena, od usmerenja, od... čak ne od vaspitanja jer iz te perspektive nisam imala takvih predispozicija. Ali, prosto, neka moja priroda je tražila svoj put. I, našla ga. Čovek sledi svoju vertikalu. Nije lako biti jak, to ima svoju cenu. Bivalo je momenta kada sam žalila i pitala se zašto nisam neka mazna tzv. bespomoćna ženica pritvorna i potuljena, a one obično imaju ogromnu moć. Nažalost il' na sreću, ne znam, al' nisam jedna od njih. Kažem, katkad sam zažalila na moment, ali samo na moment.

Šta ste sebi poželeti za rođendan?

Dobro zdravlje i dobru kondiciju. Sve ostalo je – ako bude biće. Mogu reći da sam, što se karijere tiče, mirna. Ostvarila sam se u onoj meri u koj mogu. Tako da s te strane nemam šta da želim.

Od pre neku godinu bavite se i pedagogijom, a jednom ste rekli da ste kao profesor prava štreberka?

Zajedno sa Milicom Kralj držim klasu glume već treću godinu. Dogodine, bože zdravlja, moji studenti treba da diplomiraju. A jesam štreberka. Preterano sam odgovorna. Zajedno sa svojim studentima i posrćem i uspravljam se, i tonem i rastem... Sizifov je to posao.

Uočavate li neku specifičnu osobenost mlade generacije?

Studenti glume razlikuju se od ostale dece, odnosno mladih. S jedne strane predaniji su, a s druge, tokom studija što je vrlo bitno, njima se ruši onaj površinski sloj ega. Tako da oni nisu tačan uzorak za sliku naše omladine. Ali za sve ono što nam se čini da je ogromna

Svetlana Bojković (Foto: Vukica Mikača)

generacijska promena, poprilično problematična, u krajnjoj liniji ta deca nimalo nisu kriva. Jednostavno, vreme u kome živimo je puno pošasti i ni na koji način nije naklonjeno mladim ljudima; ni u pogledu vaspitanja, ni obrazovanja, ni šansi za zaposlenje, ni morala i što je najgore ne nudi nikakvu nadu.

Kada je vaša ćerka Katarina svojevremeno polagala prijemni za glumu na FDU bili ste malo je reći uplašeni?

Ceptela sam kad je polagala glumu, ne zbog toga da l' će položiti nego pre svega zbog brige da l' je prepoznala sebe samu i napravila pravi odabir. Na sreću, to vreme je iza mene, ispostavilo se da je napravila pravi izbor, a sve zajedno za mene jeste bilo velika briga, strepnja, neizvesnost. Već u vreme njenih početaka stvari su bile bitno drugačije u odnosu na period kada sam ja kretala svojim putem, a danas da ne govorimo. O nama, mojoj generaciji su drugi ipak brinuli. Danas je vreme strahovito surovo.

Kako vidite moć ili nemoć pozorišta u tom surovom vremenu?

Pozorište nikada neće promeniti svet, ali će ga uvek menjati i (pro)buditi svest jednog broja ljudi. Pozorište posmatra ipak jedan mali broj ljudi. Iskreno, brine me ono što se sada dešava u našim teatrima, šta se bira, šta se stavlja na repertoar, kako se tretira publika. Često imam utisak da se o publici najmanje vodi računa jer ili se radi komercijala koja povlađuje najnižem ukusu, ili nešto što bih ja nazvala umetničarenje. Mislim na hermetične, eksperimentalne projekte pa ko će da razume neka razume, a ko neće i ne treba. Znam da sa nekih

predstava čak publika izlazi. Ne mogu to da razumem kao potez pozorišne uprave i ne mislim da sam zastarela zato što to ne mogu da razumem. O kritici ne bih. Da se razumemo, nemam ništa protiv eksperimenata, inovacija. Naprotiv. Pa, bez toga nema napretka. Čak i ako neka predstava loše prođe a inovacija je, trebalo je da je bude. Ali, insistirati gotovo samo na tome i pri tom degradirati, ponižavati publiku koja to ne razume... to već ne mogu da prihvatim.

Prati vas glas da ste britki na jeziku, da se ne libite da reagujete kada je reč o društvenim pitanjima?

Da, s tim što mi je sada već dozlogrdilo da se trošim na te stvari. Situacija danas nije bolja nego ranije. Recimo, pogledajte položaj samostalnih umetnika. Za identičan posao manje su plaćeni i od onih koji imaju status zaposlenog, i od onih koji imaju status nezaposlenog, a od onog što zarade država im uzima trećinu za neke penzijske fondove koji će verovatno u nekom trenutku samo nestati... Bacanje para u vetar, u stvari u nečiji džep. A s druge strane imamo pojave poput visine plate direktora aerodroma, nadoknada predsednicima upravnih odbora nekih firmi... Kad smo već kod upravnih odbora, da ne bude zabune, predsednik sam Upravnog odbora Narodnog pozorišta, imam osam hiljada dinara po sastanku, sastajemo se jednom u mesec i po dana, i mrzi me da računam koliko mi decenija ili vekova treba da bih dosegla samo jednogodišnju zaradu nekih direktora ili predsednika upravnog odbora nekih firmi.

Svetlana Bojković (Foto: Vukica Mikača)

BOGATA TEATARSKA PONUDA

Pozorišni život tokom decembra obeležili su „Bog masakra“, „Harman“, „Generalna proba samoubistva“, „Derviš i smrt“, rezultati kokursa Sterijinog pozorja za najbolji domaći dramski tekst...

Ana Tasić

Decembar je u beogradskim pozorištima bio živ, dinamičan, ali i naporan za nas koji detaljno pratimo šta se sve tu dešava. No, imajući u vidu uobičajeno mrtvilo koje nam sledi u januarском pozorišnom životu, nije bilo nepodnošljivo teško da još malo stisnemo zube i izdržimo sve te napore. U Centru za kulturnu dekontaminaciju je održana beogradska premijera predstave *Tako je, kako je* (Sar si te si), prvog profesionalnog romskog teatra u Srbiji, „Sunno e Rromengo“. Predstavu je režirao Zoran Jovanović, a u njoj igraju Ljuban, Ljilja-

Badrože. Reditelj je rekao da je *Gospa od mora*, za njega: „Priča o ironiji čovekove večne zagledanosti u daljinu, zbog koje se gubi sposobnost da se prepozna ljubav koja je pored nas, ljubav koja u senci grandioznih čežnji i maštarija čeka šansu da se pokaže u svojoj dubokoj poštovanosti“ (www.seecult.org).

Zanimljivo je, takođe, da su u razmaku od samo desetak dana održane dve premijere prema tekstovima Marijusa fon Majenburga, glavnog predstavnika neobrutalističke dramaturgije u Nemačkoj. Prvo je u Ateju 212, na sceni Teatra u

sceni Studio Jugoslovenskog dramskog pozorišta prikazana predstava *Rugoba*, u režiji Marije Krstić, drugačije, zanimljivije i aktuelnije tematike, usmerene na analizu važnosti imidža u savremenom društvu.

U Ateju 212 izvedena je drama Jasmine Reze *Bog masakra*, koju je režirala Alisa Stojanović. Praizvedba ovog komada je bila u Cirihu, u režiji Jirgena Goša. U francuskoj predstavi je igrala Izabel Iper, u engleskoj Ralf Fajns, a u beogradskoj Dušana Stojanović, Tihomir Stanić, Jelena Đokić i Svetozar Cvetković. Rediteljka je rekla da tekst prati tokove vremena, ispituje dokle je stigla civilizacija: „Uskoro se obeležava 60 godina od osnivanja pokreta za ljudska prava, imate čitav društveni pokret vezan za ljudska prava, za osvešćivanje stanovništva, imate Ujedinjene nacije, edukaciju građanstva, dece, a opet je toliko ratova u svetu, konflikata, da se normalan čovek srednjeg sloja, koji bi samo da radi svoj posao i živi svoj život, teško opredeljuje na osnovu čega formira sop-

Lečić, Branimir Brstina, Janoš Tot i Ana Franić zaista nemilosrdno duhovito prikazuju svu bolnu tragikomičnost života danas u Srbiji. Ovo je privlačno gorka komedija o gubitku i povratku nade, većitom, začaranom krugu padova i uspona. Branislav Lečić, koji igra glavnog lika – nerealizovanog samoubicu izjavio je: „Svako ko vidi predstavu, izaći će iz pozorišta olakšan, radostan, srećan i sa puno, puno gladi da živi. Nikome neće pasti na pamet da se ubije, i to je možda najveći zadatak ove priče – da našu depresiju, naš poraz pred sobom da odustanemo od života, na najtopliji, najduhovitiji, i vrlo inteligentan način dovodi u pitanje, i da nas oslobađa te ideje“ (intervju za „Novosti“, 11. decembar).

Pred sam kraj meseca, tačnije 27. decembra na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu premijerno je odigrana predstava „Derviš i smrt“ Meše Selimovića u režiji Egona Savina i u kojoj je jedna od rediteljevih intervencija, u odnosu na roman, izmeštanje radnje iz perioda turske vlasti (kako je pisac napisao) u pedesete godine prošlog veka (kada je delo nastalo).

životu, ne samo u Vranju, već i u Srbiji, a samo nekoliko godina pre penzije je doživio da ga neosnovano napadaju pojedini mediji i gradski funkcioneri.“ Obrazlažući zašto posle 82 režije, koje je do sada potpisao, više neće raditi u Vranju, još je dodao: „Ne mogu više da podnesem priču da mi otac namešta da režiram u Vranju i dobijam velike honorare, što nije tačno. Režirao sam predstave za honorare koji su nekoliko puta manji od uobičajenih i neretko i po godinu dana čekao na isplatu“ (iz lista „Danas“, 1. decembar).

U Zaječaru je najavljeno da će umesto ugašenog Pozorišta „Zoran Radmilović“, početi da radi Pozorište Timočke krajine, u kojem će svi zaposleni biti angažovani ugovorom na određeno vreme. Sedmoro glumaca, umesto nekadašnjih četrnaest, biće u povoljnijem položaju u odnosu na ostale zaposlene, jer su oni potpisali ugovor na godinu dana, za razliku od ostalih zaposlenih, u marketingu, administraciji i tehnicima, koji su angažovani na tri meseca. Novo pozorište imaće 30 radnika, umesto nekadašnjih 48. Ivan Joković, predsednik Skupštine grada Zaječara, povodom ovih promena je izjavio: „Svesni smo činjenice da smo

Testosteron, Pozorište mladih

Bog masakra, Ateju 212

Generalna proba samoubistva, Zvezdara teatar

na, Nemanja, Branko, Sava, Željko, Ljubiša, Snežana, Rada, Slađana, Slavica i Zoran, svi bez mnogo reči. Tu se prikazuje životni ciklus, od rođenja, preko detinjstva, mladosti, do starosti. Muzika i svetlo imaju značajnu funkciju u građenju poetskog nivoa predstave. Dosta su izraženi aspekti značenja tradicije i religije Roma, a osnovna ideja predstave, na kojoj autori, u više narata, insistiraju, jeste to da „sve u životu ima svoje dobro i zlo“, kao i to da je „tako je, kako je“.

Predstava *Ptiče ili pravda za Zigrida* (Stafan Valdemar Holm/Anja Suša), koja je premijerno izvedena na Sceni „Raša Plaović“, Narodnog pozorišta, ima svojih vrednosti, prevashodno u iskrenosti i posvećenosti igri glumaca, kao i u temi kojom se bavi (nasilje u porodičnim i društvenim odnosima), ali zbog toga što ta tema nije dovoljno razrađena, ona nas nije bitnije pokrenula. Nekoliko dana kasnije, u Teatru „Bojan Stupica“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta, videli smo *Sanjare*, prema tekstu Roberta Muzila (1908), a u režiji Miloša Lolića, čija je autorska poetika, u određenoj meri, bliska pristupu Anje Suše, u smislu da je senzibilitet oba reditelja izgrađen na tradiciji Bitefa (naravno, uslovno govoreći). Verovatno slabija nego ranije predstave ovog reditelja (*Muška stvar*, *Velika bela zavera*), *Sanjari* su značajni zbog eksperimenata u formi izvođenja, tako neophodnih srpskom pozorištu.

Na Večernjoj sceni Malog pozorišta „Duško Radović“, održana je premijera predstave *Kičma*, prema tekstu Ingrid Lausund, u režiji Bojane Janković, kojoj je to diplomatska predstava (studije FDU u Beogradu). Predstava govori o strogim pravilima sistema, radnja se odvija u jednoj firmi, a pet likova, zaposlenih u toj firmi, sukobljava se zbog različitih navika, fizičkog izgleda, strahova itd. U Bitef teatru je premijerno izvedena *Gospa od mora* Henrika Ibzena, u režiji Stevana

podrumu prikazan *Harman*, u režiji Pređraga Štrpca, komad o poznatom kasačinu iz Hanovera, koji je dosta eksploativan u popularnoj kulturi, filmovima, kao i muzici, naročito *heavy-metal* opredeljenja. Predstava nam se dopala zbog izuzetnih glumaca (Vladimir Aleksić kao Harman, Goran Jevtić kao Grans itd). Sa druge strane, shvatili smo da smo se malo više zasitili tema nasilja u teatru, pitanja rađanja agresije, eksplicitnim bavljenjem različitim gadostima (*Harman*, u više navrata, detaljno, stvarno mučno, opisuje svoje zločine). Zatim je na

stvene moralne, etičke norme... O tome govori ova priča“ (intervju iz lista „Politika“, 26. novembar).

Konačno smo, posle dugog iščekivanja, imali zadovoljstvo da vidimo scensku realizaciju novog teksta Dušana Kovačevića, *Generalna proba samoubistva*, premijerno prikazanog u Zvezdara teatru, 12. novembra, u režiji pisca. Ovo je novi Kovačevićev tekst, nakon sedmogodišnje pauze i predstave *Doktor Šuster*. Na jednostavnoj, scenografski redukovanoj sceni, bez suviše detalja i nametljive režije, Branislav

Van Beograda, u decembru je bilo manje premijera, nego što je to bio slučaj u oktobru i novembru. U novosadskom Pozorištu mladih izveden je *Testosteron* Radoja Čupića, u Srpskom narodnom pozorištu *Painkillers* (Neda Radulović/Iva Milošević), a u kruševačkom još jedan Nušićev komad, *Svet*, u režiji Vladimira Popadića. U Vranju su premijerno prikazane *Krvave svadbe* (F. G. Lorke/Jug Radiojević).

U Kulturnom centru u Rakovici je održan prvi Teatar fest, od 12. do 18. decembra, pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture Republike Srbije i Grada Beograda. Pod sloganom „Cela Srbija u Beogradu – Ceo Beograd u Rakovici“, program smotre je uključio sedam predstava iz cele Srbije, koje su bile nagrađivane na srpskim festivalima. Prikazane su predstave *Tvrđava* Kruševačkog pozorišta, laureat nagrade Susreta Joakim Vujić, *Suze su OK* Pozorišta „Bora Stanković“ iz Vranja (nagrada sa „Dana Bore Stankovića“), *Heraj nacije* NP „Toša Jovanović“ iz Zrenjanina (nagrada na Danima komedije), *Pigmalion* Narodnog pozorišta iz Pirota (nagrada Susreta Joakim Vujić), *Odabrani i uništeni* Narodnog pozorišta u Nišu (pobednik Joakim-festa), zatim *4 sata* zaječarskog pozorišta „Zoran Radmilović“ (nagrada na Susretima Zoran Radmilović) i *Ožalošćena porodica* Narodnog pozorišta iz Subotice (nagrada na Susretima profesionalnih pozorišta Vojvodine). Jedna od glavnih ideja festivala je podrška decentralizaciji kulture, neophodna u unapređivanju pozorišnog života Srbije.

U pozorištu u Vranju se nastavila ujdurma, koja je otpočela na Borinim pozorišnim danima. Premijeru predstave *Krvave svadbe* reditelja Juga Radivojevića pratila je izjava reditelja da više nikada neće režirati u Vranju. Na konferenciji za novinare, uoči premijere, rekao je da je „njegov otac Radoslav Radivojević dao snažan pečat pozorišnom

načinili presedan u srpskom teatru. Međutim, upravo je to dokaz da idemo ispred vremena, budući da nov nacrt Zakona o kulturi predviđa upravo ono što smo mi uradili“ (izjava za list „Novosti“, 6. decembar).

Sterijino pozorje je objavilo dobitnike nagrada za najbolji dramski tekst, na drugom konkursu Pozorja. Ove godine su to Branislava Ilić za dramski tekst *Telo* i Filip Vujošević za tekst *Ronalde, razumi me*. Njihove drame izabrao je žiri u sastavu: Aleksandra Glovacki, predsednica, mr Anja Suša i dr Zoran Đerić. Pored dve nagrađene drame, predsednica žirija, pozorišni kritičar iz Beograda, Aleksandra Glovacki saopštila je da je žiri odabrao još tri dramska teksta u najuži izbor i da te drame, takođe, žiri preporučuje za objavljivanje i izvođenje. Radi se o dramama *Pakleni raj* Dragana Batančeva, *Sava-raka-tinu* Jelene Marković-Lukić i *Med i mleko* Gordane Smuđe. Miroslav – Miki Radonjić, izvršni direktor Sterijinog pozorja, rekao je da se dramski tekst prošlogodišnje dobitnice ove nagrade Maje Pelević već priprema u Narodnom pozorištu u Beogradu, da će premijerno biti izveden u martu i da će učestvovati i na narednom Sterijinom pozorju. A obrazlažući nagrade, predsednica žirija je rekla da je dramski tekst *Telo* Branislave Ilić „duboko intimna drama koja ukazuje na to da nam je društvo u kojem živimo ukinulo pravo na priču i svelo nas na stanje“, dok tekst Filipa Vujoševića „ima linearnu strukturu i da je to drama koja se odvija u jednom od beogradskih restorana 'Mc Donalds', u kojem likovi spočitavaju današnje tranziciono vreme brze hrane i brzih osećanja.“ Nadamo se da će ove aktivnosti Sterijinog pozorja zaista inspirisati (mlade) pisce da pišu još bolje i vrednije, ostavljajući duboke tragove u srpskoj dramskoj književnosti...

Derviš i smrt

DERVIŠ I SMRT

Tokom proba reditelj Egon Savin je o radu na predstavi, rediteljskom pristupu i čuvenom romanu Meše Selimovića, između ostalog rekao: „Izместio sam radnju u nama bliži vremenski period, zato što je totalitarizam te mlade Titove vlasti, pod pritiskom Istoka i Zapada, bio veoma sličan Osmanlijskom totalitarizmu.“

Sa jedne strane, Mešina priča je veoma životna, a sa druge, u njoj postoji kompleksan, filozofski pogled na svet, odnosno razmišljanje o tome šta je čovek, kao jedinka, u savremenom svetu. Naravno, tu je prisutna i priča o palanci, o mentalitetu koji se ne menja od turskog vremena do danas. Sistem i vladavci se menjaju, ali psihologija mase ostaje ista...

Kada je totalitarizam u pitanju, i on je, u svom najuoštenijem smislu, takođe isti. Totalitarizam više nije personifikovan nekakvom ličnošću. Danas je totalitarizam strahovlade zamenjen totalitarizmom materijalnih moći i vrednosti. Drugim rečima, čovek koji nema materijalne vrednosti je niko i ništa. Samim tim, on je već žrtva“, smatra Savin.

Glumačka ekipa koju čine Nikola Ristanovski, Ljubomir Bandović, Nataša Ninković, Nenad Stojmenović, Aleksandar Đurica, Nataša Ninković, Boris Pingović, Zoran Čosić, Slobodan Bešić, Marko Nikolić, Tanasije Uzunović, Darko Tomović, Miodrag Krivokapić i drugi na premijeri odigranoj 27. decembra u Narodnom Pozorištu u Beogradu pobrala je zaista gromki aplauz.

M. Bezbradica

DRUŠTVENA KASTRACIJA SLOBODE

Predstava „Seksualne neuroze naših roditelja“ osim što je proglašena za najbolju u protekloj sezoni na scenama nacionalnog teatra, pokrenula je ozbiljna, suštinska pitanja savremenog života, i bila povod za okrugli sto u okviru Kongresa psihijataru i psihoanalitičara Srbije

Aleksandar Nikolić

Koliko su kanonski socijalni konstrukti zapravo direktna opstrukcija oslobađanja različitosti individualnih sloboda u jednom društvu, i da li se iza brojnih kampanja za ostvarivanje ljudskih prava u modernim državama zapravo krije licemerije sistema zabrane i neprihvatanja drugačijih poimanja života, pitanja su koje je inicirao proslugodišnji pozorišni događaj u Beogradu, predstava „Seksualne neuroze naših roditelja“. U režiji Tanje Mandić-Rigonat ona je premijerno izvedena 30.

aprila na Sceni „Raša Plaović“ Narodnog pozorišta u Beogradu. Bojana Denić je prevela tekst Lukasa Barfusa, pisca mlađe generacije rođenog u Švajcarskoj, čije se drame izvode i u Nemačkoj, Engleskoj, Skandinaviji. U glavnoj ulozi je Vanja Ejduš, a uz nju uloge tumače Dušanka Stojanović-Gliđ, Miloš Đorđević, Miodrag Krivokapić, Dobriča Stojnić i Igor Đorđević. Dramatizaciju je uradila Maja Pelević, scenografiju Aleksandar Denić, a kostime Milena Jeftić Ničeva Kostić.

Seksualne neuroze naših roditelja, Narodno pozorište Beograd

Seksualne neuroze naših roditelja, Narodno pozorište Beograd

„Nikada predstavom ne šaljem samo jednu poruku, jer bi to bilo svodenje umetničkog dela na jednu dimenziju“, kaže za *Ludus* Tanja Mandić-Rigonat. „Prethodne drame koje sam režirala, kao što su 'Kiseonik' i 'Hitler i Hitler' pisane su kao protest na tu zastrašujuću hladnoću savremenog sveta i naročito društva u kojem mi živimo. One se kao i sve dobro napisane drame, što je slučaj i sa 'Seksualnim neurozama naših roditelja' bave suštinskim pitanjima društva; manipulacijom, otuđenjem, životom bez smisla, nametanjem socijalnih konstrukta. U 'Seksualnim neurozama naših roditelja' prepoznatljiva je želja pisca da vrati nevinost u obrise modernog društva. Dora je uznemireno dete koje roditelji zajedno sa lekarom drže na teškoj terapiji medikamentima i bez kontakta sa okolinom. Dora nema ni dijagnozu, ni bilo kakvo životno iskustvo. To je socijalno nevino stvorenje koje ne poznaje igre manipulacije ni maske i samim tim njena psiha je potpuno nesprema na svaku realnu socijalizaciju. Ona je u simboličkom smislu ogledalo društva i umetnička činjenica, a nikako medicinski slučaj jer nije rođena bolesna. Sve što joj se događa nametnula joj je sredina u kojoj živi“, kaže rediteljka.

Tanja Mandić dodaje da su pitanja autoriteta koji postavljaju norme normalnosti izložena sumnji svake slobodne osobe koja pokušava da zadrži autentičnost: „Pokušali smo da u 35 slika u predstavi razložimo oblike društvene kastracije slobode. Van pornografskog formata u kojem se političari i estrada prepliću, Dorin moralitet je suvišan i ona postaje polje za izživljavanje fantazija ljudi iz njene neposredne okoline. Društvo je praktično eliminiše jer ga podseća koliko je izopačeno. Apsurd koji smo nametnuli predstavom čini dilema da li je Dora normalna, a svi koji su je proglasili bolesnom nenormalni. Sa druge strane otimanje i osvajanje jedini je način da se izborimo sa sitemom u kojem se ljudima brani da puše da bi bili što produktivniji na poslu. Interes vlada ljudskim odnosima i za plemenitost i solidarnost se moramo izboriti.“

Za Vanju Ejduš koja tumači lik Dore osvajanje psihološke ravni lika koji igra predstavljalo je posebno iskustvo: „Njoj je jednostavno tesno u svetu koji je okružuje. Zbog toga bez dijagnoze živi iza zavese sastavljene od hemije, letargije i potpunog neznanja o životu. Potpuno neukaljano ona ulazi u svet perverznojaka, pedagogije, seksa i ljubavi i naravno da ispoljava svoje želje. Neurotično društvo joj priređuje inicijaciju i ona biva kastriрана, i izbačena iz života jer je smetnja svima. Na taj način se neurotično društvo osigurava da mu se ne suprostavi još neka Dora. 'Seksualne neuroze naših roditelja' je pre svega paradigma moderno režirane predstave u domaćem teatru. Ritmična i fragmentarno perfektno podeljena predstava je publici jednako zanimljiva na simboličkom i dramaturškom nivou.“

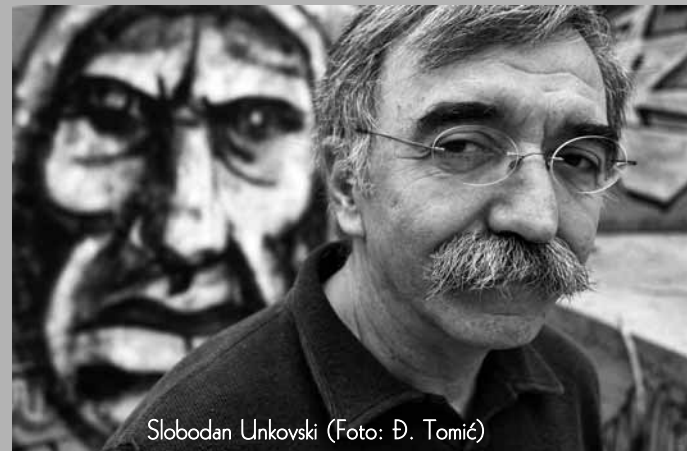
Ova predstava bila je povod i organizovanja okruglog stola u okviru Kongresa psihijataru i psihoanalitičara Srbije, koji je protekao u živim, zanimljivim diskusijama, uvidima. Između ostalog, Jasmina Šuljagić-Kostić je tom prilikom istakla da neurotične ličnosti nisu u stanju da usklade sopstvene težnje sa zahtevima okoline iako im odnos prema realnošću nije poremećen kao kod psihozu. „Neurotična ličnost živi pod pritiskom emocionalne napetosti. Ova pojava poremećaja psihičke strukture pozna-

Tanja Mandić - Rigonat (Foto: Đ. Tomić)

ta je još iz antičkog doba, a u današnje vreme moglo bi se reći da ne postoji ličnost koja nije neurotizirana u izvesnoj meri. Postoji takozvani neurotični karakter koji se odlikuje osećajem inferi-

ornosti, a ispoljava se kroz agresivnost, histeriju i potrebu za samokažnjavanjem. Neurotičan čovek je otuđen čovek, odnosno osoba koja je samo u komunikaciji sa samom sobom. Po Erihu Fromu ona doživljava sebe kao što se doživljavaju stvari, čulima i razumom, ali ne uspeva da ostvari produktivnu vezu sa spoljnim svetom. Karen Hornaj se bavila otuđenjem kao fenomenom, i smatra da taj proces sakati čovekovu ličnost i onemogućava da je da upozna svoje ja. Freud je začetak neuroze kao holesti video u detinjstvu i kao jedan od glavnih uzroka je markirao nedostatak autoriteta tokom razvoja deteta, odnosno čvrstog merila za dobro i zlo“, zaključuje Jasmina Šuljagić-Kostić u razgovoru za *Ludus*.

Slobodan Unkovski (Foto: Đ. Tomić)

Pismo reditelja Unkovskog ekipi predstave „Figarova ženidba i razvod“

Dragi moji Figarovci,

Ne retko me pitaju na čemu se temelji moj optimizam. Na radosti stvaranja, odgovaram. Radim ono što volim, na mestima i sa ljudima koje volim i koji su najbolji ili dovoljno dobri da mogu da postanu najbolji u svojoj oblasti. Civilizaciji, koja lagano tone u neizvesnost i time me pravi očajnim, i onako ne mogu da pomognem.

Ja tako zaista mislim o radu na Figaru u NP.

Nije mi bilo lako da odem odmah posle premijere, nije mi lako ni ovde u Skoplju, samom, bez predstave i otkinut. Pitaju me prijatelji kako je prošla predstava, premijera posebno, ali zar je to moguće prepričati. Ponekad, kao večeras kad pišem ovo pismo, pomislim da ja u stvari i ne pravim predstave nego samo vežbam kako da preživim odlazak. Zato moram da odem odmah, izmišljajući važne i neodložne poslove.

Veoma mi je značilo što sam imao priliku da vas sretnem, upoznam i da radim sa vama. Hvala na strpljenju za moj pristup, metod, hvala i na radoznalosti za moj senzibilitet.

Sada ne znam hoću li se i kada vratiti u moj omiljen prostor za probe na V spratu. Nije lako smisliti projekat koji će parirati dostojno „Figaru“. I naravno nije uopšte lako raditi u NP-u.

Počeo sam da pišem **Uputstvo za održavanje predstave „Figarova ženidba i razvod“**, ali sam onda shvatio da imam samo jedan savet – (B): vodite računa o meri, ukusu, o dogovorenom, igrajte ono što je napravljeno i ne dodajte dnevne aktuelnosti, momentalno nadahnuće smirite, i (H) ne budite sentimentalni, patetični ili rasplakani u strukturi koja treba da ostane tvrda i opora a tačna do daske.

Ali sve to znate i bez mene...

Lepo igrajte i uživajte u tome,

Poljubac Sofiji, predstavniku cele ekipe,

Voli vas Unko
Skoplje, decembar 08.

Figarova ženidba i razvod

KANDID JE MOMAK NAŠEG VREMENA

„Po prirodi sam optimista, ali mislim da živimo u zaista strašnom vremenu i verujem da je pitanje smisla za humor stvar opstanka. Na sve ovo gledam sa podsmehom i smehom. U protivnom čovek pada u tešku depresiju“, kaže Nikola Đuričko

Olivera Milošević

Zašto svako čini tek desetinu dobra od onog koje bi mogao da čini? Zašto je oko nas toliko zla? Šta je čovek i zašto postojimo? I da li je ovaj svet najbolji od svih svetova? Čitav Volterov filozofski sistem, uz simbolično podizanje mračne gvozdene zavese, nastoji da rasvetli predstava *Kandid* u Jugoslovenskom dramskom pozorištu. Prateći glavnog junaka na dugom putu i stalnoj potrazi za ljubavlju i svetom najboljim od svih svetova. U priči o tome kako je dobro da čovek uvek i iznova pronalazi sebe. Ovaj Kandid pokušava da nađe svetlu tačku i da svom životu da smisao. On traži sve što trenutno nedostaje našem svetu i vremenu – nadu, emociju, maštu.

Kandid tokom predstave upoznaje Veliki svet, otkriva strahote rata, gleda bolest i smrt, gladuje i susreće se sa prirodnim katastrofama, biva primoran da ubije, progoni ga inkvizicija... Holandija, Engleska, Portugal... sreće ponovo na tom putu svoju ljubav, tu, kako Volter piše *utešiteljku ljudskog roda i dušu naše duše...*

Iskusan i mudar na svom putu postaje Kandid. Saznaje i šta znači gajiti zmiju u svojim nedrima koja će te potom ujesti, pita se da li su ljudi oduvek bili licemeri, zavidni, fanatični, kukavice, karijeristi... i ne prestaje da veruje da je pravda jedina nada.

Nikola Đuričko jasno daje do znanja da je njegov Kandid momak ovog vremena. Duhovito i šarmantno promišlja uzaludnu čežnju, nemir i nepravdu i umetnički uzbudljivo, zajedno sa drugim junacima, istražuje optimizam kao strast da se veruje da je sve dobro, da je ovaj svet najbolji od svih svetova i da od nas samih zavisi da li ćemo, obrađujući svoj vrt biti srećni.

Kako je Kandid u vašem tumačenju postao naš savremenik?

Upravo tako što sam razmišljao o tome, kako je Volter napisao, a Aca Popovski nam sugerisao, da se čovek mora pronaći u sebi. Evo sad je kao neka kriza u svetu. Od kako znam za sebe neka je kriza. Mi smo oduvek imali te misli, to budi skroman, stezanje kaiša, štednja. To je nama nekako kao normalna situacija na ekonomskom planu. Što se tiče morala, te stvari su ovde uništene i onda kad čovek sve to zaokruži čini mu se da treba da pronađe neku novu veru u sebe za život. To zašto ujutro ustajati, zašto raditi bilo šta u životu i da li вреди boriti se.

I, da li вреди?

Mislim da вреди boriti se za svoj sopstveni mali vrt. Nekako je lakše u životu kada čovek sa svoje dve noge stoji čvrsto na zemlji.

Uvek mi je zanimljivo kada glumci pričaju kako izgledaju dani u kojima imaju predstave. Kako izgleda dan kada igraete Kandida?

To je i fizički prilično zahtevna ulo-

ga. Ima neke nervoze tih dana, zato što je još nova predstava ima uzbuđenja. Kasnije to uđe u neku jednostavniju varijantu za mene. Nemam neke rituale, ali ima neke vrste čuvanja u danima kada igram takve predstave kako bi uveče bio u formi. Moram priznati da je moje iskustvo sada takvo da mi se dešava da čuvanje nekad ne donosi boljitak na sceni i obrnuto. Nekad dođem veoma umoran sa nekog trećeg posla, samo uđem na scenu i bez dodatnog napora odigram bolje. Ali, potpuno je različit doživljaj publike i nas koji igramo. Ono što se meni neke večeri učini genijalno ne mora nužno da deli i publika, niti svi u sali imaju isto mišljenje. Predstava se nekako uvek svodi na neko intimno osećanje.

Šta vas je još Kandid naučio?

Nažalost ovo vreme nije mnogo odmaklo od Volterovog. Bezobrazluk, lopovluk, ratovi, smrti i hiljade drugih stvari koje normalne ljude maltretiraju su i danas prisutne. Imamo sad mobilne, kamere, nešto bolju sliku na TV, ali smo i dalje okruženi ljudskom glupošću, agresijom i negativnim ljudskim osobinama.

Jedan ste od naših najvrednijih glumaca i po tome koliko i kako radite. Kako ostati u dobroj glumačkoj kondiciji uz toliki rad?

Trudio sam se u poslednje vreme da nekako odvojeno radim poslove koji su nespojivi. Imao sam angažman na televiziji i to sam radio u slobodno vreme. Snimao sam seriju „Vratit će se rode“ i trudio se da za to vreme ne radim ništa drugo. I sve sam nameštao tako da se oslobodim svih obaveza dok radim Kandida. Predstavu smo intenzivno radili puna dva meseca kako bi je dobro izgurali. Još uvek se palim na ovaj posao. Ne znam na koju foru, kako kad, od slučaja do uloge. Kad uradim neku veliku ulogu kao što je ova, bez obzira na kritike i utiske drugih, imam utisak da sam nešto veliko osvojio, sa sobom prevadio. To je ono što mene ujutro natera da ustajem i idem da radim.

Kako razmišljate o tome kako je nama danas i ovde?

Živimo veoma haotično, rekao bih čak katastrofično. Ja ne znam za drugo i ne znam da li je bolje ili gore. Malo sam uspeo da se promovam po belom svetu i vidim da ljudi žive i bolje i gore od nas. Neki drastično bolje, a neki drastično gore, ali mislim da sama naša tradicija očekivanog, to da možete da se zakunete u majku da ste u istoj zemlji, to ovde ne važi. Imam drugara Engleza, njemu su deda, tata i on sam išli u istu školu i svi su nosili istu školsku uniformu. Ja, moj otac i moj brat... pa mi smo služili tri različite vojske. Da ne pričamo o školi i zdravlju u ovoj zemlji... I stalno nešto iz početka. Nešto kao počnemo da gradimo pa nas neka bezveze politika ždere. Ti političari su strašno neodgovorni, traže užasno mnogo naših para, a ništa za

uzvrat ne pružaju. Korupcija je velika. Ništa im ne verujem jer iskustvo upućuje na to. Ljudi žive od danas do sutra. Imaš hiljadu dinara pa šta bi s tim, potrošiš odmah i šta te briga... Porazavajuće je što je društvo takvo da u njemu nema pravila, nema kazne, nema nagrade, nema kulture življenja. I sve je to pitanje sistema. Dokle god to ne bude postavljeno kako valja nama dobro biti neće. Zaista ne možete očekivati od ljudi da ne krađu, ako nekažnjeno može da se krađe. Moje viđenje je veoma mračno i depresivno, a onda opet unutar toga ja, poučen Kandidom, pokušavam da sam uredim svoj vrt. Nastojim da poštujem neka pravila i moralne i duhovne vrednosti i da negde možda malo i pobegnem u pozorište.

Kakva je uloga kulture u takvom društvu?

Kulturu ovde, nažalost konzumira veoma mali broj ljudi. Ne znam koliko ona može biti masovan pokret. Imamo neke vrednosti koje imamo i tu smo gde smo. Neka ponuda ipak postoji, bar što se Beograda tiče. Ima se utisak da se nešto dešava i ima izbora. Ali kad god odem na

neko gostovanje u unutrašnjost, shvatim da tamo nije gostovao niko godinama i shvatam da zapravo živim u zatvorenom svetu, i da je meni, kako god da mi je, ipak pristojno u odnosu na druge. Ali, verovatno je svako ko ne živi u Beogradu, a zanima ga nešto iz kulture, sputan i oseća se kao u zatvoru. Eventualno internet možda može da mu pomogne. Kultura je ovde kao i sve ostalo, kao i zdravlje, školstvo, sport, industrija... Te stvari koje su stubovi društva su ovde, nažalost, devastirane.

I kakvo je onda mesto i uloga tvoje profesije u takvoj kulturi i takvom društvu?

Pozorište još traži svoje mesto u ovoj tranziciji. Nešto što se zove privatno i tržišno, ili donirano od države. To su sada opet neke sistemske stvari i problemi koje ovde još nismo rešili. Nije to moje pitanje, ili upravnika pozorišta bilo gde, već pitanje sistema. Ono što mi radimo, između ostalog je i ogledalo takve stvarnosti, tema koje muče nas i čovečanstvo.

Igrajući Kandida tragate za optimizmom, ali kakvo je vaše lično osećanje vremena u kojem smo?

Po prirodi sam optimista. Mislim da je jedno zaista strašno vreme iza nas, to koje nas je i dovelo ovde gde smo. Sada nije toliko zastrašujuće kako je bilo pre petnaestak godina. Mada će nam biti potrebne godine da se nešto stvarno lepo i dobro za nas desi. Mislim da je i pitanje smisla za humor stvar opstanka, pa na sve ovo gledamo sa podsmehom i smehom. Drugačije čovek padne u neku tešku depresiju. Tako ne bih mogao da živim. Kad gledam te budale kako viču u skupštini, sa velikom ironijom im se smejem. Znam da se mnogi stariji sugrađani hvataju za glavu. Ne znam, možda se sa godinama ta oštrica humora otupi, ali mislim da je to jedini način da preguramo strašne stvari koje su oko nas i sa nama.

Kako još, osim onoga što vidimo u pozorištu, na filmu i televiziji, obrađujete svoj vrt?

Imam svoju malu porodicu i trudim se da tu stvari funkcionišu kako treba. Kao roditelj čovek se gradi na nekom novom planu, te se trudim da budem uzoran. Sa prijateljima takođe nastojim da gradim odnose na nekom zrelijem planu, trudim se da ne budem mrzovoljan i lenj. Borim se sa sobom.

Nikola Đuričko (Foto: Đorđe Tomić)

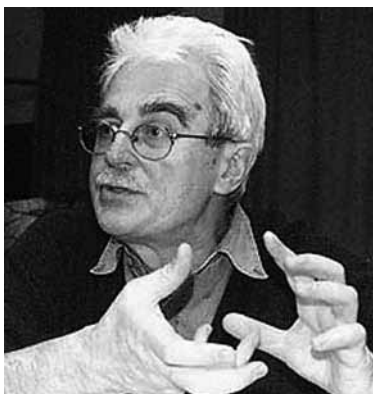

Kandid ili Optimizam u JDP-u (Foto: Emma Szabo)

KRISTIЈAN LUPA, DOBITNIK EVROPSKE POZORIŠNE NAGRADE

Laureat prestižnog priznanja, reditelj iz Poljske nama je poznat sa Bitefa od pre nekoliko godina, po divnoj, sedam sati dugoj predstavi *Brisanje*, rađenoj po delu, njemu omiljenog pisca Tomasa Bernharda, a za koju je tada dobio i Gran pri Bitefa „Mira Trailović“

Olivera Milošević

Kristijan Lupa

Ono što nagrada Oskar znači u filmskoj umetnosti to je Evropska pozorišna nagrada u domenu scenske umetnosti – najveće svetsko priznanje koje je jedan pozorišni stvaralac može dobiti. Nedavno su objavljena imena dobit-

nika za 2009. godinu: 13. Evropsku pozorišnu nagradu, koja se dodeljuje za životno delo, će, prema odluci žirija, dobiti Kristijan Lupa, reditelj iz Poljske. Nama poznat sa Bitefa, po divnoj, sedam sati dugoj predstavi *Brisanje*, koju je

radio po delu njemu omiljenog pisca Tomasa Bernharda, a za koju je pre nekoliko godina dobio i Gran pri Bitefa „Mira Trailović“. Evropska pozorišna nagrada podrazumeva iznos od 60 000 evra, izvođenje predstave čiji je autor

laureat, pred pozorišnim znalcima iz čitavog sveta. Zatim simpozijum čija će tema biti stvaralaštvo ovog reditelja, javni intervju i knjiga sa publikovanim radovima o delu nagrađenog.

Evropska nagrada za novu pozorišnu realnost će biti dodeljena 11. put, mladim aktivnim umetnicima koji pomeraju granice ove umetnosti. Nominacije daje savet koji čini skoro 300 eksperata evropskog pozorišta, u jednom specifičnom odlučivanju, gde završnu reč ima žiri. Prema toj odluci 11. Evropsku nagradu za novu pozorišnu realnost podeliće ravnopravno 5 kandidata, odabranih na osnovu potvrđenih vrednosti, kao i za prisustvo na međunarodnoj pozorišnoj sceni. To su: belgijski reditelj Gi Kazier (Guy Cassiers), Italijan Pipa Delbono, Rodrigo Garsija (Argentina/Španija), Arpad Šiling (Mađarska) i

Fransoa Tangi (Tanguy) i Pozorište di Rado (Frncuska).

Manifestacija dodele evropskih pozorišnih nagrada će od 31. marta do 5. aprila biti održana u poljskom gradu Vroclavu u godini koju je UNESCO proglasio *Godinom Grotovskog*, reditelja koji je u ovom gradu počeo svoju uzbudljivu i veoma priznatu pozorišnu karijeru. Tu sada postoji Grotovski institut koji će takođe uzeti učešće na evropskoj manifestaciji. U veoma zgušnjom programu nagrađeni i njihova dela biće predmet sastanaka, simpozijuma, otvorenih proba, video prezentacija, izvođenja predstava i neformalnih susreta. Ova manifestacija je tako postala važno sastajalište za pozorišne ljude iz čitavog sveta. Prostor saradnje, stvaralaštva i zajedništva. Forum za diskusije o profesiji. Lepa pozorišna svečanost.

Intervju: Iva Milošević

LAKOĆA NEUROTOIČNOG POPUNJAVANJA PRAZNINE

„Režija drame *Painkillers* je na mene uticala utoliko ukoliko me je udaljila od preteranog saosećanja sa bolom savremenog čoveka, a približila me komičnom odnosu prema stvarnosti“, kaže rediteljka Iva Milošević

Aleksandar Milosavljević

Najnovija premijera Drame Srpskog narodnog pozorišta, poslednja u ovom delu sezone, predstavila je novosadskoj publici dramsku spisateljicu Nedu Radulović i njen komad *Painkillers*. Dramu je na scenu postavila Iva Milošević, rediteljka koja je diplomirala pozorišnu i radio režiju na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, debitovala inscenacijom *Magičnog popodneva* Volfganga Bauera (Bitef teatar), provokirala silne polemike postavkom Rejvenhilove drame *Shopping and Fucking* (JDP, Teatar „Bojan Stupica“), definitivno učvrstila svoj status ozbiljne i promišljene rediteljke postavkom *Kazimira i Karoline* Edena fon Horvata (Narodno pozorište Sombor), posle koje su usledile predstave: *Razvaljivanje* Nila Labjuta (JDP, Teatar „Bojan Stupica“), *Put do Nirvane* Artura Kopita (Atelje 212), *Mala*

sirena H. K. Andersena (Malo pozorište „Duško Radović“), *Zmijsko leglo* Vasilija Sigareva (Atelje 212), *Vuk i sedam jarića* braće Grim (Pozorište lutaka „Pinoko“), *Fedrina ljubav* Sare Kejn (JDP, Teatar „Bojan Stupica“), *Princeza i žabac* Andersena (Pozorište „Boško Buha“).

Pre no što je započela rad u SNP-u razgovarali smo na teme koje podrazumeva relacija reditelj–direktor Drame. Docije, gotovo sve do samih generalnih proba, moja uloga se svodila na svakovrnu podršku čiji smisao je bio da ekipa koja realizaciju predstavu ima što optimalnije uslove za rad. Naime, vrlo brzo sam shvatio da Iva ima potrebu da s glumcima radi u intimnoj atmosferi, te da će biti bolje da ih ne uznemiravam. Posebno ohrabrujuće je bilo to što me niko od glumaca ni u jednom času nije zvao da dođem na probu. A onda me je

jednog dana sama Iva pozvala. „Sklopili smo je“, rekla je.

Otišao sam na probu, odgledao je i video da je sve o čemu smo prethodno razgovarali – urađeno. Pa i više od toga. Težak, na momente mučan Nedin tekst dobio je pitkost uzbudljive scenske igre, ali nije zalutao u banalnost pojednostavljenja, likovi su dobili konkretan volumen tragikomičnih junaka našeg doba u kojima će svako od nas da se prepozna. Osmeh gledaoca će se pokatkad pretvoriti u smeh, ali knedla u grlu na samom kraju je zagarantovana.

A ono što me je na prvoj čitačoj probi iznenadilo – kada je Iva pred sve nas izvadila i pažljivo formirala mozaik sastavljen od naslova iz raznorazne štampe, od novinskih naslova koji precizno detektuju trivijalnost svekodnevne u koju hteli-ne-hтели postepeno tonemo i postajemo delovi monstruozne mašine – sada, nakon odgledane probe, dobilo je smisao tačnog vodiča kroz savremeni svet u kojem sredstva protiv bolova (*painkillers*) više ne pomažu.

S probe sam otišao spokojan znajući da će „generalke“ samo još da učvrste glumačku igru, obezbede joj stabilnost i sigurnost. Posle premijere poželeo sam da pitam Ivu ono što mi je padalo na pamet tokom gledanja prve probe i premi-

jere.

U programu za predstavu *Painkillers* zapisala si da je to komad „koji je uspeo da izrazi lakoću neurotičnog popunjavanja praznine, prisutne u gradskom miljeu, opsednutom pohlepom i narcisoidnošću, miljeu opsednutom hranjenjem svog ranjivog ega“. U kakvom mi to svetu zapravo živimo?

U svetu kojim vlada teror uspeha, savršenstva i nadprosečnosti. U svetu koji potpiruje čovekovu potrebu da zavodi i da bude zaveden. U svetu u kome je važno pobeđivati, dakle: biti bolji od drugih, a ne biti sa njima uvažavajući i uživajući u autentičnosti razlika.

Da li je po tvom mišljenju uvek potrebno bežati od bola i upotrebljavati razne vidove sredstava protiv bolova?

Kad bih znala definitivne odgovore, ne bih se bavila postavljanjem pitanja kroz pozorište.

Šta je po tvom mišljenju „formula za sreću“?

Težiti ka unutrašnjoj slobodi.

Pred premijeru predstave, ali i odmah nakon nje, često je pominjana paralela između drame *Painkillers* i televizijske serije *Seks i grad*. Kako vidiš odnos između ove drame i te serije?

Serijski *Seks i grad* je bajka za veći tinejdžerke, a *Painkillers* su hrabro suočavanja sa tim infantilnim fantazmom.

Neda Radulović je svoje delo okarakterisala pojmom *wannabe drama*. Kako doživljavaš taj pojam?

Ne slažem se s Nedinim podnaslovom. Takođe, ne slažem se ni da je to fenomen o kojem je reč u komadu. U engleskom jeziku, termin *wannabe* označava nekog ko želi da bude slavan i unapredi svoj socijalni status. U ovom komadu problem likova ne potiče iz tih težnji, nego iz ovisnosti o racionalnom prevladavanju bola i iz osećanja neispunjenosti.

Jedan od prvih komada koje si režirala bila je Rejvenhilova drama *Shopping & Fucking*, delo koje pripada korpusu literature okarakterisane kao dramaturgija sperme i krvi. Kako danas sagledavaš sudbinu dramaturgije sperme i krvi? Kakvo mesto, po tvom mišljenju, u kontekstu savremene drame zauzima Sara Kejn, čiji komad *Fedrina ljubav* si nedavno postavila na scenu?

Intimno osećam da je ubojitost te vrste dramaturgije otupela, da se duh vremena promenio i da iziskuje nov pozorišni jezik. Smatram da je Sara Kejn još uvek najkontroverznija i najintrigantnija pozorišna pojava u poslednje dve decenije, ali i da je sazrelo vreme za

Iva Milošević

novu „Saru Kejn“. Sara Kejn je već klasika.

Koliko je tvoja najnovija režija drugačija u odnosu na prethodne, a u kojem smislu je deo kontinuiteta?

Drugačija je po tome što se do sada, u svojim predstavama, nisam poigravala sa banalnošću bola i trivijalizacijom intimnog ljudskog pakla. Kontinuitet predstavlja nastavak približavanja dokumentarističko-verističke fakture i teatralnosti.

Radeći predstavu u Srpskom narodnom pozorištu kombinovale si glumce s kojima si već lepo saradivala (Ivana V. Jovanović i Nenad Pećinar) i one s kojima do sada nisi radila (Draginja Voganjac i Jovana Stipić). Kako biraš glumce za svoje predstave?

Podjednako mi je važna faza u kojoj su oni s kojima bih htela da radim i koji su odgovarajući za uloge, kao i intuitivna procena da ih se emocionalna tema komada privatno tiče.

Da li je i na koji način rad na predstavi *Painkillers* uticao na tebe?

Utoliko ukoliko me je udaljio od preteranog saosećanja sa bolom savremenog čoveka, a približio me komičnom odnosu prema stvarnosti.

Režiraš i predstave za decu. Kakvo mesto one zauzimaju u tvom rediteljskom opusu?

Kao prostor za igru radi igre i kao mogućnost da se ozbiljne teme tretiraju sa lakoćom. Posebno uživam u nezaoobilaznosti srećnog kraja u dečjim predstavama.

Šta sledeće planiraš da režiraš? Kojim dramskim piscima planiraš da se baviš?

Pozorišna adaptacija filma *Proslava* (Festen) Tomasa Vinterberga u Ateljeu 212, biće moja sledeća režija. Volela bih da radim Šekspira. Znam i kog.

Painkillers

VEČNO MLADA REPUBLIKA SLOBODNOG DUHA

Krajem prošle godine omladinsko pozorište Dadov, kako i dolikuje, obeležilo je 50 godina postojanja tokom kojih su, između ostalih, mnogi naši današnji značajni umetnici zakoračili u čaroban i zavodljiv svet dramske umetnosti kao i, zašto ne reći, slavu

Marijana Terzin

Dadov – da deluje kada potvrđujete! Dadov – da se zna da ste u predvorju odraslih! Dadov – da nemate veze za dadaistima! Dadov jer je to gradska priča! Dadov zato što si mlad!

Sve je počelo kada su Zoran Ratković, Momčilo Baljak, Jovan Ristić i Mihailo Tošić napravili prvo repertoarsko amatersko pozorište. Kibicovali su prostor Molerove 33, okupili društvo sa Vra-

caznaju da li je baš Viljem komponovao rok songove za onaj klasični komad „Mnogo buke ni oko čega“. Kašljao je prvi red s vremena na vreme, dok sa Svetskog festivala amaterskih pozorišta u Francuskoj nije stigla vest da „Iz-biračica naših Dadovaca proglašena je najboljom predstavom“. Kako je taj uspeh bio vetar u jedra Dragoljubu Vojnovu, Želimiru Oreškoviću, pridružila se i „Višnja sa Tašmajdana“. Osladila se scena Predragu Ejdu, Slavenku Saletoviću, Svetlani Bojković, Zorici Jovanović, Mirjani Karanović. Ubedio ih je da je pravi glumac, šarmer sa Čubure, Goran Sultanović. Tada je već drug Tito rekao da su studenti u pravu pa je težak umetnički život malo olakšan. Dadovci su se sretali i u Dadovu i na Akademiji, a veći

Jug Radivojević, Darijan Mihajlović, Predrag Stojmenović. Kažu da rade za svoju dušu. Istovremeno, srednjoškolska publika na sceni je sticala sebi primerene uzore. Nije isto kada roditelji pokušaju da objasne šta je suština „Paklene pomorandže“! Zato su brzo životne i profesionalne lekcije stekli Alisa Stojanović, Ivan Medenica, Milena Pavlović, Milica Mihajlović, Vanja Ejduš, Marko Živić, Goran Jevtić, Marinko Madžgalj, Marija Karan, Nenad Stojmenović, Miloš Samolov. Kada biste znali kako je talentovana svaka generacija koja se još nije rodila! Za Dadovca se radas. Imajući to na umu, Skupština grada je talas umetničke poštasti ukrotila jasnom odlukom da vremešnom, pola veka starom Dadovu postane i otac i majka. Za roditelje nije

Kada si mlad sve može da se oprosti! Čak i uspeh onih koji su kasnije postali „okoreli“ profesionalci. Krivce je istorija detektovala jer je i sama čučala u genijalnim kružocima koji su, vođeni trendom, sedeli, filozofirali, verovali i ostvarivali.

Podestimo se da je ime Dadov nastalo kao akronim od – Dramski atelje Doma omladine Vračar. Bitno je to i danas, pola veka od osnivanja, kada slovi za „republiku slobodnog duha, centar asfaltnog humora, beogradske emociju“, koja je uspela da na scenu iznese sve što drugi nisu mogli, hteli ili smeli da igraju, i odneguje stotinak eminentnih glumaca, reditelja i dramskih pisaca.

čara, što je preduslov za kvalitetnu publiku, i 27. decembra 1958. izveli predstavu „Gradinar“. Poklonili su se Ninoslava Radošević, Jelisaveta Sablić, Miloš Žutić i Srba Milin. Može da izgleda da su se za mladu ekipu otimala popularne scene, ipak sledeće predstave odigrane u Pozorištu na Krstu i u Božidarcu bile su nužda dok Dadovci nisu 1969. bacili sidro na sadašnju adresu Desanke Maksimović 6a. Tu nameravaju da ostanu! Da su bili manje radni ili mirnijeg duha, ovde bi bio kraj. Navalili, sve namereni da pokažu kako znaju na svoj način da čitaju Šekspira, Fejdo... Zato su im neretko omladinske komisije bile pred pred vratima. Želeli su i „članovi“ da

broj njih je pripadnost ovoj vračarskoj družini potvrđivao sa lekarskih ili profesorskih pozicija. Sa brojem predstava nizale su se nove generacije glumaca i reditelja koje su rat tremi, zbog javnih nastupa, objavljivali baš sa ovog mesta. Duh se prenosio, humor postao reskiji, uz Dejvida Memeta počele su da se izvode adaptacije najnovijih dela ili autorskih, dadovskih veličina tipa Božidara Ljumovića – Zube, i nerazdvojnog mu reditelja, glumca i poglavice – „Ex kralja“ nove generacije Dadovaca, Olivera Viktorovića. Umetnički se stvaralo sve što drugi nisu smeli ili hteli. Zato se valjda u svet omladinskog teatra povremeno odmetnu reditelji Kokan Mladenović, Anja Suša,

kasno ni u pedesetaj. Zato je slavlje trajalo od 29. februara 2008. Našao se neko ko je shvatio da je to ustanova kulture od posebnog značaja. Sve je to strategija možda mlađeg ali sličnog kružoka s početka ove priče. Svuda ih ima, tih Dado-

vaca. Gde su mladi tu je Dadov, gde je Dadov, tu je šala! Jedina istina je da je 2008. godina u znaku jubileja. Ostale istinite vesti čitajte u najvećim novinama na svetu Daily Dadov!

„Ispovest“ Dadovca

NIŠTA NIJE SLUČAJNO

Kada sam, ni danas ne znam šta mi bi, sa svojih šesnaest zakucala na vrata Dadova i rekla kako bih da režiram (i kao odgovor upućen mi kroz dobronamerni smeh čula „ovo malo bi da režira“) nisam ni slutila da ćemo zajedno, a svako svojih, 50 godina proslavljati gotovo u isto vreme Cvele, Mira Karanović, ja, Dadov, Atelje 212

Piše Ljilja Todorović

Pred kraj svog prvog razreda u XIV beogradske gimnaziji otišla sam u DADOV i, u kancelariji tadašnjeg upravnika izgovorila: „Ja bih da režiram.“ Nekolicina njih oko Bate, od srca su se nasmejali: „Ovo malo bi da režira!“ Odmah potom, pozvonila sam kod prof. Miroslava Belovića i njegove supruge, prekrasne Maje Dimitrijević, koji su stanovali tačno preko puta DADOVA. Zamolila sam za neki tekst, a profesor me je (nisam znala da je već otpočeo sa drilovanjem!) uputio na biblioteku JDP-a, gde su mi istog dana dali Belovićevu dramtizaciju „Smrt Omera i Merime“. Tako sam, sa drugarima iz odeljenja, u DADOVU uradila svoju prvu režiju... Do

dana današnjeg ne znam šta mi bi tog dana... a ne znam šta bih dala da znam! Nastupio je ogroman preokret u mom životu. Sa svojih šesnaest godina, bukvalno preko noći – umesto najkasnije do 21h, počela sam da se vraćam kući oko dva-tri pa i četiri sata ujutro... Revoluciju u kući sprečio je nenajavljeni dolazak mog tate u DADOV. Banuo je oko ponoći i zatekao nas kako bojimo kulise. Predao nam je kese sa hranom iz jedinog dragstora na Banovom brdu (kojima se „pokrio“ za svoj prepad) vratio kući i rekao mojoj majci: „Oni stvarno rade!“ U DADOVU se u to vreme igrao Šoov „Pigmalion“, reditelja Olivera Viktorovića. Liza Dulitl bila je učenica trećeg

PROSLAVA JUBILEJA

Obeležavanje 50 godina postojanja trajalo je od 21. do 27. decembra pod nazivom „Omladinska radna akcija Dadov“, a autor celokupnog programa proslave bio je reditelj Kokan Mladenović. Više od 100 omladinaca Dramskog studija, simbolično obučenih u brigadirske uniforme, započelo je ORA čišćenjem dvorišta omladinskog pozorišta, a na jarbole su podignute zastave Beograda i pozorišta Dadov. Po rečima jednog od osnivača pozorišta Jovana Ristića, i osnivanje Dadova bilo je praćeno sličnim akcijama. Pokušaj stvaranja nove scene zahtevao je da se okreči sala pa su prvi Dadovci radno prionuli na posao. Najviše muke zadavao im je plafon na kojem je do prve premijere i osnivanja Dadova ostala nesanimirana fleka.

Ovoga puta vreme prošlo i buduće spojili su prisustvo gradonačelnika Beograda Dragana Đilasa koji je najmlađim glumcima poručio da sačuvaju energiju, kreativnost i nepoštovanje autoriteta, koji su oduvek bili odlika Dadovaca.

Uz niz maštovitih programa i susreta sadašnjih i bivših Dadovaca, proslavu su obeležili prikazivanje dokumentarnog filma „Tamo gde snovi počinju“ posvećenog 50-ogodišnjici Dadova, radionice nekadašnjih umetničkih direktora Alise Stojanović, Slobodana Šuljagića i Gorana Golovka – sada profesora Akademije lepih umetnosti u Splitu koji je na proslavu došao sa jedanaest svojih studenata. Oni su izveli Molijerov komad „Učene žene“. Kako je Dadov bio poznat po mini rok sceni gde su karijeru počeli slavni muzičari, večernja druženja tokom sedmodnevne proslave obeležili su nastupi grupe Vroom, Ane Sofrenović, Branka Marušića – Čature, Dece loših muzičara i Marinka Madžgalja.

ŠKOLA GLUME

Omladinsko pozorište Dadov organizuje poslednje dve subote u januaru, 24.01. i 31.01.2009, sa početkom u 11h, audiciju za prijem novih članova u Školu glume i govora. Na audiciju se mogu prijaviti kandidati starosti od 8. do 20. godina. Polaznici pohađaju četvoromesečnu školu kod profesora Predraga Stojmenovića, posle čega mogu da nastave usavršavanje u grupama reditelja Kokana Mladenovića i Vlade Jevtovića. Na audicijama održanim krajem avgusta, od 120 prijavljenih, primljeno je 80 polaznika. O značaju Škole glume i govora DADOV možda najbolje govori podatak da je ove godine na Fakultetima dramskih umetnosti u Srbiji i Republici Srpskoj primljeno trinaest „Dadovaca“. Više informacija može se dobiti putem tel. 011-3243 643, 3243-644 ili putem sajta www.dadov.rs.

razreda naše gimnazije, Dara Džokić. Ne postoje reči koje bi opisale sa kolikim ushićenjem i strahopoštovanjem smo, posebno mi prvaci, gledali u nju – za nas apsolutno nedostižnu Daru. Mi smo opet, sa svoje strane, za Dan škole napravili recital, za koji je naša gimnazija nagrađena Oktobarskom nagradom grada Beograda. Mi – to znači Cvele (Svetozar Cvetković), još mnogo drugara, sastav PEJACOMIBO (Perić, Janko, Čolić, Miš, Boža) i ja. Na krilima tog uspeha, definitivno smo se preselili u DADOV...

Prijatelj iz Sarajeva, Nenad Fišer, poslao nam je „Fizičare“ Fridriha Drenmata, i napravili smo još jednu predstavu, i to – ispostavilo se – predstavu koja se pamti. Sećam se da nam je jed-

nom usred probe ušao Goran Sultanović, i na moje reagovanje što nas prekida, rekao: „Ja sam vaš novi umetnički direktor.“

U „Fizičarima“ su nas po prvi put gledali profesori Svetozar Rapajić, Vlada Jevtović i Slavenko Saletović, u to vreme asistenti na FDU; i premda tada toga nisam bila svesna, kasnije sam utvrdila da je to imalo dalekosežne posledice... Ja sam se očajnički bavila drugarima-glumcima, koji su me na sceni – kada apsolutno ne mogu da reagujem kao reditelj (igrala sam Doktoru) – izazivali i nervirali svojim improvizacijama i duhovitostima. Publika se, međutim, toliko dobro zabavljala, da je jednom prilikom, neobuzdano se smejući, polomila

gotovo sve stolice u prvom redu. Koliko se sećam, to je presudilo da se predstava na neko vreme skine sa repertoara...

A za sve vreme proba i igranja „Fizičara“, Cvele je, beskraino požrtvovano i disciplinovano, radio u kabini za svetlo i ton (sa Jordanom)... I to zato, što smo bili čvrsto odlučili da ga sačuvamo za FDU. Naime, tih dana bili smo pod strašnim pritiskom da glumce-amateri ne primaju na Akademiju „jer su se već formirali u amaterizmu“, dok oni tamo traže „sirove“. Među nama je bila i jedna od žrtva tog stava, Mira Karanović, „stara“ Dadvoka...

Za scenski igrokaz „Susret pod plavim kišobranom“ dobili smo Plaketu „Amateri svome gradu“.

Pa se onda pojavio Jakša Zlodre, student druge godine režije na FDU (!). Krenuli smo sa probama Olbijeve „Ko se boji Virdžinije Vult“. Bila sam pomoćnik reditelja, a podela sledeća: Marta – Mira Karanović, Džordž – Mlada Andrejević, Nik – Svetozar Cvetković (Cveletov početak!)... Od svih nas, samo Hani – naša drugarica Ljilja Damjanović, nije danas profesionalno u pozorištu, već radi kao lektor u „Političari“... Kakva podela!

Zanimljivo je i da je Mira Karanović, nakon dvadesetak godina, odigrala profesionalno ulogu Marte u Beogradskom dramskom pozorištu, u režiji Dušana Jovanovića, a ja sam, na molbu Borke Pavićević, umetničkog direktora BDP-a početkom tih devedesetih, lično odnela

svoj, dadovski primerak teksta i informacije o našoj, dadovskoj postavci...

I, pošto smo maturirali, iz DADOVA smo se preselili – na FDU... mada su nas različiti povodi, i nadalje, često vraćali kući – u DADOV.

Ovih dana, i kao simbol i kao znak i kao dokaz (da ipak ima!) čarolije života, doživljam činjenicu da smo, gotovo u isto vreme, svoj pedeseti rođendan proslavili i Atelje 212, i DADOV, i Mira, i Cvele, i ja!

Ne mogu da se otmem utisku da se zaista ne radi o slučajnosti! Dalo bi se od toga, verujem, napraviti ozbiljan elaborat u prilog Jungovoj teoriji sinhroniciteta. Ali, o tome drugom prilikom.

JAVNA ČITANJA – DA ILI NE

Kakav smisao mogu da imaju javna čitanja dramskih tekstova

Aleksandar Milosavljević

Nedavno je na tribini organizovanoj da bi bili analizirani dometi jednog od ovdašnjih pozorišnih festivala, ugledni pozorišni kritičar izrazio sumnju u delotvornost i smisao javnih čitanja dramskih tekstova. Drame nastaju – rekao je otprilike – da bi bile izvedene na sceni, kao pozorišne predstave, a ne da bi bile čitane; pogotovo ne da bi bile javno čitane, pred publikom.

Nisam tada želeo da započinem polemiku, a nemam nameru da to učinim ni ovom prilikom, ali imam potrebu da javno proverim neka od svojih razmišljanja na ovu temu.

Drame, dakle, valja čitati u osami – dodajem ja, sledeći misao svog kolege i prijatelja – kao što čitamo romane, pripovetke, poeziju. Na stranu što ova moja pretpostavka pada u vodu pred činjenicom da su nekoć, ne tako davno, kod nas, ali i svetu bivali organizovani soareji na kojima su sami autori, uz čaj, kafu ili neko jače piće, čitali svoje romane ili priče prijateljima i poznanicima. Da ne pominjem pesničke i književne večeri koje se pokatkad i danas ubrajaju u kulturnu ponudu ozbiljnih svetskih metropola. Sve to možemo da pripišemo ili davno minulim vremenima u kojima je

literatura imala poseban socijalni smisao, a vreme i intima drugačiji tretman, ili drugačijim književnim i kulturnim tradicijama, ili pukim komercijalnim zahtevima savremenog Zapada gde pisac nakon javnog čitanja potpisuje svoje knjige publici koja ih je upravo pazarila.

S druge strane, drame uistinu nastaju da bi bile igrane na sceni. U pozorišnom žargonu, uostalom, postoji termin *leze drama*, drama za čitanje, kojom se po pravilu karakterišu arhaični komadi koji, uprkos dramskoj formi, zapravo nisu scenični i eventualno jedino valjaju kao literatura za čitanje. Dakako u osami, jer na pozornici bi – propali.

Javno čitanje dramskog teksta je, međutim, nešto savim drugo. Ono podrazumeva prethodno načinjenu podelu uloga, što će reći učešće većeg broja glumaca, kao i angažman reditelja, pa i dramaturga, zatim ozbiljne čitače probe – za stolom (a gde bi drugo), no katkad javna prezentacija drame ne isključuju upotrebu muzike, zvučnih i svetlosnih efekata, video zapisa, rekvizite, čak ni mizanscen, istina ograničen i prilagođen okolnostima u kojima je organizovano čitanje.

Razume se – primetio bi možda moj

prijatelj i oponent – to nipošto nije pozorišna predstava (i potpuno bi bio u pravu); a najverovatnije bi dodao i da je to tek rujanje autentičnom teatru. E tu bi već pogrešio. (Naravno pod uslovom da njegova primedba odgovara mojoj pretpostavci.)

Kao prvo, glumci koji su s rediteljem prošli proces proba zasigurno neće zadati tekst čitati kao što bih ga ja čitao u samoći svoje sobe, pa ni kao što bi to učinio vešti i iskusni interpretator koji se prvi, drugi ili treći put našao pred publikom sa zadatkom da javno pročita konkretno štivo koje drži u rukama. Probe, između ostalog, služe i da bi glumac, uz rediteljevu pomoć i asistenciju dramaturga, „došao“ do lika koji tumači, ali i da bi u sadejstvu (kako to zapravo otužno zvuči) s kolegom ustanovio relacije koje će učiniti da njegov lik (kao i lik koji tumači njegov kolega) scenski ožive, prestanu da budu „papirni“ i dobiju punoću karaktera.

Istina je, većina dobrih savremenih reditelja insistira na tome da čitače probe traju što kraće, te da glumci što pre „osete“ konkretan prostor u kojem će predstava živeti, jer prostor itekako, katkad presudno, oblikuje lik, pomaže glumcu da u potpunosti definiše ono što će igrati.

U tom smislu javna čitanja, čak ni kada podrazumevaju izvesna mizanscenska rešenja, nisu prave predstave, ali su svakako validan način koji omogućava da tekst „prodiše“, dobije volu-

JAVNA ČITANJA TRI KOMADA ZA MLADU PUBLIKU

Krajem oktobra 2008. Malo pozorište „Duško Radović“ i Gete institut Beograd organizovali su dvodnevna scenska čitanja tri komada za mladu publiku i panel diskusiju sa Kristianom Šenfelderom, dramaturgom „Mladog ansambla Štutgart“, sve pod naslovom „Kretanja u pozorištu za mlade“.

Prvi je izveden komad „Ustajte ako ste Mangupi“ Jerga Menke-Pajmajera u režiji Nikole Zavišića. Ovo scensko čitanje je bilo veoma zanimljivo i njegov rezultat bi mogao da se nadoveže na pored navedeni tekst o potrebama javnih čitanja drama, odnosno da bude primer kako ovakav vid predstavljanja dramskog teksta može biti uzbudljiv i zanimljiv kao i pozorišna predstava. Teskt govori o devojčici Kriši koja ide u osmi razred i koja se razlikuje od svih drugarica jer je vatreni navijač lokalnog fudbalskog kluba. Zavišić je u potpunosti „posrbio“ komad dajući mu naziv „Jedna je Crvena zvezda“. Pored potpune dramaturške obrade ove monodrame, u koju su uključeni žargonski govori, navijački zvezdaški songovi, te vredanje drugih klubova, rečenice tipa „Zvezda je i Bog i predsednik“, zahtev za podršku iz publike, deo se i pridružio u klicanju, Zavišić je uključio i upotrebu kostima, odnosno navijačkog asortimana, od dresa, kape, šala itd. A glumica Minja Peković je bila spektakularna. Skroz nas je uvukla u priču o devojčici koja smisao svog života vidi u pripadnosti fudbalskom klubu. Furiozna gluma, interakcija sa publikom, a sve se dešavalo „za stolom“.

„Srce jednog boksera“ Luca Hibnera u režiji Predraga Štrpca i izvođenju Nemanje Oliverića i Dimitrija Ilića, jeste duodrama koja se odvija u staračkom domu gde se susreću nemi bivši bokser i mladić koji moleriše po kazni zbog krađe motora. Slika koju likovi daju o sebi nema previše veze sa njima samima, tokom odvijanja priče maske će početi da se otkrivaju.

„Playback life“ Klauša Šumahera u režiji Bojana Milosavljevića i izvođenju četiri studenta glume završne godine na FDU, izveden je u prostori-jama Gete institute. Reditelj je iskoristio prostor instituta za promene mesta dešavanja radnje, pojedine scene se ne dešavaju pred publikom u čitaonici, već ih posmatramo preko kamera koje se inače nalaze u centru, a sve to u vezi je sa temom drame, mešanje stvarnosti i scena iz filmova koje akteri izvode. Granice između mašte, scena koje igraju njihovi filmski idoli, i stvarnosti postaju fluidne.

Aleksandra Jakšić

Javno čitanje

men, da zazvuči živo, uverljivo, svakako uverljivije no kada ga u sebi (ili naglas) čita čak i izuzetno maštovit čitalac. Nije slučajnost što mnoge radionice dramskog pisanja uključuju javna čitanja svake od napisanih verzija teksta, jer to omogućava samom autoru da „poslušne“ kako zvuči ono što je napisao.

S druge strane, „polurežirana“ javna čitanja omogućice i upravama pozorišta da provere tekst pred odluku da li da ga stave na repertoar, a rediteljima, dramaturzima, producentima pa i drugim glumcima ponudila bi priliku da bolje upoznaju dramskog pisca, pogotovo ako je neafirmisan, skrenula bi pažnju na njega i njegov komad već i samim hepeningom koji je organizovan tim povodom. U izvesnim slučajevima, upravo javna čitanja mogu da postanu i svojevrsan kasting za glumce koji u njima učestvuju. Sve su to razlozi zbog kojih se u mnogim ozbiljnim, čak veoma ozbiljnim, teatarskim sredinama redovno praktikuju javna čitanja.

A publika – pitao bi možda kolega oponent – obični gledaoci? Šta ćemo s njima?

Zašto da ne i publika, ona takozvana obična, baš kao i ljubitelji pozorišta, poznanici, prijatelji, rodbina, komšije... Samo se po sebi podrazumeva da javna čitanja u sterilnoj atmosferi ispražnjene pozornice, u pozorišnom foajeu ili ambijentu pozorišne probne sale, ma koliko bila režirana i bez obzira na to kako bila glumljena, teško da mogu da provociraju obične gledaoce. Ali oni teatarski verzirani itekako će pronaći razlog zašto im prisustvuju. Da ne govorim da bi posetioci nekog od gradskih kafića u predvečerje bili prijatno iznenađeni kada bi neočekivano (možda i nenajavljeno) postali svedoci javnog čitanja koje bi u prvi mah doživeli kao iznenađenje, a potom kao hepening. Kao što je to, uostalom, bio slučaj pre nekoliko godina kada su javna čitanja neobjavljenih dramskih tekstova bila deo festivalskog programa Beogradskog letnjeg festivala.

Zašto to ne bi bila ponovo? Ne samo u Beogradu.

VIDEO U PREDSTAVI – MODA ILI POTREBA

Zorica Dimitrijević

U potreba video medija u pozorišnoj predstavi odavno nije novina, naročito za publiku Bitefa, mada na našim scenama još nema dovoljno pravih, kreativnih prožimanja te vrste. Pitanja – moda ili potreba, korist ili šteta od ovog „dodira“, i dalje su predmet rasprava, a odnos teatra i video rada bio je pre izvesnog vremena i tema istraživanja u „Teatronu“.

Umetnički direktor Pozorišta na Terazijama Željko Jovanović ističe da je taj teatar izuzetno dobro opremljen. „Američki koreograf Čet Voker bio je zadivljen jer na Brodveju postoji samo nekoliko pozorišta sa tako modernom tehnikom. Možemo da snimamo predstavu sa šest kamera i da se u rediteljskoj sobi na šest monitora sve to istog trenutka beleži i prenosi dalje. Ali ne koristimo to mnogo, tek treba da ovladamo time, ne mi kao kuća, nego naši reditelji. Čini mi se da nisu još spremni ili nemaju tu vrstu potrebe“, kaže Jovanović. „Prvi put sam se sreo sa videom na sceni pre 15-ak godina u jednoj španskoj predstavi u Bitef teatru“, priseća se on. „Bila je to prva takozvana interaktivna predstava i trebalo je da publika učestvuje u procesu, pomoću džojstika. Naravno, to je bila farsa, nismo mi mogli da utičemo, ali od tada je eksperimenata te vrste bilo sve više. Vrhunac te priče sa video materijalom uključenim u predstavu pokazali su nam engleska trupa *DV 8* i *Vojcek* Boba Vilsona na Bitefu... Svojevremeno, kada je snimljeni zvuk počeo da ulazi u pozorište, nekima je smetao, nekima se

činio zanimljivim, neki su smatrali da to ne pripada teatru. Ispostavilo se vremenom da više niko i ne primećuje da je zvuk snimljen, da nije uživo. Mislim da će tako biti i sa videom“, kaže Jovanović.

Po njegovim rečima živimo u digitalnoj eri i video materijal će vremenom biti potpuno integrisan u teatar, a dobrom glumcu to ne može da smeta. „Druga je

Eraritjaritjaka u režiji Hajnera Gebelsa

stvar što se desi da se reditelji koji nemaju tačnu ideju šta da urade zaklanjaju iza videa. To je onda neka vrsta zloupotrebe i nije tema za diskusiju. Pozorište ne sme da bude staromodno, štaviše treba da prigrabi novu tehnologiju. Uveren sam da video može da bude sastavni deo predstave, a da ne ugrozi suštinu pozorišne umetnosti. Mislim da će se tu tek desiti neke stvari i sanjam o tome kada će biti moguće napraviti hologram na pozornici“, dodaje Jovanović.

I teatrolog Ivan Medenica smatra da kod nas nije problem u stepenu tehnološke pismenosti, već, eventualno, u (ne)inventivnosti, nedostatku smelosti da se ode u zaista radikalni i dosledni pozorišni eksperiment. Deleći upotrebu videa na ilustrativnu, kao jedan od vizuelnih elemenata u funkciji scenografije, i suštinsku, kada je integralni element od kojeg zavisi dramaturgija predstave, Medenica ističe da smo to drugo imali priliku da vidimo na Bitefu. „To su predstave kao švajcarska *Eraritjaritjaka* Hajnera Gebelsa i nemačka

način. Međutim, češće je reč o ilustraciji, koja može nekada da bude simpatična, da stvori vizuelno lep efekat, ali se uglavnom može podvesti pod neku vrstu mode. Ponekad se čak dešava da upotreba videa na izvestan način postaje staromodna, konvencionalna i provincijalna ako se forsira bez suštinskog razloga, samo da bi neko rekao da koristi nove tehnologije“, ukazuje Medenica.

„Prozvana“ rediteljka Anja Suša, upravnica Malog pozorišta „Duško Radović“, smatra da je trend upotrebe videa u teatru postojao pre desetak godina i da u poslednje vreme više nije mnogo aktuelan kada je u pitanju međunarodna pozorišna praksa. „Video ima funkciju koju je svojevremeno imala slika u pozorištu. To je prosto samo jedno tehničko pomagalo koje može da znači u vizuelnom segmentu predstave, ukoliko je pametno upotrebljeno. Ako je samo dekoracija, onda je besmisleno. Gledala sam mnogo i jednih i drugih primera. U *Radoviću* smo video često koristili, jer nam je kao pozorištu za decu i mlade vizuelni segment vrlo bitan. Ali to nikada nije bilo samo sebi svrha nego rezultat autorskog promišljanja, kada je video inkorporiran u značenjskom smislu“, kaže ona navodeći predstave „Trkač“ i „Mali princ“.

Suša dodaje da joj kao upravnici nijedan reditelj nije došao sa zahtevom da mora da ima video u predstavi. Uvek se, napominje, polazi od koncepta, a zatim traga za najboljim mogućim sredstvima da se to realizuje. „Video je bio trend i od njega se zadržalo ono što je bitno, kao što je pre 30 godina bio trend da se kaširaju kulise. Svi su to radili, a danas skoro niko, prešlo se na industrijske materijale. Sve to ima veze sa duhom vremena u vizuelnom smislu. Priro-

dno je da se u pozorištu s vremena na vreme desi prodor novih tehnologija i medija. To je dobro ukoliko je u vezi sa konceptom, a ne iz egzibicionističkih razloga“, ističe Suša.

Dramski umetnik Ljubivoje Tadić kao prvu asocijaciju na odnos teatra i videa navodi „Dijalog u paklu između Makijavelija i Monteskejca“ u dramskoj obradi i režiji Predraga Bajčetića. „Igrao sam sa Radetom Miljanićem, profesor je naše likove stavio u TV studio, to je za njega bio pakao u koji je Moris Žoli smestio junake. Mi nismo gledali u publiku, odnos sa njom imali su naši likovi sa ekrana. Ta predstava još iz 1998. godine je zapravo modernija nego što su neke televizije kasnije bile“, ističe Tadić i nastavlja: „fascinantna je i upotreba videa u predstavi Mire Erceg u drugom delu *Fausta*, u sceni kada lik izlazi iz aviona u današnjem vremenu. To nije dekor, to nosi značenje, direktno je uključeno u radnju. Takva upotreba videa je potrebna.“

I za Tadića je „Eraritjaritjaka“ jedan od najboljih primera kada video znači radnju u predstavi. „Gebels je napravio maestralnu predstavu, mada mi je to u početku delovalo kao mala šala, ali na kraju sam bio vrlo uzbuđen, pre svega zbog divnog glumca Andrea Vilmsa. Razgovarao sam tada sa nekoliko kolega koji su imali zamerke zbog tolikog korišćenja tehnike u pozorištu. Ta predstava ne bi uspevala da nije imala tako veličanstvenog glumca koji igra Kanetija, njegove misli. Glumac je ipak osnova“, ističe Tadić.

„Video u pozorištu je jedna vrsta televizijskog uticaja koji je pozorište preživelo, za razliku od bioskopa koji polako nestaju. Pozorište je nešto što ostaje, upravo zato što postoji ta jedinstvena vrsta uzbuđenje koju nosi čar neposrednog kontakta“, zaključuje Tadić.

Književnost i pozorište

DELO DUŠANA KOVAČEVIĆA JE REALIZAM

Kada posle čitanja ili gledanja „Generalne probe samoubistva“ Dušana Kovačevića na televiziji vidite reportažu o ljudima koji kod Vukovog spomenika prodaju sopstvenu krv, ili pročitate oglas u kome se prodaje sopstveni bubreg, uzdahnate duboko i malo vam je neprijatno što ste se uopšte bilo čemu što je Kovačević napisao/izrežirao ikada smejali. Ili, onda razumete da nije reč o apsurd, u pitanju je čisti realizam – u slavu Kovačevićeve književne veštine i nažalost nas koji ga živimo

Sanja Milić

Dušan Kovačević je svoj novi dramski tekst „Generalna proba samoubistva“ u oktobru (2008) objavio kod svog stalnog izdavača (Stubovi kulture), našto kasnije i u stotom, čuvenom plavom Kolu Srpske književne zadruge. Praizvedba, premijera ove „Malo gorče komedije o laži“ bila je u Zvezdara teatru 12. decembra. Nehotično ili namerno, zbog spleta okolnosti ili je tako

planirao, tek jedan od najvažnijih savremenih srpskih pisaca uspostavio je ovakav red stvari – svoje novo delo predstavio nam je prvo kao književno, pa tek onda kao pozorišno. Književnost i pozorište su različite umetnosti, da, ali za vrhunsko uživanje u dobrom pozorištu neophodno je vredno književno delo (izuzev u specifičnim, obično neverbalnim teatarskim formama) i dragoceno je

Generalna proba samoubistva, Zvezdara teatar

pročitati to delo pre nego što se predstava vidi.

Na novu Kovačevićevu dramu čekali smo sedam godina („Doktor Šuster“ objavljen je 2001), samim tim je čitalačko nestrpljenje bilo veće (sve Kovačevićeve drame objavljene su ili kao pojedinačne knjige, ili u četvorotomnom izdanju Odabranih drama u „Stubovima kulture“). U tih sedam godina gledali smo Kovačevićev film („Profesionalac“, 2003), čitali njegov roman („Meda peva bluz“, 2005), gledali nova izvođenja starih dramskih tekstova, muzikl (Po-

zorište na Terazijama, režija Kokan Mladenović 2007) i operu (Bemus, muzika Isidora Žebeljan, 2008) po drami „Maratonci trče počasni krug“ – i sve je to to bilo veoma dobro i uspešno ali, iskreno rečeno, posvećeni čitaoci se najviše raduju nečem novom u onoj vrsti u kojoj je pisac najbolji, dakle ljubitelji književnosti su iščekivali novu Kovačevićevu dramu. Čitanje nove drame je najbliže čitanju nove pesničke knjige: da bi se dramski tekst doživeo mora i može (obim nikad nije prevelik) da se pročita odjednom, u jednom dahu, da se čitalac uživi

u tekst ili intelektualno i emotivno distancira od njega, da da sopstveni „doprinos“ tekstu. Tada je onaj koji čita najbliži onome što je dramski pisac zaista napisao.

Svaki od tri dela „Generalne probe“ ima svoj naslov: „Pokušaj ubistva nesrećnog arhitekta“, „Grandiozni plan izgradnje marine – Sunčani san“, „Skok sa dunavskog mosta na pozorišnu scenu“. Svaki deo počinje podužom didaskalijom koja nije toliko tehničko uputstvo reditelju i glumcima, koliko je integralni deo dramske priče. Isto važi i za druge, retke didaskalije koje pojavavaju crnohumorni efekat replika, onog dela teksta koji ćemo jednom čuti sa scene. Didaskalije, razume se, doprinose karakterizaciji likova, pokazuju piščevu distancu, drže nas u žanru, ali one su povremeno toliko dobre da je prosto šteta što nije predviđeno da i one budu izgovorene na sceni.

Zatim, sve i da su likove iz „Generalne probe“ na praizvedbi u Zvezdara teatru igrali glumci koje prvi put vidimo u životu (sve da nemamo asocijacije na uloge koje su ranije igrali, da nam nisu više ili manje simpatični i slično), oni su svojim glasom i telima obojili likove Samoubice, njegovog Brata (svedeniji nego u ranijim ulogama i zato odličan Branislav Lečić), Kapetana – Biznismena – Psihijatra – Advokata (genijalno začudni Branimir Brstina), Ribara (koliko mu je neveliki tekst dozvolio dobar Janoš Tot) i devojke (uvek nadahnuta Ana Franić) i sve do kraja pozorišne pred-

stave čuvali tajnu da je reč o predstavi u predstavi. Čitaocu „Generalne probe“ je od početka stvar malo jasnija, jer tamo gde obično piše lica, stoji:

„Glumci drame ‘Samoubistvo’, i uloge koje igraju u ovoj ‘metafizičkoj’ komediji

Glumac, u ulozi Samoubice, i samoubičinog Brata

Glumac, u ulogama četiri brata: Kapetana, Biznismena, Psihijatra, i Advokata

Glumac – Ribar

Glumica – Devojka

Jedan glas iz tonske kabine.“

Ali time što čitalac generalne probe od početka zna da je reč o „metafizičkoj“ komediji, o glumcima – o pozorištu u pozorištu, on nije oštećen, naprotiv on je dobronamerno zaštićen. Čitaocu se na samom početku nameće distanca od velike gorčine, od oštre satire, od mogućnosti prevelikog emotivnog uživanja u sav jad o sebi samom i društvu u kojem živi a koji će pročitati na stranicama koje slede. Naravno, to što čitalac zna ne sprečava ga da se smeje naglas dok čita, a ni da se zamisli kad završi čitanje.

Sve što je Kovačević u „Generalnoj probi“ napisao postoji u našim životima –

ljudi bez posla, kuće srušene u jugoslovenskim ratovima, povećan broj samoubistava, trgovina ljudskim organima; sve je tu – od bombardovanja do novoustanovljenih nacionalnih penzija. Razume se da Kovačević varira i neke motive kojima se bavio u svojim prethodnim dramama, ali on piše o nama danas i ovde, a tu se malo šta promenilo između dva dramska teksta. Način na koji Kovačević ispisuje „Malo gorču komediju o laži“ najpreciznije se može definisati kao hiperbola hiperbole. Sve je veće, naglašenije, grotesknije nego u njegovim pre-

thodnim komadima: od osamdesetcentimetarskog sendiviča do dede koji umire sa nepunih deset godina, od umirućeg violiniste koji „svira ciju, ciju“ do učenja tanga zbog snimanja jedne filmske scene u Argentini, od 300 hiljada evra duga nesrećnog Samoubice do projekta za marinu Sunčani sat... Kakav bi izazov bio grafički ilustrovati ovaj tekst!

Hiperbola neretko odvede u apsurd, a o Kovačevićevom teatru apsurdna je dosta pisano. Ali, kada posle čitanja „Generalne probe“ na najmanje tri televizije vidite reportažu o ljudima koji kod Vukovog spomenika prodaju sopstvenu krv, ili kad

posle gledanja Kovačevićeve predstave „Generalna proba“ na najvećoj televiziji vidite čoveka koji u kameru objašnjava da je, zato što mu firma propada a banka ne da kredit da pokrije dugove, dao oglas na internetu da prodaje rođeni bubreg (!) – uzdahnute duboko i malo vam je neprijatno što ste se uopšte bilo čemu što je Kovačević u svom najnovijem tekstu napisao/izrežirao ikada smejali. Ili, onda razumete da nije reč o apsurd, u pitanju je čisti realizam – u slavu Kovačevićeve književne veštine i nažalost nas koji ga živimo.

Završen konkurs Sterijinog pozorja za domaći dramski tekst

OKAMENJENO MORE SRBIJE

Svih 107 radova pristiglih na Konkurs Sterijinog pozorja za originalni dramski tekst 2008. oslikavaju Srbiju u kojoj vlada haos u kome žive isključivo luzeri!

Aleksandra Glovacki

Uvod

Decembar 2008. beše već na izmaku kada je nastao ovaj tekst o rezultatima Konkursa Sterijinog pozorja za najbolji domaći dramski tekst koji je, razume se, završen nešto pre toga.

Čitav svet priča o finansijskoj krizi. No, i pored te finansijske krize, ljudi po svetu izvesno znaju da će i ovaj Božić i Novu godinu dočekati manje-više isto kao i prethodne. Što ima i svoje dobre, i svoje loše strane. Ali je nekako smirujuće. Kod nas nije smirujuće, jer mi ne znamo to što oni znaju. Ovoga puta ne znamo hoće li nam naši rođeni poslanici, za naše rodene pare, izglasati važeće pasoše. Prete da neće. Zašto? Nema zašto. Iz inata.

Likovi

Kakve veze ima inat skupštinskih poslanika sa mojim osvrtnom na 107 dramskih tekstova koje sam pročitala kao član žirija Sterijinog pozorja? Jake veze. Jer, u svih 107 dramskih tekstova, kojeg god žanra bili, u kom se god vremenu dešavali, bili pismeni ili nepismeni, kamerni ili spektakularni, u prozi ili stihu (ima, stvarno, i toga), u svima do jednog mesto dešavanja je fantazmagorično okamenjeno more po imenu Srbija, gde vlada haos, a žive u njemu isključivo luzeri! Nema čak ni mafijaša. Pretpostavljam da su mafijaši preterano uspešni, samim tim neverovatni, mada mogućni likovi, za pogled na svet srpskog dramskog autora.

Kao podvrstu bismo mogli da odredimo ženske likove čija je funkcija da budu udane za luzere, pa da trpe luzerski život plus muževe. Sve to nije čudno, jer u zemlji u kojoj... Bože, kako je dosadno nabrajati sve apsurdne nepodopštine i smicalice naših političara, a bilo bi i banalno, da nisu tako duboko urasli u dramsko tkivo. Jer, jeste to opšta tema svih tekstova, i daje osnovni ton svemu napisanom. I sav napor spisateljski kao da se troši na to da uhvati i definiše ma i najmanji smisao u svemu, i da odgovori na pitanje gde je u takvom svetu mesto pojedincu, i šta mu je činiti. Te, kako niko od 107 autora nije uspeo da pronikne u tajnu sveta u kojem poslanici neće svom rođenom narodu da produže pasoše, iz čista mira, likovi su većinom ostali da vise u nedorečenom kontekstu.

Mesto događanja

Drugi fenomen je kafana, kao omiljeno mesto dramskog pisca 2008.

godine u Srbiji. Radnja dve trećine drama se dešava u izandaloj kafani, bircuzu. Dakle, na mestu adekvatnom za okupljanje luzera. Tu su konobari po kazni, jer nema ni velikog trošenja ni bakšiša. Nema ni muzike, sem u dva slučaja, u kojima su muzičari prisutni, ali niti sviraju niti pevaju.

Nema takoreći ni gostiju, jer su i te kafane bezuspešne. Skuplja se većito isto društvo iz kraja, koje izvesno tu sedi godinama i prepričava iste priče, dok se ne pojavi neko sa strane, i taj neko unese temu. Često ove kafane imaju baba-vecejke, koje ravnopravno učestvuju u razgovoru.

„Ronalde, razumi me“ Filipa Vujoševića, jedna od dve pobedničke drame, dešava se u varijaciji kafane, u Mek Donaldsovom restoranu. Ovim se očituje i želja pisca da se pomakne u vremenu, jer taj Mek Donalds, ma kakav bio, deluje životnije u odnosu na gotovo nepostojeće više periferijske kafane sa, po pravilu, kockastim stolnjacima. Druga odrednica kojom se ova drama odvaja od većeg dela ostalih je da likovi nisu gosti, već zaposleni u restoranu, dakle predstavljaju deo aktivnog sistema, a ne pasivne posmatračke.

Posle kafane, drugo omiljeno mesto je bolnica. Ne ludnica, što bi bilo za očekivati, već opšta bolnica. Valjda zato što i ludnica nosi višak izvesnosti i višak određenja. Bolnica koja je provizorijum, mesto na koje se dolazi po sili, ne svojom voljom, i odakle se ode nekad, ali kada, to se ne zna. Tu leže likovi čija je osnovna karakteristika zavisnost od više sile (lekara kao vlasnika za bolesnike nedostupnog znanja, ili bolnice kao besćutnog sistema), ali i izmeštenost iz opterećujuće svakodnevice, svojevrsna manastirska izolovanost.

I treći, najmanje zastupljen prostor je stan; tek u nekoliko slučajeva to je nekakav prosečan, uobičajen za nižu srednju klasu stan, a češće je reč o iznajmljenoj sobici, ili u smeštaju u studentskom domu.

U sopstvenom stanu zbiva se druga nagrađena drama „Telo“ Branislave Ilić. To je jedan od samo pet tekstova koji se have univerzalnim problemima ljudske duše, s tim što je predznak, tonalitet, očigledno posledica življenja u krajnje depresivnoj atmosferi. Ova tela se, naime, raspadaju.

Teme

Tema je najčešće bizarna, u smislu neprimenljivosti na širi krug. Teme se ne mogu grupisati, jer nema ni dve slične. Jedino zajedničko za manji deo drama je da tema može da nosi sobom blagu dozu fantastike.

Onostranost ni u jednom od tekstova nije glavna tema, ali je prisutna u većoj ili manjoj meri u desetak, i najčešće sugerise postojanje nekog sveta za koji posredno možemo naslutiti da je svet čvrstog određenja, znači svet suprotan ovom našem.

Vreme

Za razliku od gotovo nepostojećih kafana u kojima se zbiva većina drama, i nijednog kafića, vreme dešavanja je ipak savremenost, u najvećem broju slučajeva. S tim što ima nekoliko priča iz srpske prošlosti. Teško je odrediti šta je cilj te grupe drama, koje ništa suštinski ne preispituju, niti prate eventualne tragove iz te prošlosti do savremenosti. Hoću reći, one zaista nikakve veze sa savremenošću

Nagrađeni: Filip Vujošević i Branislava Ilić (Foto: B. Lučić)

nemaju, a ozbiljan je rad u neke od njih uložen.

Sve su ovo činoci koji bi bili polazište za jednu ozbiljniju sociološku analizu, ali jedino su se oni izdvojili u prvi plan. Ne mogu da pišem o jeziku, sem opet na sociološkom nivou, jer to je po pravilu

jezik televizijskih sitkoma – uprošćen, siromašan, neinspirativan i jednoznačan. A tek što se forme tiče, nikakvih uspešnijih ambicija na tu temu bilo nije.

Zaključak

Nema zaključka. Nema pasoša – nema zaključka!

Dramaturški informator

DRAME U STIHU

„Mišolovka“ i „Čelični gost“ Borisa Velkova su apartne i maštovite drame u kojima se spaja istorija i fikcija, a pojavljuje niz poznatih likova iz različitih epoha

Ana Tasić

Mišolovka Borisa Velkova je drama u stihu, podeljena u četiri čina, odnosno kako je sam pisac definisao, u „četiri i po čina borbe protiv laži, gluposti i kukavičluka“. Tekst je vrlo apartan, maštovit, hrabar zbog izbora forme – drame u stihu. Može se tretirati i kao neka vrsta postmodernističkog pačvorka, jer slobodno spaja istoriju i fikciju, učestvuju tu likovi iz različitih epoha i tradicija. Akteri su Bog, Mefistofel, sveti Petar, Heruvim, Hekuba, Adolf, Marlboro, Rudolf, Herman, Ernst, Vindzor itd. Reference su, dakle, brojne, mada je, u tematskom, kao i stilskom pogledu, najočiglednija veza sa Geteovim „Faustom“. Prepliću se tu motivi iz dramske tradicije (Šekspir, Gete), istorije, popularne kulture. Drama u stihu nije čest slučaj u našoj tradiciji, naročito ne u srpskoj dramskoj književnosti 20. veka, pa ova drama Borisa Velkova, u tom smislu, upotpunjuje tu prazninu. Tekst „Mišolovka“ je, svakako, zanimljiv za čitanje, a mogao bi da bude dosta podsticajan materijal za

reditelja koji se ne boji eksperimenata u pozorištu.

Drama „Mišolovka“ ima osamnaest likova (sedamnaest muških, jedan ženski), sa napomenom autora da jedan glumac može da igra i do pet različitih uloga.

Čelični gost je prozna drama u pet činova, specifična vrsta dramatizacije romana „Evgenije Onjegin“ Aleksandra Sergejeviča Puškina. Likovi i teme iz romana su zadržani, citirani su klasični delovi teksta, ali je drama posrbljena, pa se, u određenoj meri, može smatrati i originalnim delom, inspirisanim Puškinovim romanom. Radnja se dešava u Njujorku i Beogradu, a posebno je interesantan spoj klasičnih likova i aktuelnih tema (npr. kada Kaverin i Onjegin oštro diskutuju o aktuelnom stanju u srpskom pozorištu). Ta vrsta sinteze podrazumeva izvestan humor, ironiju zbog nezgrapnosti takvog spoja, što je, takođe, blisko poetici postmodernizma. Dramu karakteriše neobična, možda malo i anahrona poetičnost, ali vredna zbog svoje poseb-

Boris Velkov

nosti. Ima u tekstu mnogo jezgrovitih misli i zapazanja, britkih, izazovnih. I ovaj komad Borisa Velkova definiše redak duh prošlosti, guste i složene, zatim prisutnost zaboravljene, nostalgijne lirike, duhovita artifičijalnost itd., zbog čega je ovaj autor vrlo zanimljiv.

„Čelični gost“ ima šest glavnih likova, muški i ženski hor, jednog leša, jednog duha i tri epizodna lika (mehaničar, nosač prtljaga, konobar).

Boris Velkov - biografija

Boris G. Velkov je rođen 19.07.1981. na Paliluli, gde je pohađao Osnovnu školu „Filip Višnjić“. U Beogradu je izučio Filološku gimnaziju i dramaturgiju na Fakultetu dramskih umetnosti. Smatra da drame u stihu piše bolje nego Biljana Srbljanović, a Šekspirove Sonete prevodi bolje nego Radovan Karadžić. Jedini živi srpski pesnik, šekspirolog i polihistor. Živi i stvara u Višnjičkoj banji.

ŽIVOT U ZNAKU BORBE S RAZDORIMA

„Don Krsto, i kao predstava i kao junak, nam je blizak. S jedne strane postoji ta melodramaska linija koja je univerzalna, nema života bez emocija. S druge strane, on je čovek koji je unutar sebe nosi čitav niz sukoba, raspolućenosti... bori se s njima... Na obe je obale, a ni na jednoj doma“, kaže Vojin Ćetković, dobitnik Nagrade „Miloš Žutić“

Tatjana Nježić

Kada je objavljena vest da je Vojin Ćetković dobitnik Nagrade „Miloš Žutić“ za ulogu Don Krsta u istoimenoj predstavi po tekstu i u režiji Vide Ognjenović, zvanično i nezvanično mogla su se čuti brojna odobravanja, komentari, pohvale analize njegovih glumačkih valera... A njega samog je, kaže, nagrada iznenadila. „Nisam znao da me je žiri gledao, ni da me je pozorište predložilo. A bio sam na pecanju kad su mi javili.“

Da li je vest o nagradi donela i pecarošku sreću, veći ulov?

Ne, tek tad... ma, ni da trzne. Ali, ovo je bilo dovoljno. I više od toga.

Šta vam znači Nagrada „Miloš Žutić“?

Nagrada je potvrda da sam nešto dobro uradio, da sam sazreo. Imo sam stvarno dobre dve-tri sezone za sobom. I sam sam bio zadovoljan, a najteže je biti zadovoljan sobom i onim što si uradio.

Meni, inače, najveće zadovoljstvo predstavljaju probe, rad na predstavi. Sada mogu da kažem da nemam nijednu predstavu koju mi nije drago da igram.

Izborili ste sopstveni izbor ili...?

Verujem da jesam. Za godine koje imam uradio sam priličan broj uloga u pozorištu, i ne samo u pozorištu. Mogu da biram, da se okrećem onima koje mi znače, koje me dotiču i diraju.

Jednom nogom sigurnim korakom hodate scenom, a drugom pred kamerama?

Trebalo mi je vremena da prohodam. Kao mlad glumac bio sam prilično obazriv, tako da nisam baš svom snagom jurcao napred u želji da se dokažem jer sam mislio da nisam dovoljno spreman za tako nešto. Kako su godine prolazile i iskustvo bivalo veće, tako sam i postajao sigurniji u sebe, svoj način izražavanja na sceni. Na sceni su vidljive sve nijanse,

pred kamerama pogotovo.

Zamerate li nekad nešto sami sebi kada se gledate?

Često. To je normalno. Pri tom ne retko su uslovi u kojima radimo, pogotovo kada je reč o filmu i televiziji, neadekvatni sem nekoliko izuzetaka. Radimo uz pomoć štapa i kanapa. Naravno da se događa kad odgledam neke scene da shvatim kako sam mogao drugačije, bolje. Ali, uvek štedimo traku, uvek je neka frka... No, navikao sam. Gledam sebe... normalno... pa malo gledam, a malo žmirnem. Mislim da svaki glumac radi tako. I, svaka je uloga priča za sebe.

Don Krsto?

Na prvoj probi pitao sam Vidu kako je zamislila tog čoveka, šta tu da napravimo. A ona mi je odgovorila: „Nema tu šta da praviš, to si ti.“ I na konferenciji za štampu je rekla da je komad posvetila meni. Silno me iznenadila. Ogroman, grandiozan kompliment. U to vreme, kada smo počinjali rad na predstavi, bio sam u nekom poslu pa je bilo dilema da li mogu ili ne mogu. Rekla je da bi me čekala. Takođe, veliki kompliment, ali ja znam da Vida ne čeka. Zaista sam vezan za Vidu Ognjenović, svoju prvu ulogu sam radio sa njom u predstavi „Devojka modre kose“, svoju prvu glavnu ulogu sam imao kod nje u „Tergovcima“. Imam apsolutno poverenje i uverenje da uz nju mogu sve da uradim.

Ko je vaš Don Krsto?

Na početku bavljenja njime imao sam dilemu oko jedne stvari, a to je njegova ambicija. Naime, o njemu se malo zna; vreme rođenja, smrti, sačuvani su njegovi soneti... Ali postoji u Veneciji spomenik koji je on sam sebi napravio i zna se da ga je strahovito puno platilo. Otprilike, kao da je hteo sam sebe da smesti u aleju velikana. Zbog te njegove ambicije sam bio u dilemi da li da to bude tačka iz koje krećem, ili da se posvetim nečem drugom u tom Don Krstu. Prelomio sam na jednoj probi, prevladalo je ovo drugo. A to je ta njegova dilema između svetovnog i crkvenog, između crkve i ljubavne poezije, između Budve i Venecije... Tako da je on, što bi Vida rekla, „vazda između dvije obale, a ni na jednoj doma“. To je rečenica koja je bila pokretač.

Iskreno, mislim da sam imao sreće što je žiri predstavu gledao, ne na premijeri i prvim izvođenjima nego nešto kasnije, jer mislim da stvari sad malo drugačije stoje s tom mojom ulogom, da je sve leglo na svoje mesto, predstava porasla... Bar ja imam takav utisak.

A Don Krsto, i kao predstava i kao junak, nam je blizak. S jedne strane postoji ta melodramaska linija koja je univerzalna, nema života bez emocija. S druge strane on je čovek koji je unutar sebe nosi raspolućenost, sukobe, život ga baca, a on nastoji da se izbori s onim što oseća... Razdori svakako nisu nešto što nam je nepoznato.

Dobra uloga...

Izdvajate li, u svom dosadašnjem opusu, neke uloge kao posebno značajne, kao prekretnice?

Imao sam, prirodno, razne faze tokom svog rada. Te svojevrzne prekretnice su se uvek nekako dešavale na pet godina, otprilike u tim intervalima sam dobijao uloge koje su se razlikovale od svega što sam dotada radio. U jednom trenutku su to bile „Sluškinje“, u drugom „Hadersfild“... sada „Don Krsto“. Ima više predstava koje su mi jako značile, koje su za mene lično bile prelomne.

Što se drugih ljudi tiče, kritike na primer, tek u poslednje vreme dobijam pohvale. Ali, nije me to mnogo brinulo. Znao sam... prejako je reči znao sam... zapravo osećao sam, slutio negde u sebi da mogu više i da je sve samo jedan put

do nečega do čega ću doći i kada će meni biti dobro.

I?

Tu sam negde. Imao sam problem sa nekim ulogama, nekim rediteljima, nekim tekstovima, nekim ekipama gde se nisam baš najbolje snalazio... Kao glumac, po prirodi stvari, stalno si u nekom

preispitivanju, pa kad osetiš još i nepoverenje, zbilja nije lako. Tražiš pomoć od nekog iz priče, pomoć ne dobijaš i onda se zatvaraš. Više puta mi se to desilo, a sam nisam imao snage da se iskobeljam. Shvatio sam da je tako kako je i da prvo moram sa sobom neke stvari da uradim, da raščistim, da sredim... I, naravno, kada se to desilo onda su se dogodile i dobre uloge i dobre ekipe.

Jedna od njih je i u predstavi Branislava Nušića „Tako je moralo biti“ u

Don Krsto, JDP

Tako je moralo biti, JDP (Foto: Nenad Petrović)

Tako je moralo biti, JDP

VAZDA IZMEĐU DVIJE OBALE

Tripo: Sretan si se ti rodio, kanoniče, vidi u kakvu si crkvu dospio, ne znam je li lepša spolja ili iznutra...

Krsto: Odvešću te jednom da vidiš crkvu Svetog Petra u Rimu, da vidiš tu ljepotu.

Tripo: Ne vjerovat da je lepša od ove.

Krsto: Jes, lepša je.

Tripo: Ne mogu vjerovat.

Krsto: Jes, lepša je, čudo na svjet. Tripo! Jesi li ti vazda volio Luciju?

Tripo: Nije Sveti Marko džaba na glasu kao crkva nad crkvama.

Krsto: Jesi li?

Tripo: A ti?

Krsto: Jesam i tada i danas i vazda ću. O njoj je svaki stih, svaka misao i rječ koju sam napisao. U njoj sjenci živim i evo lagano kopnim. Tripo, ali blažen što mi je u životu data tolika sreća da sam je volio.

Tripo: Pa što si onda pobjego od nje.

Krsto: Nijesam tada smijio drugačije da mislim, onako zazidan u oni bedem. Žudio sam da se što prije otisnem u široki svjet iz kojeg ću se, mislio sam, vratiti slobodan i hrabar, kao vješt mornar posle duge plovidbe. I onda početi da živim. A, evo me, vidiš kako me nalaziš.

Tripo: I ja sam je vazda volio. I htio sam da budem učitelj i sveštenik ko ti i da budemo vazda jedno i zajedno.

Krsto: Slutio sam to.

Tripo: Ma dobro si ti učinio što si došo u ovi veliki svijet. Doma bi ostao što si bio, a ode u ovu ljepotu od grada si više no što bi za tri vjeka tamo postigo. Kaži pravo, de je lepše živjet no ode...

Krsto: Ja ne znam de živim. Tripo. Ne znam ni jesam li živ, ovako samotnan i izlišan. De se to ja nalazim u potpunosti? Nide, ni ode, ni u Budvi, ni u crkvi, ni u operi, ni u pjesmi, ni u pripovjedi, ni u pismima, ni u priči. Vazda sam između dvije obale a ni na jednoj doma.

Tripo: Nemoj tako reć, no reci: doma sam na obje, doma sam na svaku obalu uz koju pristanem. Tebe barem more bit da živi de očeš. Ajde mi samo reci de bi ti htio da živiš, pa ćemo svi tamo s tobom otić, nećeš nide biti sam.

Krsto: Evo, pada noć, u Budvi su sad svi zaspali. Dobra im noć. Dobra ti noć Luce i mali sinovče Krsto, dobra vi noć svjetljaci što ste se razlećeli po Tripovom imanju u Maine. Dobra vi noć mali valovi u Pizanu. Tripko moj, sretnije slabotinje noćas nema u svjet, no mene kojemu je došao brat bliznik. Velika je moja zahvala Djevici Mariji koja mi te dovela da se vidimo. Nide ja neću da idem, niti znam što bih, ni kud bih, ni kako bih. Svako je mjesto ljepše u mislima no ono de si, Tripune. A ja ti, evo, više nijesam nide.

(Iz knjige: „Don Krsto“ Vide Ognjenović, izdavač: „Oktoix“)

Vojin Četković (Foto: Jelena Vučetić)

režiji Egon Savina?

I pre te predstave trebalo je u dva-tri navrata da radim sa Egonom, ali nismo uspjeli da se uskladimo. I kada me pozvao za ovu ulogu bio sam u nekoj gužvi, pri tom „Tako je moralo biti“ je predstava koja je izašla gotovo odmah posle „Na dnu“ u Mađelijevoj režiji. Međutim, s obzirom da sam odavno želeo da radim sa Egonom, još kad sam pročitao komad, ništa me nije moglo zaustaviti. E sad, Dugalić je hteo da igra moju ulogu. Ja njegovu. Ali...

Ali?

Egon nije dao. Ostao je pri svome.

Egon mora da se sluša?

Dobro, ubedio nas je. I jesmo je puna srca radili, nekako sam od prve probe imao osećaj da je to to.

U svojoj karijeri igrali ste i likove iz velike literature kroz koje se književnost donosi na scenu što nesumnjivo ima svoje specifičnosti...

Da, bilo mi je vrlo bitno to što sam radio stvari koje su neodvojivi deo moje omiljene lektire.

A to je?

Andrić, Pečić, Meša Selimović, Dobrica Ćosić... uglavnom sam radio s Nebojšom Bradićem. Sve su to bile knjige koje su obeležile i moju srednju školu, a čak sam dobijao da igram likove koje sam jako voleo iz tog štiva.

Bivale su to uloge koje su mi, što bi se reklo, legle. Nisam od onih glumaca koji kažu kako su se mnogo mučili ali... Ako mi se odmah ne zakači nema ništa od toga ni na premijeri. Gotovo uvek je bilo tako. Uvek su mi bile prijemčive uloge i predstave koje nas se tiču.

Tu se nameće pitanje odnosa pozorišta i realnosti?

Imam utisak da što nam je surovija realnost to nam je pozorište bolje. Nekako uvek u tim teškim, lošim vremenima imali smo dobro pozorište. A ako pogledate istoriju pozorišta videćete da je uvek bilo tako.

Pozorište ima neku svoju specifičnu, neverovatnu snagu. Ne kao kritika dru-

štva, ne kao didaktika, nego kao nešto što, između ostalog, sagledava stvari slojevitije, dublje, ide unapred... Recimo, sve što se događalo kod nas u zemlji pozorište je ranije prikazalo. Primerice, znam da je Unkovski pričao za „Pozorišne iluzije“ kako je na kraju predstave trebalo da tenk uđe na scenu. A tokom generalnih proba zaista su izašli tenkovi na ulice pa ih je on izbacio iz predstave. Takve stvari se stalno dešavaju. Ne znam kako bih to racionalno objasnio. Verovatno je u pitanju senzibilitet same umetnosti. Nismo mi hteli niti je naša namera da vaspitava, mi samo izražavamo ono što osećamo. Meni je veoma važno, veoma mi se dopada, što se pozorište, bar ono kojim ja želim da se bavim, ne bavi samo provodom gledalaca. Mi ne pravimo puku zabavu. Ali ni mistifikaciju.

Posmatrano iz ugla senzibiliteta umetnosti o kome ste govorili šta treba danas igrati?

Melodrame. Godinama sam pričao da treba igrati melodrame. „Tako je moralo biti“ je melodrama i „Don Krsto“ je i melodrama. Mislim da je sada vreme i za dobru komediju. Pravu komediju. Možda čak antičku komediju.

Zašto bi to bilo danas relevantno?

Govorio sam iz lične želje, potrebe da igram komediju. A, šire gledano, duhovitost jeste ozbiljno dobar ugao iz koga se mogu posmatrati stvari. Vreme u kome živimo je bez ikakvih ideja. Ne samo kod nas. I u svetu. Nigde ne postoji neka ideja oko koje se ljudi okupljaju, bivaju njome oplemenjeni. Nema ideje. Nema ni ideologije. Postoje samo pare i preživljavanje. I teror medija. Ništa drugo. A to je situacija za koju bi se moglo reći da je u suprotnosti sa suštinskim u čoveku. Naravno, i umetnost u toj situaciji trpi. Kad imate konkretnu stvar protiv koje ste i protiv koje mislite da se treba boriti, onda se uvek nađe pokretačka snaga, dobra energija. A ovo ovako... ovo je neko stanje... neka bljutavost... Verujem da je neminovno njegovo propadanje, odnosno kraj. Vreme je za nešto drugačije.

Pomenuli ste teror medija? U okviru toga nameće se i pitanje slave?

Da krenem od kraja; smetao mi je jedno vreme način na koji su se mediji mnome bavili. Više me ne diraju, valjda su se pojavili neki novi mladi glumci i neki mladi pevači pa se sada njima bave.

Teror medija je ozbiljna stvar šire gledano. Lično se protiv toga borim jednostavno. Isključim televizor. Pričao sam, pričao, zube istupio i shvatio da je to prosto neko stanje svesti.

A, kad uključim TV pa gledam nepismene nadobudne novinare, naročito novinarke, nerviram se pa isključim televizor ili menjam kanal. Hvala bogu i hvala kablovskoj što postoji „History“, „Animal Planet“... Što se našeg RTS-a tiče, dobra stvar je to što se vraćaju TV drame. Sećam se da sam, kao klinac, obožavao te drame prikazivane ponedeljkom uveče. Bili smo među najjačima u svetu u tom žanru.

U ovo današnje vreme da imam decu verovatno bih se na neki način mešao u njihovo gledanje televizije. Znam neke roditelje koji su jednostavno ukinuli određene TV kanale. Čovek mora da utiče, da se brani i spasava.

Kako gledate na odnos pozorišta i medija?

Mislim da pozorište ima svoju publiku i da je najbolja rekla ona od usta do usta. Dobre predstave su pune, loše nisu. I to je to.

Skeptičan sam u odnosu na televizijsko bombardovanje reklamom. Mene lično tako nešto bi odbijalo. Negovanje i edukovanje (mlade) publike jeste nešto čime se treba baviti, ali to je nešto što se radi polako, temeljno, bez agresije i, naravno, dobrim predstavama. Da se razumemo, nemam ništa protiv saradnje pozorišta i televizije, medija uopšte. Naprotiv. Govorim samo o tome da se, za moj ukus, prečesto televizija pogrešno koristi.

Tema prošlog broja „Ludusa“ bila je problemi koje pozorišta imaju s repertoarom, probama... zbog prezauzetosti glumaca koji, između ostalog, snimaju TV serije.

Ako bude došlo do daljeg razvijanja te priče hteo bih da se uključim. Mnogo je stvari dovelo do toga i mislim da ta priča treba drugačije da se postavi. Glumci su na kraju tog lanca a oni su ti koji su uvek u pozorištu. Drugi odrade svoj posao pa odu dalje. Ljudi koji su pokrenuli priču najviše tezgare i trebalo bi prvo da se na same sebe osvrnu. Umećemo i mi, ako bude trebalo, ozbiljno da reagujemo.

Ima li neka uloga koju biste voleli, koju priželjkujete?

Obično sve što kažem da bih voleo mi ne pođe za rukom, tako da ne pričam o onome što priželjkujem.

MONOGRAFIJE

MARIJA CRNOBORI

Priradio Aleksandar Milosavljević
cena: 500 dinara

MATA MILOŠEVIĆ

Priradile: mr Ksenija Šukuljević - Marković i Olga Savić
cena: 500 dinara

LJILJANA KRSTIĆ

Priradila Ognjenka Milićević
cena: 500 dinara

RADE MARKOVIĆ

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 500 dinara

OLIVERA MARKOVIĆ

Priradio Feliks Pašić
cena: 500 dinara

MIRA BANJAC

Priradio Zoran Maksimović
cena: 500 dinara

STEVAN ŠALAJIĆ

Priradio Petar Marjanović
cena: 500 dinara

STEVO ŽIGON

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 500 dinara

VLASTIMIR ĐUZA STOJILJKOVIĆ

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 500 dinara

PETAR BANIĆEVIĆ

Priradio Raško V. Jovanović
cena: 500 dinara

MIHAILO JANKETIĆ

Priradio Veljko Radović
cena: 500 dinara

SVETLANA BOJKOVIĆ

Priradila Ksenija Šukuljević Marković
cena: 800 dinara

BORA TODOROVIĆ

Autor monografije Dragana Bošković
Saradnik Marko Misirača
cena: 800 dinara

KSENIJA JOVANOVIĆ

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

BRANKA VESELINOVIĆ

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 500 dinara

IVAN BEKJAREV

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 500 dinara

PORUŽBENICA

Neopozivo poručujem pouzećem sledeća izdanja Saveza dramskih umetnika Srbije:

Poručene knjige i PTT troškove platiću poštaru prilikom preuzimanja

Naručilac:

Adresa:

Telefon:

Savez dramskih umetnika Srbije, Beograd, Studentski trg 13/VI, 2631 464, 2631 522, 2631 592,

O Nagradi „Miloš Žutić“ odlučivao je žiri u sastavu: Cisana Murusidze (predsednik), Milica Kralj, Jovan Ćirilov, Pavle Minčić i Pavle Pečić. Odluka je doneta većinom glasova na sastanku održanom 2. decembra 2008. U izjavi za *Ludus* član Žirija Pavle Minčić, između ostalog je rekao: „Vojin Četković Don Krsta u istoimenoj predstavi po tekstu i u režiji Vide Ognjenović igra hamletovski misaono. Bez spoljnih ukrasa i nepotrebnih kerefeka. Gradi ga i nosi zdušno, pošteno, tihim a snažnim unutrašnjim menama. Teško je igrati tako prijemčivo; zapravo hladno i sočno. Jato Žutićevaca dobilo je novog vrsnog umetnika i posvećenika.“

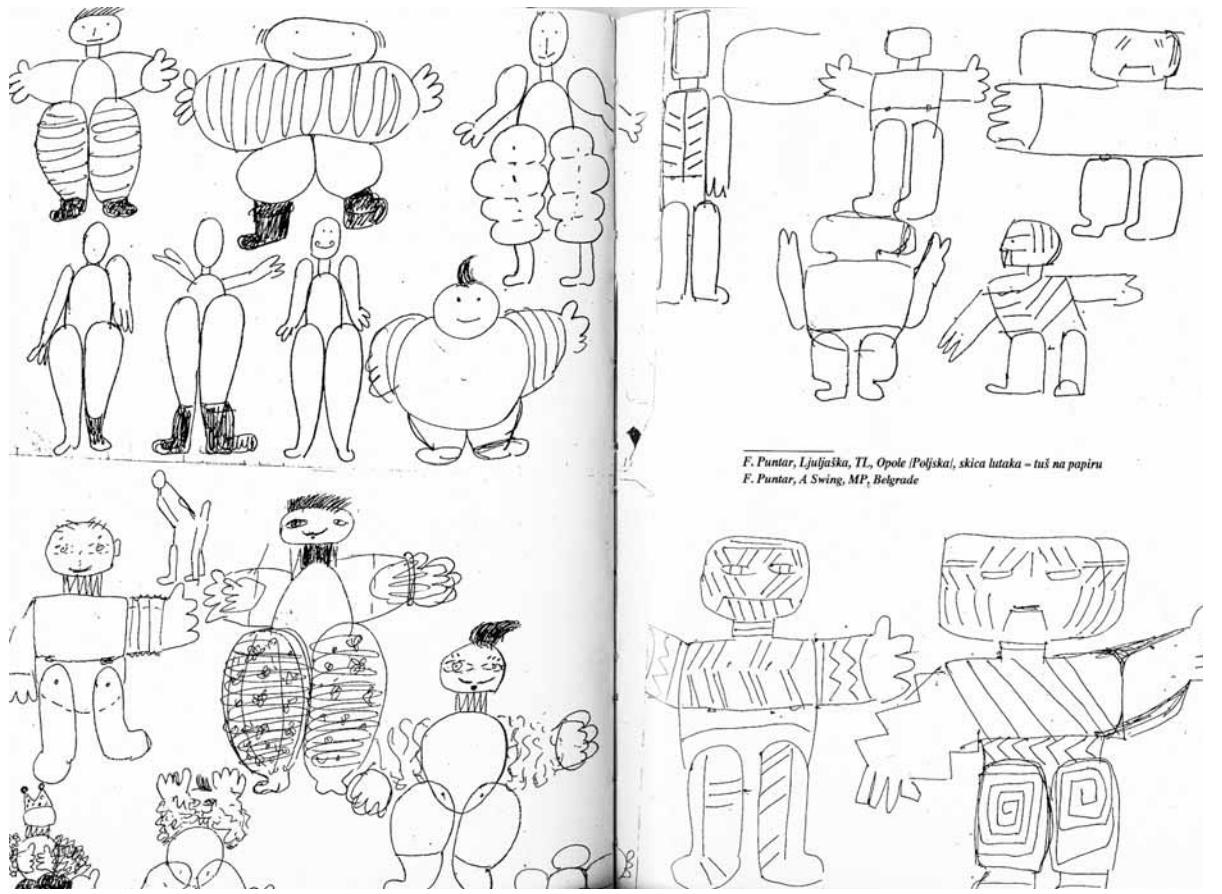
Nagrada će Vojinu Četkoviću biti uručena 27. januara na Velikoj sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta.

SLIKE SEĆANJA NA PLATNU I NA SCENI

„Često moj pozorišni rad ulazi u moje slikarstvo, a rad u teatru je obogaćen i duboko u osnovi određen mojim iskustvom u slikarstvu. Moj dosadašnji likovni rad zaista crpi sliku, energiju, atmosferu rodnog mi Banata – žitna polja, oranice, brazde, suncokreti, bulke, perunike... A svi moji radovi su sećanja na to što negde postoji, na nešto što sam videla, prošla, iskustvo ponela“, kaže Milena Jeftić Ničeva Kostić

Tijana Spasić

F. Puntar, Ljuljaška, TL, Opole (Poljska), skica lutaka – tuš na papiru
F. Puntar, A Swing, MP, Beograd

Ljuljaška - skice

Milena Jeftić Ničeva Kostić na domaćoj pozorišnoj sceni prepoznatljiva je ne samo po neobičnom imenu (skraćeno Milena JNK), već i po nizu kreativnih i maštovitih ostvarenja u raznim umetničkim oblastima. Ova poznata scenografkinja, kostimografkinja, slikarka i kreatorka lutaka jedna je od dobitnica Nagrade za životno delo Udruženja likovnih umetnika primenjenih umetnosti i dizajnera Srbije za 2006/2007. godinu, koja joj je svečano uručena u oktobru 2008, na godišnjoj skupštini ULUPUDS-a. To je bio povod da nam autorka kaže nešto više o različitim oblastima svog umetničkog delovanja, važnim momentima u karijeri, o tome kako joj izgleda današnja likovna i pozorišna scena...

Za mene je lutkarska scena imala poseban značaj, omogućila mi je neizmerno likovno iskustvo. Radeći u lutkarskom pozorištu imala sam pred sobom jedno veliko „slikarsko platno“, i ne samo to, već i prostor, razne forme, objekte, veliki broj raznovrsnih lutaka sa njihovom dinamikom, promenama, jednu likovnost u pokretu – živu. Za trideset godina mog rada u oblasti lutkarstva učinila sam sve što sam mogla da lutkarskoj sceni podignem likovnu vrednost. Imala sam veliku slobodu i mogućnost za igru i eksperiment, svaka predstava bila je posebna likovna celina, a često sam radila i scenu i lutke. Bile su to

najraznovrsnije forme u bogatom koloritu i osmišljenoj fakturi, od originalnih etno predmeta, kolažiranog tekstila, oslikanih partija do najsuptilnijih oblika. Lutke u raznom stepenu stilizacije, do posve apstraktnih, raznih tehnika i veličina (neke su ispunjavale celu scenu); mobilna scenografija, animirana, koja ravnopravno igra sa glumcem-animatorom – ukratko totalni teatar.

Tako shvaćena, umetnost je najbliža igri?

Umetnost povezujemo sa igrom jer je iz nje proizašla: iz mašte – igre duše, igre oka, igre tela, igre glasa. Nešto najbliže dečjoj igri je pozorište lutaka. Ima li igde veće magije, lepote, veselosti, virtuelnosti, energije, nego u ovoj vrsti pozorišta? To je medij u kome je vizuelna umetnost na prvom mestu, a kod dece je vizuelna percepcija veoma razvijena. U ovakvom pozorištu sve je san, i sve je moguće: i drvo da raste na sceni, i ribe na sceni da plivaju, planina na njoj da se stvori, a leptiri da lete i u publici.

nego žive, da ne budu „verovatni“, nego stvarni?

Pravim bezbroj varijanti i skica, saradujem sa rediteljem, mislim i na glumca, šta će kostim da mu pomogne i doda... Kada se oblačimo mislimo šta ćemo kad obući, zato dobro proučavam šta bi koji lik mogao imati na sebi i da li je to u datom trenutku zaista deo njega. Ako su u pitanju neke neobične forme koje sam često tvorila – da li ta neobičnost ima još neki nivo, neki znak, šta ona govori? Čistom formom bavim se samo u mom slikarskom radu.

Kada bacite pogled unazad, da li primećujete određeni razvojni tok u svakoj od umetničkih oblasti kojima ste se bavili (i još uvek se bavite); postoje li neke izrazite faze, međudnosi, značenjska preplitanja? Na koje momente biste se osvrnuli kao na posebno važne?

Moj slikarski opus zaista je razdeljen u nekoliko celina/ciklusa, to je prosto proizašlo iz mog načina rada, razmišljanja i traganja. Dok sam bila posvećena jednom problemu polako sam, rađeci, otvarala nove moguće izraze, pitanja kolorita, ritma, fakture, prostora, svetla i svih likovnih elemenata koji mene zanimaju. Ali u svim tim ciklusima, uključujući i „Popravke čarapa“ (1973–1979), ima nešto što potvrđuje moj individualni izraz. Sve vreme se zapravo bavim tačkom, crtom, flekom, odnosima boje, ritmom, prostorom u likovnom a i u fizičkom smislu. Kada je reč o pozorištu, radila sam na dečjim, lutkarskim i dramskim scenama. Imala sam divne zadatke, u stvari prihvatila sam samo ono što mi je stvaralo mogućnost za likovnost. Često moj pozorišni rad ulazi u moje slikarstvo, u ciklusu „Žita“ (1984–1989) „podne slike“ ili instalacije su proizašle iz „Dve babe i tri žabe“ (1981) Malog pozorišta „Duško Radović“, predstave koja je imala četiri scenografske zaveske koje su bile slikane, kolažirane i aplicirane raznobojnim tekstilom – bila je to moja slika koja se kretala u prostoru. Rad u teatru je obogaćen i duboko u osnovi određen mojim iskustvom u slikarstvu.

Kada ste počeli da se bavite lutkarstvom, krajem šezdesetih godina u Malom pozorištu, postojali su strogi zakoni o proporcijama i dimenzijama lutaka. Vi ste još tada nastojali da pomerite granice tog žanra?

Ljuljaška

Kukičava bajka

Vaš stil u lutkarstvu svrstavali su u poetiku zakrpa, poetiku dečjeg nadrealizma, poetiku ružnog, rustičnog, folklornog... Šta je ono što vas je privlačilo ovom specifičnom tipu lutki?

Ono što sam htela u samom polazištu je da ta lutka ne liči na fabričke lutke, na prave ljude, na likove iz crtanog filma ili stripa... Ti prateći mediji detinjstva, da ne pričam o industriji igraćaka, jedna su nebriga o deci, jedna užasna površnost, kič. Radila sam na primer masku vuka od leđne kolevke iz Homolja („Ko zna bolje široko mu polje“), velike objektsatove u koje su ulazili animatori i oživljavali ih („Kuckava bajka“), lutke „zakrpe“ koje su davale toplinu i mekotu, lutke koje su ličile na lilihipe, na svilene bombone a i na bagere, dizalice, skoro apstrakne („Ljuljaška“).

U dramskom teatru sam takođe radila sa rustičnim materijalima, kao i u instalacijama iz ciklusa „Žita“, gde sam koristila klasje i zrnevlje žita, zemlju, vodu, tekstil, ogledala...

U kom odnosu kvalitetna scenografija i kostimografija treba da budu prema predstavi? Drugim rečima, šta nastojite da postignete kada dobijete zadatak da vizuelizujete određeno dramsko delo – da li samo da date odgovarajući okvir dešavanjima ili možete i da ponudite alternativno značenje, neku neočekivanu boju...

Okvir i izgled nikada – scenografija i kostim moraju biti partneri u kolektivnom činu, mnogo više od prostora i odeće. Scenografija je celina prostora, što znači da su vizuelnost i funkcija u istim proporcijama.

Kako postižete tu stepenicu više, da glumci u vašim kostimima ne glume,

Kada smo kod toga, vaše slikarstvo za polazište često ima motive iz Banata, dok, s druge strane, raskošni kolorit, intenzivne boje i smeli potezi asociraju na daleka podneblja kao što je Australija. Kako spajate ove različite tradicije?

Moj dosadašnji likovni rad zaista crpi sliku, energiju, atmosferu tog Banata – žitna polja, oranice, brazde, suncokreti, bulke, perunike... Banat je moje polazište, tamo sam rođena i sada često boravim tamo jer u Tomaševcu imam letnji atelje. Ali svi moji radovi su sećanja na to što negde postoji, na nešto što sam videla, prošla, iskustvo ponela. Tako je nastao i ciklus „Cvetanja“ (1998–2006), pošto sam boraveći u Australiji bila fascinirana tom čudesnom vegetacijom. Ta velika količina cvetanja i intezivni kolorit dali su mi energiju da nekoliko godina radim taj prizor, slike su skoro apstrakne. Sada, recimo, radim „Tropu“, inspirisane tropskim džunglama

**Sekretarijat za kulturu
Skupštine grada Beograda
usrdno dariva svoje jedine pozorišne novine.
„Ludus“ uzvraća s blagodarnošću.**

u kojima sam takođe boravila u nekoliko navrata.

Šta je najsloženiji autorski čin od svih oblasti kojima ste se bavili, koji vas je najviše angažovao kao umetnika?

U dramskom teatru moj umetnički čin zavisi od više faktora. Predlažem skicu kostima, polazeći od teksta i rediteljeve koncepcije predstave. Kostim je vizuelni znak ličnosti, ali ja uvek idem od toga ko će ga nositi i da li može da mu pomogne u pravljenju uloge. U lutkarskom teatru lutka koju ja kreiram je samo moj umetnički iskaz, ja je u celosti isprojektujem, vizuelno i tehnološki. Razumljivo je da je ovaj posao složeniji, ali izazovniji, pa samim tim i draži svakom stvaraocu. Lutka je za mene morala imati svoju likovnu vrednost, jer nije bila samo deo predstave, već moja umetnost koja je otvorena prema posmatraču. Slikarstvu sam posvećena sa još većom energijom, koncentracijom i emocijom, jer u ovom segmentu potpuno sama stvaram, nemam sagovornika, predložak, izvođače (majstore), kolektivnu energiju, brze provere (aplauze) – znači na meni je odgovornost za sve.

Možete li da uporedite današnje stanje na polju scenografije, kostimografije i lutkarstva s tim kako se radilo nekad? Da li osavremenjena tehnika doprinosi kreativnosti ili može i da joj zasmeta?

Ono što mi se ne dopada u današnjem teatru to je odnos pozorište–publika. U Beogradu više nema lutkarskog pozorišta, naročito za one najmlađe. Lutkarski teatar je prvo pozorište u kome čovek gleda predstave, već u svojoj trećoj-četvrtjoj godini života. Sva dečja pozorišta

treba da su kvalitetnija i brojnija, pogotovo jer su ona i umetničke i vaspitne ustanove, tu niče budući gledalac. Ali kod nas nikada ova vrsta pozorišta nije ozbiljno tretirana. Iako postoje i scene, i dečji festivali, i susreti, sve je to površno, zabavnog karaktera, niko se dublje ne pita šta je to pozorište za decu. Šta je za koji uzrast i šta je ono bitno za najmlađe. Nije sve što je razdraganog kolorita, dinamičnog pokreta, neobičnih efekata – dobro, velika opasnost tu je kič. Agresivni ulazak kiča u naše živote ne ostavlja zaštićenim ni dečje pozorište, naprotiv, tu on ima najpogodnije tle. Mislim da je borba protiv ove pojave koja nam uleće u kuhinje, spavaće sobe, sa stalno upaljenih ekrana televizora, iz neparfemisanih radnji „zare“ i „manga“, sa sportskih stadiona i iz bezbrojnih kafića – neminovna i neodložna, a još nije ni odškrinuta. Još nešto ne razumem – toliko imamo u ovom gradu pozorišnih akademija, a gde su pozorišta? Možda ih i ima dovoljno, i nekoliko amaterskih, ali gde su eksperimentalni teatri, of-grupe, neke male forme? Nema mlade energije, svi bi odmah na veliku scenu.

S obzirom na današnje približavanje raznih umetničkih žanrova i sve izrazitiju multimedijalnost, moglo bi se reći da ste vi išli ispred svog vremena. Šta mislite o savremenom razvoju vizuelne umetnosti koja sve više potiskuje tradicionalne žanrove kao što je slikarstvo?

Pitanje je kompleksno i zahteva puno prostora. Dvadeseti vek je oslobodio umetnika, on ima potrebu da stvara a kako će, to već on odlučuje. Mode su se neverovatno brzo smenjivale, menjali su

Milena JNK (Foto: Đorđe Tomić)

se i stilovi, sliku su uzdizali i sahranjivali proteklih decenija. Tehnologija se kreće sad već histeričnom brzinom, menjajući čoveka, njegov senzibilitet, shvatanja... To donosi i neke prave vrednosti, ali najbrojniji su prazni plagijati. Sve je sada dostupno, mogu se pratiti trendovi, umetnici na celoj kugli u svakom trenutku. Ipak, jedno je informacija a drugo čin stvaranja. Umetnik mora imati jedinstvenu boju, imati ideju

šta hoće, bez zagledanja u internet. Današnja umetnost je preokrenuta od likovne u teoretičarsku umetnost, umetnici su se dali u pisanje na uštrb slikanja.

Koliko vama lično znači Nagrada za životno delo ULUPUDS-a, koja vam je nedavno uručena? Da li je ona neka potvrda, kruna vašeg rada tokom godina?

Svaka nagrada je neka vrsta potvrde da vas neko razume i visoko ocenjuje vaš rad i to je, u stvari, potvrda da je vaša umetnost ne samo dostigla domet gledaoca, već ušla u njegov život.

Na čemu radite sada, spremate li neku novu predstavu ili izložbu?

Za koji dan počinjem rad na predstavi u Ateljeu 212, „Krijesnice“ Tene Štivičić u režiji Tanje Mandić-Rigonat.

SAN SE OSTVARUJE

Predstava Romskog pozorišta „Suno e Rromengo“ „Kako je, tako je“ (Sar si, ter si) Zorana Jovanovića, scenski je prikaz životne filozofije Roma oličene u činjenici da oni ne žale za trenutkom koji je nedostižan, ne traže nemoguće, već kako god da im je, uvek im je dobro jer uživaju u trenutku u kome su

Tijana Spasić

Tek što se ansambl pozorišta „Suno e Rromengo“ vratilo s uspešnih gostovanja u Beogradu i Ohridu, gde je prikazao predstavu „Kako je, tako je“, na njihovoj matičnoj sceni u Novim Karlovcima krajem decembra premijerno je izveden novi komad „Romokaust“, nastao po knjizi „Istorija holokausta Roma“ Rajka Đurića i Antuna Miletića. Zoran Jovanović, osnivač i predvodnik ovog romskog teatra jedinstvenog u Evropi, veoma je zadovoljan podrškom Ministarstva kulture i drugih institucija koje su im omogućile profesionalni rad, što ga ne sprečava da pravi dalje planove koji uključuju kontinuiranu edukaciju mladih Roma za rad u pozorištu, turneje po romskim naseljima u Srbiji, ali i po Evropi.

Za predstavu „Kako je, tako je“ (Sar si, ter si) Zoran Jovanović kaže da prikazuje životnu filozofiju Roma. „Iskustvo koje imam kao Rom je da Romi ne žale za trenutkom koji je nedostižan, ne traže nemoguće. Oni su skromne naravi; kako god da im je, uvek im je dobro, zato što uživaju u trenutku u kom se nalaze“, priča Jovanović, koji je u ovoj predstavi istovremeno reditelj, glumac i kostimo-

graf. Takvo osećanje života predstavljeno je povezivanjem ustaljenog ritma smene godišnjih doba u prirodi sa životnim dobima čoveka, što je sve praćeno senzualnom muzikom i igrom po čemu su Romi poznati. Scenografija je jednostavna, ali efektna, sa velikim belim šatorom u kom se odvijaju životni ciklusi; od rođenja, preko krštenja, dečjih igara, zaljublivanja i braka, do starosti i smrti. Svi oni proživljavaju se u zajednici, porodičnoj ili bračnoj, koje opstaju uprkos teškim problemima poput alkoholizma ili prostitucije. U predstavi igraju petoro odraslih i šestoro dece: Ljuban, Ljiljana, Nemanja, Branko, Sava, Željko, Ljubiša, Snežana, Rada, Slađana, Slavica i sam Zoran, a svi se prezivaju Jovanović.

Pozorište „Suno e Rromengo“ (Romski san) prevalilo je dug put od amaterske trupe koja je počela s radom krajem devedesetih do sadašnje pozicije jedinog romskog teatra u Evropi sa sopstvenim prostorom, koji je otvoren u maju ove godine u Novim Karlovcima kod Indije. Članovi ovog teatra prošli su kroz radionice i seminare Centra za kulturu Stari grad i Centra za novo pozorište i igru, ali po rečima Zorana Jovanovića,

Suno e Rromengo

najvažnije im je bilo učešće na Bitefovom programu „Polifonija“ 2002. godine, kao i saradnja sa Nelom Antonović: „Odatle proizlazi naše usmerenje ka neverbalnom teatru pokreta, jer je to univerzalni jezik koji svi mogu da razumeju.“ Nakon 15 godina rada stigla je i dugo očekivana institucionalna podrška od strane Ministarstva kulture, Izvršnog veća Vojvodine i Opštine Indija, sa kojima je potpisan protokol na pet godina. Time se otvorila prva ozbiljna mogućnost za dugoročno planiranje razvoja ovog pozorišta, ulaganjem u obrazovanje mladih glumaca i ostalih članova ansambla. „Za sada je dogovoreno da tokom četiri semestra nastavu mladim Romima drže naši eminentni glumci, reditelji i teatrolozi. Po

završetku svi će dobijati sertifikate fonda 'Suno e Rromengo', a cilj nam je i da neke od njih uspemo da upišemo na Akademiju, i tako još više doprinesemo profesionalizaciji našeg teatra“, kaže Jovanović, koji ukazuje i na to da su romska pozorišta uglavnom amaterska ili u najboljem slučaju poluprofesionalna, zbog čega je potrebno mnogo ulaganja u edukaciju i povezivanje svih romskih pozorišta u regiji.

Zoran Jovanović je i dugogodišnji saradnik redakcije na romskom jeziku TV Novi Sad, kao i autor dve knjige: priručnika „Da li znaš romski“ (na srpskom, romskom i engleskom jeziku), i zbornika „Priče Cigana u noći“ u kom su sakupljene forme usmenog narodnog stvaralaštva Roma. Saradivao je i sa

mnogim poznatim muzičarima koji se zanimaju za romsko stvaralaštvo, među kojima su Goran Bregović, Šaban Bajramović i Sanja Ilić. O dosadašnjim postignućima njegovog pozorišta najbolje govore brojna gostovanja, kako na regionalnim pozorišnim festivalima poput „Budva – Grad Teatra“, „Art Expo“ u Novom Sadu i Festivala romskih teataru na Ohridu, tako i na Nedelji romske kulture u Parizu. Za 2009. godinu „Suno e Rromengo“ najavljuje turneju po romskim naseljima u Srbiji, kao i miniturneju po Evropi. U planu je i jedna dečja predstava za koju su već zainteresovane mnoge lokalne škole – radiće je mladi reditelj Sava Jovanović.

Intervju sa Ljubomirom Simovićem koji je 1994. godine radio Felliks Pašić

TRI DASKE PREKO DVA BURETA

Senka vešala pada na pozornicu, ili na hartiju na kojoj pišete, čak i onda kad vešala nema: senka vešala može da pada i iz budućnosti, od nekih vešala koja će tek sutra ili prekosutra biti podignuta. Ako vam senka vešala padne na papir, to nije razlog da pero odbacite. To je još jedan razlog više da pišete!

Sajan pesnik, uman esejista, Ljubomir Simović je prvi dramski tekst *Hasanaginica*, napisao u zrelih umetničkim godinama, na nagovor Velimira Lukića, pesnika i dramatičara takođe, tada (1972) upravnika Narodnog pozorišta u Beogradu. Za *Hasanaginicom* sledili su: *Čudo u Šarganu*, *Putujuće pozorište Šopalovići* i *Boj na Kosovu*. Sa četiri drame Simović već u istoriji srpske dramske književnosti stoji u njenom vrhu. Za *Ludus* Ljubomir Simović odgovorio je na deset pitanja.

Prve rečenice u prvom broju *Ludusa* stihovi su iz vaše pesme: „Šta će nam pozorište kad smo bos i goli?“... Na jedan drugi, direktniji način pitanje postavlja folksdojčer Majcen u razgovoru sa Vasilijem Šopalovićem: „To vama ne smeta?... To, da vam na pozornicu pada senka vešala?“ Senke smrti, evo, padaju na sve nas, a glumci i dalje igraju. Ne drže li i nas i sebe, u iluziji da živimo?

Vaše pitanje očigledno traži mnogo odgovora. Prvo, stihovima koje navodite moja pesma počinje, i u njima se problem tek postavlja; a ono što je „pisac hteo da kaže“, to jest njegovo rešenje tog problema, nalazi se, kao i obično u stihovima kojima se ta pesma završava. Ti stihovi bi se mogli uzeti kao odgovor na vaše pitanje.

Drugo, pozorište nije samo iluzija, niti proizvodi samo iluzije. Pogotovu ne proizvodi one iluzije koje treba da nas zavaraju i da od nas sakriju stvarnost. Pozorište stvarnost otkriva. Ili, još tačnije: pozorište stvarnost povećava! Čak i onda kada je svo satkano od iluzija!

Treće, umetnost, pa ni pozorište, ne cvetaju samo u mirnim i naklonjenim vremenima. Nekad su najsadržajnije,

najskuplje stranice napisane u najtežim okolnostima. Vijon je svoje balade i katrene pisao bukvalno pod vešalima, čekajući da bude obešen. Andre Šeni je svoje slavne *Jambove* napisao čekajući da bude giljotiran. Dakle, u bukvalnoj senci giljotine. Senka vešala pada na pozornicu, ili na hartiju na kojoj pišete, čak i onda kada vešala nema: senka vešala može da pada i iz budućnosti, od nekih vešala koja će tek sutra ili prekosutra biti podignuta. Prema tome, senka rata koja danas pada na naše pozornice i knjige nije nešto nepoznato, ni neočekivano. Ako vam senka vešala padne na papir, to nije razlog da pero odbacite. To je još jedan razlog više da pišete! Pisanjem se borite protiv te senke...

Jednom ste rekli: „Kad bismo, zato što pucaju topovi, prestali da pišemo, to bi značilo da smo sve prepustili topovima.“ Topovi koji ne prestaju da gruvaju zaglušuju sve više naše reči i naš govor, pa dovode u pitanje ne samo njihovu moć već i njihov smisao. Tako je, nekako, i sa pozorištem. Možda bismo bili srećniji da možemo, kao vaš Filip u *Putujućem pozorištu Šopalovići*, da sasvim pomešamo život i pozorište, da izbrišemo granicu između života i umetnosti, da uspostavimo neku svoju stvarnost. Ili je to moguće samo u pesničkim maštarijama?

I maštarija je neka vrsta stvarnosti. I maštarija može da bude delotvorna. Podsetio bih vas na jednu malu pesmu Emili Dikinson:

*Detelina i pčela treba
Da se sazda prerija,
Jedna pčela, i detelina,
I sanjarija.
Sanjarija sazdaće je sama
Ako je oskudica u pčelama.*

Filip na kraju *Šopalovića* strada zato što nije svestan stvarnosti. *Hasanaginica* umire u stvarnosti koja se okrutno poigrala njenim životom. *Hasanaginica* je žrtva u muškim igrama politike. U izvesnom smislu, svi smo mi – ko više, ko manje – izloženi sličnom udesu. Šta nam ostaje?

Očigledno je da se ne možemo pomiriti s tim da naša sudbina bude u rukama nekog drugog. I da mi u tim rukama budemo samo plastelin, koji se mesi ovako ili onako. *Hasanaginica*, koliko se sećam, ne kaže *plastelin*, nego *ilovača*, i buni se protiv toga da kada bude ilovača, od koje se, po volji nekog grnčara-demijurga, može mesiti saksija, časa ili lonac. Nama ostaje da se borimo protiv toga da se naša sudbina rešava na ivou klanice.

„Možemo da govorimo sve, a ne možemo da činimo ništa.“ Te vaše reči kao da dotiču samo dno rezignacije. S druge strane, volite da citirate Rusoa: „Uvideo sam bio da je sve korenito vezano za politiku i da, ma kako se ti snađeš, jedan narod neće nikad biti nešto drugo no što priroda njegove vlasti od njega napravi.“ Kakva nam je, onda, uloga namenjena u ovom pozorištu?

Kada sam prvi put pročitao Rusoovu misao, ona me je uplašila. A kad sam uvideo koliko je tačna, ona me je užasnula. Da je ta Rusoova misao tačna, pokazuju i rezultati poslednjih izbora. Sadašnja vlast je doprinela raspadanju Jugoslavije, doprinela je da to raspadanje bude praćeno ovolikim razaranja i žrtvama, doprinela je rušenju pravnog sistema i porastu kriminala i nasilja, upropastila je našu privredu, dovela je u pitanje razvoj naše nauke, sve naše prijatelje je pretvorila u naše neprijatelje, pokidala je sve veze sa svetom, dovela nas je u ekonomsku, kulturnu, političku i moralnu izolaciju, usporila je proces demokratizacije, ubrzala je proces iseljavanja mladih, jednom rečju, ostavila nas je bez ikakve perspektive, a ipak je pobedi-

vojnike i oficire. Takve generale, i takve činovnike, i takve radnike, proizvela je sadašnja vlast, i time se, kao što rekoh, potvrđuje tačnost te Rusoove tvrdnje. Naš narod je postao ono što je njegova vlast htela od njega da napravi.

Uhogi Šopalovići na kraju komada odlaze u daljinu, prema sivom nebu. Do njih već ne dopiru ni reči, ne čuju Simku koja im dovikuje da se batinaš Drobac obesimo o krušku. Posle te završne scene, pisao je Jovan Hristić, iz pozorišta gledalac izlazi okupane duše. Kad smo gledali predstavu, pre sedam godina još smo mogli da njeno finale doživimo kao poetsku simboliku. Danas bi, bojim se, izašli sa drugačijim osećanjem. I mrak u kome nestaju Šopalovići, i taj Drobac za kojim su ostajali krvavi tragovi, prešli su u međuvremenu iz simbolike u najtvrdju realnost. Da li je Drobac zaista umro? I ta noć koja povlači u sebe Šopaloviće, nije li već prekrila scenu i gledalište?

Ljubomir Simović (Foto: Vesna Pavlović)

la na izborima! Ta pobeda se ne može objasniti samo izbornim krađama. Za pedesetak godina svoje vladavine, ova vlast je uspeła da „proizvede“ jedan ratu ovoliko ginu ne toliko zbog snage i premoći drugih, koliko zbog nediscipline i neorganizovanosti sopstvenih jedinica. Od neprijatelja se ne možete braniti u pijanom stanju! Zapušten, prljav, nepodšišan, pijan kapetan ne može od svojih vojnika zahtevati da budu čisti, trezni i disciplinovani! Pominjem kapetane, a ni generali nisu nimalo bolji. Pobede srpskih vojvoda iz prvog svetskog rata proučavaju se u najvećim svetskim vojnim akademijama. I dok su naše nekadašnje vojvode umele da organizuju najveće i najkompliciranije bitke, sadašnji generali nisu u stanju da organizuju i obezbede ni konvoj od nekoliko automobila! Mislim, naravno, na onog našeg generala koji se kroz Sarajevo vozio na čelu konvoja, dok su iza njegovih leđa zaustavljali vozila, i zarobljavali i ubijali

Nesumnjivo je da je ta „noć“ prekrila i scenu i gledalište, ali nije nesumnjivo da ih je prekrila zauvek! Po meni, pitanje nije: da li je Drobac zaista umro, nego je pitanje: da li je moguća Sofija? Drugim rečima, može li pozorište učiniti ono što je Sofija učinila sa Dropcem? Odgovor ne možemo znati dok ne probamo.

Inače, gledajući kako se ukida autonomija beogradskog Univerziteta, kako se pod partijsku kontrolu stavljaju i Univerzitetski klinički centar, i Radio i Televizija, i pozorišta i muzeji, gledajući kriterijume po kojima se biraju novi direktori i upravnici u najvažnijim kulturnim ustanovama, ostaje nam samo da zaključimo da je ova vlast odlučna u nameri da od nas stvori strogo kontrolisanu državu. Ostvarujući taj cilj, ona ne bira ni ljude, ni sredstva. Od naftne industrije do pozorišta, od obdaništa do vojske, sve je u njihovim rukama. Nama će ostati samo ona pozornica, kao u *Šopalovićima*: „tri daske preko dva bureta“. Ako ne budemo imali ništa drugo, pišaćemo i za tu pozornicu. Igraćemo i na toj pozornici.

Ponovo smo, nedavno, videli *Čudo u Šarganu*. Reditelj Egon Savin je dva sveta vašeg komada – zemaljski i onostrani – objedinio i smestio u prostor prljavog i bezličnog bifea. S avetima iz Prvog svetskog rata, koje se kreću među živim ljudima, na scenu ovoga puta stupaju i borci u uniformama iz kasnijih

ratova. To umnožavanje uniformi kao da već samo po sebi umnožava nesreće s kojima je suđeno da žive gosti vaše kafane, odnosno bifea. Opet smo kod simbola koje je preuzela realnost. Ono što mi se, danas pogotovo, čini značajnim u vašoj drami, to je pitanje: kakvi su izgledi, i ima li uopšte izgleda, da taj vaš svet sa periferije života i istorije oblikuje kakvu – takvu svest o sebi? Ili mu je suđeno da istinsku dramu doživi tek kada ga okrzne metak?

Pre nego što odgovorim na vaše pitanje, rekao bih nešto o tom objedinjavanju „zemaljskog“ i „onostranog“. Ta dva sveta su doživljena, pa i pisana, kao jedan. Do shvatanja jedinstva ta dva sveta meni je principijelno veoma stalo, i čuvanje tog jedinstva je jedna od prvih stvari koje se moraju imati u vidu prilikom postavljanja *Šargana* na scenu.

Inače, vaše pitanje sugerise jedan beznadežan odgovor. Nažalost, s razlogom. I to što me vi pitate, i to što ja mogu na to pitanje da vam odgovorim, opet je u

vezi sa onim citatom Rusoa. Između ovog naroda i njegove svesti o sebi stavljeno je mnoštvo prepreka, samo da on do te svesti o sebi ne bi došao. I informativni i školski sistem, kao uostalom i sve drugo, organizovano je tako da nas sprečava da dosegamo tu našu svest o sebi. Jer, ako bismo došli do te svesti, prvo što bismo uradili bilo bi otkazivanje poslušnosti. Da vlast s najvećom energijom, i s najvećom odlučnošću, radi na tome da buđenje te naše svesti onemogućuje, to jest da nas zadrži u stanju pokornosti i poslušnosti, vidi se i po njenom pokušaju da pokori beogradski Univerzitet, o čemu smo maločas govorili. Sistem je veliki, i razrađen je vrlo precizno. Taj sistem nam tek sprema crne dane. Nedavno, u razgovoru sa Vladom Stamenkovićem, kazao sam da se ne bih toliko plašio stradanja koje nas verovatno čeka, kada bih mogao verovati da ćemo se u tom stradanju pročistiti i očvrstnuti. Naša današnja drama nije u tome što stradamo, nego u tome što svoje stradanje ne razumemo.

Svoje uverenje da nema pravog života bez prave patnje, vi, rekao bih, proveravate upravo pišući dramske tekstove. Ali, što više pamtim, izgleda da smo sve udaljeniji od pravog života. Je li to paradoks? I kako razumeti Andrića kada veli da se na patnji ubrzano sazreva?

LUDUS

Ludus ne može bez Ministarstva za kulturu Republike Srbije, a verujemo da ni Ministarstvo ne može bez Ludusa

Ne znam koje je znanje, i koje je iskustvo, tako postojano, pa čak i tako delotvorno, kao znanje i iskustvo koje smo stekli kroz patnju. To je, uostalom, jedno od opštih mesta. Ali smo mi i opšta mesta zaboravili. Ne znam narod koji je više stradao, a koji je iz svojih stradanja izvukao manje saznanja. Zato se toliko plašim i ovih stradanja koja predstoje.

Vaš Prosjak u *Šarganu* kasno uvida zabludu da neko drugi može da se žrtvuje za nas, da ponese teret naših nevolja ili da, kao on, preuzme tuđe rane. Živimo u vremenima koja aktualizuju priču o Prosjaku. Da li je danas bolje razumemo nego pre sedamnaest godina, kada nam ju je prvi put, u *Ate-ljeu 212*, ispričao Slobodan Perović?

Mi danas živimo u sasvim drugim okolnostima, pa i u drugoj državi, i u drugačijem svetu, nego onog 24. oktobra 1975. godine, kada je održana premijera u *Ate-ljeu*. Došli su i nov reditelj, i nova generacija glumaca, i nova generacija gledalaca. Oni su, naravno, *Šargan* čitali i razumeli na drugačiji način nego što su ga čitali i razumeli glumci i gledaoci 1975. Današnje razumevanje dolazi kao plod tih promenjenih okolnosti. Predstava *Ate-ljea 212* sećala se jednog davnog rata, a predstava Srpskog narodnog pozorišta odvijala se istovremeno sa jednim novim, stvarnim, ratom, i ona, ta predstava, tu činjenicu, jednostavno, nije mogla da prenebregne. U kontekstu vesti sa ratišta, koje svakodnevno gledamo i slušamo, i u celokupnoj ovoj ratnoj i izbegličkoj atmosferi, sve te reči su dobile nov zvuk, nova značenja, i novu autentičnost. Tim novim razumevanjem, i novim čitanjem, ove drame, Slobodan Perović nije demantovan. Samo je potvrđen novim dokazima.

Četvrtu dramu, *Boj na Kosovu*, objavili ste 1989. u godini kada je proslavljeno šest vekova od boja. Pitali su vas tih dana ne pothranjuje li glorifikovanje kosovskog mita „nacionalističko seme zla“. Ohrabrivao vas je, onda, osećanje da je srpski narod na putu da povрати nacionalnu i istorijsku svest. U ikonografiji mitinga, na kojima su se nosile slike svetog Save, Njegoša, Tesle, Vuka, Karađorđa, vojvode Mišića, videli ste, tada, znak da narod zna kojim likovima i kojim putevima treba

Ljubomir Simović (Foto: Vesna Pavlović)

da se okrene da bi mogao da nastavi da postoji... Od 1989. kao da su prošli vekovi, haš kao i od glamurozne premijere filma *Boj na Kosovu* kojoj je, sećam se, prisustvovao i ondašnji predsednik Jugoslavije, Slovenac Drnovšek. Da li vas je ovo međuvreme oslobodilo eventualnih zabluda?

Vaše pitanje opet traži mnogo odgovora. Počecu od najlakšeg i najnevažnijeg: od „glamuroznosti“ premijere tog TV filma. Producent je čak zaboravio da mi obezbedi kartu za tu premijeru, i to najbolje pokazuje kakvo je bilo moje mesto u tom „glamuru“. Sam film, i okolnosti u kojima je pravljen, nešto je na šta ja nisam imao uticaja. Ono o čemu ja mogu da govorim, to je samo knjiga *Boj na Kosovu*.

Pitanje o slikama koje su nošene na mitinzima takozvane antibirokratske revolucije mnogostruko je zanimljivo. Delovalo je kao čudo kad se posle one vladajuće ikonografije, koja je u početku sadržala slike Lenjina, Marksa, Engelsa, Tita i Staljina, a zatim slike Kardelja, Rankovića, Moše Pijade, Đilasa, Blaža Jovanovića, Pucara, Kidriča, i tako dalje, odjednom pojavila jedna stara, dotad zabranjivana i proganjana, i takoreći zaboravljena, ikonografija. Vi znate šta je sve kod nas proglašavano izrazom srpskog nacionalizma, i kako je sve to bilo kažnjavano. Slike svetog Save, Njegoša, Tesle, Karađorđa, Dositeja, slike vojvode Putnika, Mišića ili Stepe Stepanovića, izronile su kao jedan apsolutno neočekivan horizont! Ponadali smo se da je srpski narod, iz čijeg su pamćenja i svesti decenijama sistematski brisani svaki znak i trag njegovog nacionalnog identiteta, uspeo, negde duboko u svojoj svesti, da te znake sačuva, i da ih iznese na svetlost dana! Ponadali smo se da će ta probudena svest ubrzati naše oslobođenje i povesti nas u svet demokratije. Umesto u demokratiju, mi smo stigli u neku vrstu socijalističkog nacionalizma, ako se to tako može nazvati. Socijalizam, koji je iz cele istočne Evrope, poražen, počeo da čili i nestaje, kod nas je pokušavao da se spasava stavljajući na lice nacionalne maske: slike svetog Save, Njegoša, Karađorđa, srpskih vojvoda. Pošto mu više nije vredelo da se predstavlja kao zaštitnik nacionalnih interesa. Osećanje nacionalne ugroženosti, i buđenje nacionalne svesti, nikada nisu bili toliko zloupotrebljavani kao u ovoj odbrani, poslednje zemlje socijalizma. U tu odbranu uključeno je sve, pa i proslava 600-godišnjice Kosovske bitke. Oni su 600-godišnjicu Kosovskog boja proslavili s najvećom pompom, i sa svim preterivanjima koja su u takvim prilikama uobičajena, a onda su zaboravili i boj, i Kosovo. Kad kažem da su zaboravili Kosovo, ne mislim na ono Kosovo od pre šest vekova, nego na ovo današnje, na kome se nijedan od mnogobrojnih problema ne rešava. Tamo sad vlast ne drže Albanci,

već Srbi i Crnogorci, ali sa tim se ništa nije promenilo, ni popravilo. Srbi i Crnogorci tu vlast ne koriste zato da naše korene na Kosovu obnove i ojačaju, nego je koriste zato da sebi i svojim obezbede preseljenje s Kosova u Beograd. Danas svako misli samo na sebe, a vlast pogotovu.

Što se kosovskog mita tiče, on je apsolutno suprotan njihovoj ideologiji, i u nju ni s najvećim natezanjem ne može biti uključen. Međutim, to što kosovski mit ne može biti uključen u njihovu ideologiju, ne znači da ne može biti uključen

u njihovu politiku. Sadašnja vlast se oslanja na ljude koji tu razliku ne vide.

Kada je prikazano *Čudo u Šarganu*, vi ste, komentarišući svoj pozorišni uspeh, upozorili: „Ne zaboravite, ja sam još uvek samo pesnik koji je napisao dve drame.“ Napisali ste potom još dva dramska teksta. Da li biste danas rekli: „Ja sam samo pesnik koji je napisao četiri drame“? Ili, možda, pet?

Tu petu dramu još uvek samo sanjam!

I JEDNA HOKLICA DOSTA

VASILJE: Treba da budemo srećni što imamo i ovo pozorište!

SOFIJA: Jako pozorište! Tri daske preko dva bureta!

VASILJE: Misliš da je to malo?

SOFIJA: Tebi bi i jedna hoklica bila dosta!

VASILJE: Ne znaš ti šta bi sve moglo da stane na jednu hoklicu! Ceo Soročinski sajam se može predstavljati na jednoj bačvi!

SOFIJA: I ceo Stogodišnji rat se može odigrati na jednom jedinom sanduku! Znam te priče.

VASILJE: Da se napravi veliko pozorište ne treba mnogo drangulija!

SOFIJA: Nego mnogo talenta, i mnogo pameti, znam!

VASILJE: Ja sam u svetu, u raznim pozorištima, video velike manifestacije scenske tehnike, ali to mene nije mnogo oćaralo! Za mene je riba veće čudo nego lađa! I lastavica je veće čudo nego avion!

SOFIJA: Ne pravi se predstava ni iz čega!

VASILJE: Svaku rekvizitu moraš dobro da prostudiraš!

SOFIJA: Studiram koliko stignem, i koliko mogu.

VASILJE: Moraš da probaš da se što više udubiš u ono što imaš. A, kad se udubiš... I sa običnim loncem možeš čudesa da napraviš!

SOFIJA: Sa loncem?

VASILJE: Sa čim hoćeš! Ja sam u Ivanjici, kao mlad glumac, spremajući ulogu Kir Janje, danima razmišljao o upotrebi nekih scenskih rekvizita. A istovremeno sam, nehotice, posmatrao šta sve jedan seljak radi sa svojom šajkačom. On je tu šajkaču nosio na glavi; na jednoj sahrani je šajkaču skinuo sa glave, da oda poštu umrlom; šajkačom je obrisao lice posle umivanja; u šajkači je mućkao kockice, sa jednim železničarom; mašući šajkačom, razgorevao je vatru u šporetu; sedeo je na šajkači; u šajkači je nosio pismo; za šajkaču je zadenuo neven; šajkačom je ubio muvu; pomoću šajkače je, da se ne oprži, prenosio vruć lonac; šajkaču je stavio pod glavu, i zaspao; u šajkaču mu je piljar s kantara izručio kilo trešanja; i, kad je pojeo trešnje, seljak je šajkaču istresao i ponovo je stavio na glavu. Razumeš?

(Iz *Putujućeg pozorišta Šopalović*)

Pretplatite se na
LUDUS

Godišnja pretplata za Srbiju:
1000,00 din.

Dinarski tekući račun:
Savez dramskih umetnika Srbije
255-0012640101000-92
(Privredna banka Beograd A.D.)

Godišnja pretplata za inostranstvo:
30,00 EVRA

Devizni žiro račun:
5401-VA-1111502
(Privredna banka Beograd A.D.)

BEZ PATETIKE, MOLIM

„Pripadam onima koji će uvek biti i ona prva posleratna generacija, generacija koja je odrastala uz rat, i sa tim slikama ušla u deformisani mir da pokuša scenski da definiše različite društvene procese, od tranzicije do apokalipse“, kaže mladi reditelj Miloš Lolić

Olivera Milošević

Miloš Lolić

Hladan, gord, nekomunikativan, čovek oštih sudova, sujetan, elegantan i uvek na distanci... Tako biografi opisuju austrijskog pisca Roberta Muzila, koji je početkom 20. veka uz svoju čuvenu, na više od 1000 strana napisanu a nedovršenu sagu *Čovek bez svojstava*, ali i drugih dela, stvorio sasvim osoben stil koji klasično stvaralaštvo spaja sa esejističkim refleksijama o najrazličitijim duhovnim pitanjima čovekove egzistencije. Tako Muzil verno odražava okolnosti kraja jednog i početka novog razdoblja. Predstava *Sanjari*, koju je na scenu Teatra „Bojan Stupica“ postavio daroviti, mladi reditelj Miloš Lolić, prvi je Muzil u našem pozorištu ikada. Proniknuti u filozofiju ovog neobičnog pisca bio je težak i inspirativan posao.

Sloviš za mladog, darovitog rediteља? Šta u Srbiji danas znači biti mlad i darovit?

Fraza „mlad i darovit“ je neka vrsta dobronamerne uvrede, ona se udeli skoro svakome ko počne da se bavi pozorištem, a iza nje se uglavnom krije poruka: moraćes još mnogo da radiš da bi te tvoje okruženje shvatilo ozbiljno! Biti „mlad i darovit“ znači biti larva koja čeka da drugi obznane kada se pretvorila u leptira. Ta uvreda ume, kao nekakav orden,

ili još gore – klasno određenje, dugo da viši na reveru neke generacije. Ja se, pri tom, uopšte ne osećam toliko mladim, niti nešto posebno verujem u darovitost, koliko u koncentrisan i promišljen rad.

Na koji način te je Muzil inspirisao za predstavu? Kako si istraživao njegovo delo, i kakve veze on i njegovo delo imaju sa nama danas?

To su tri teška pitanja, a mogao bih da pričam satima. No, *Sanjari* su zakrčeni replikama koje zvuče neprocenljivo, pa je istovremeno bilo i teško i lako. Ali, meni je rad na ovoj predstavi značajno iskustvo između ostalog i zato što mi se razjasnilo da reditelj, pre nego što pokuša da uspostavi odnos sa publikom, ako sa njom uopšte i želi da uspostavlja odnos, mora da zadovolji kriterijume koje je zadao pisac.

Glavni likovi u predstavi *Sanjari* su tvoji vršnjaci, mladi intelektualci, na prvi pogled hladni i bezosećajni. Ispod te maske, međutim, kao da se krije čežnja za bilo kakvom vrstom ljubavi. Da li je to priča tvoje generacije?

Utoliko što su glavni junaci otprilike mojih godina, *Sanjari* mogu biti i priča moje generacije, ali ne bih se usudio da tvrdim kako je moja generacija bezosećajna i hladna, i da čežne za ljubavlju više nego što su čežnule prethodne gene-

stom organskog gađenja prema mrtvilu kom u pozorištu svedoče. Za njih je pozorište zatvoren i zagušen prostor, izolovan od stvarnosti najpre time što ne razume promene u sferi komunikacije, a zatim se i samoizoluje svojom umišljenošću. I nema sad tu puno ubeđivanja, svaki gledalac je u pravu, pa i nezadovoljni. Oni koji idu u pozorište i oni koji ne idu u pozorište u stvari su napravili prečutni dogovor da je pozorište mesto elitizma, za malobrojne. Ali, ta pozicija izdvojenog društvenog elementa trebalo bi zapravo da pozorište podupre nekom neočekivano novom energijom, jer zapravo taj prostor je ekskluzivan time što je oslobođen rizične odgovornosti, i trebalo bi da se ukaže kao mesto sa kog umetnost bez okolišanja može da odašilje

ušla u deformisani mir da pokuša scenski da definiše različite društvene procese, od tranzicije do apokalipse. Šta te još kao rediteља zanima da radiš? Nešto na nekoj Velikoj sceni?

Spomenuo sam *Bahantkinje*, *Tit Andronika*, *Vojceka*, eto, na primer, to mi se radi. I to ne uskoro, i ne obavezno na velikim scenama. Velike scene velikih institucija velikih gradova predstavljaju nekakav statusni simbol, svakako, ali uopšte mi nije do velikih scena, uostalom neke od mojih kolega-vršnjaka već su radili na velikim scenama, i ta je zabranjena teritorija još i dostižna. Ali, zašto govorimo o režiji kao o osvajanju teritorija? Ono čemu treba ozbiljno pristupiti jeste dobronamerna organizacija relevantnih činilaca, od profesora preko teatrologa do umetničkih direkcija, kako bi se zajedničkom strategijom i ulaganjem u novo generacijsko čitanje dramske klasike, posebno domaće dramske klasike, revitalizovala ovdašnja pozorišna scena. Tek tada bi pozorište počelo da proizvodi konstantno živu debatu, otvorenu akademsku diskusiju o baštini koja se vraća u realnost kao aktivni element, a ne kao eksponat nostalgije... Dobro, pošto sam rekao da sam idealista, ovaj svoj poklič posvećujem nekoj tamo budućoj srećnijoj generaciji.

Kakav je tvoj pozorišni ukus i šta te kad si u publici uzbuđuje u pozorištu?

Možda ponekad strastveno insistiram na tome da naše pozorište treba da bude slobodnije u svojim istraživanjima, ali se zapravo dobro osećam tek kad vidim skup apsolutnih različitosti, čega u Beogradu ima. Kad razmislim kojih se predstava sećam kao maestralnih, shva-

racije. Generalno ne volim uopštavanja, ali kad hoću da uopštavam idem onda do kraja – nije li istina da svaki pojedinac, bilo koje generacije i emotivnog stanja, čežne za ljubavlju, sve do smrti? Ili, još bolje, nije li istina da se svako dramsko delo, na ovaj ili onaj način, bavi ljubavlju, i potrebom za ljubavlju? „Idealista veruje da je svaki čovek dobar i da ljude može ubediti da čine dobra dela“, kaže Muzil. Da li si idealista?

Da, bezrezervni sam idealista. Ali ne sme se prevideti da je Muzil bio vrhunski cinik.

Kako razmišljaš o tome kakva je uloga pozorišta u savremenom društvu? Koje su sve teme kojima bi bilo dobro pozabaviti se danas u pozorištu?

Nažalost, moji prijatelji koji ne posećuju pozorište pravdaju se nekom vr-

Sanjari, JDP (Foto: Emma Szabo)

„SANJARI“ ROBERTA MUZILA

Muzilovine *Sanjare*, specifične u formi i stilu, reditelj Miloš Lolić postavlja minimalistički svedeno i predstavu smelo smešta u prostor gluve radijske sobe u kojoj je jedan pijanino, funkcionalni sedeći prostor i mnogo mikrofona. Pred publikom je kao koncertno izvođenje dela. Glumci su tako i metaforično zatvoreni, odeveni su u elegantnu odeću iz epohe, i sa Muzilovim delom istražuju ljubav i njena moguća ispoljavanja. Istine i laži, ljubavne truglove i mnogouglove, erotiku, strast, stvarnost i iluziju. I sve to bez patetike, kroz hladne, formalizovane odnose koji grade i razgrađuju različite oblike ljubavi. Uz Šumanove sonate i klavirske solo kompozicije koje sve vreme trajanja predstave na sceni diskretno, a upečatljivo izvodi Srđan Marković. Taj segment u predstavi naglašava inače poetizovanu ideju o mogućim oblicima ljubavi. Dekadentni mladi intelektualci su pred publikom, istražuju reči, smisao, značenje i sve vidove ispoljavanja pojma ljubav.

Čovek stalno čini sve što hoće, a nikad ono što mu se htelo.

Idealista veruje da je svaki čovek dobar i da sve može ubediti da čine dobre stvari.

Istina je ta koja kompromituje, ali ima li išta bljutavije od istine?

Čovek kada je neuspešan želi da bude voljen – laska, uvlači se drugima pod kožu. Trudi se da ima ono što ovom drugom nedostaje.

Mislím da sam jednom želela da budem dobar čovek, ali kada ljude jednom zaista spoznaš više ih ne možeš voleti...

To su samo neke od Muzilovih misli izgovorenih u ovoj predstavi, sa likom koji se lažno predstavlja, a zatim manipuliše osećanjima drugih.

Izvanredan glumački kvartet dominira ovom predstavom – Goran Jevtić, Dubravka Kovjanić, Nikola Vujović i Vanja Ejđus-Kostić. Oni kao sanjari suvereno vladaju scenom i mikrofonima. Istražuju svoje likove i odnose sa drugim likovima. Glasovno i telesno, izražavanje mimikom, aristokratski duh i dekadentni svet, Muzilovo vreme, reči, misao, filozofiju... u zanimljivoj raspravi o ljubavi, glumeći one koji ništa ne čine od srca već sve samo iz glave. *Sanjare* koji su na prvi pogled bezosećajni a u stvari čežnu za ljubavlju. Predstava *Sanjari* Roberta Muzila u režiji Miloša Lolića istražuje i onaj nevidljivi prostor između stvarnosti i iluzije.

Svaka dobra nova generacija umetnika donese nešto sa sobom. Šta donose tvoji vršnjaci?

Koliko vidim svi se razvijamo pojedinačno i nezavisno, nije reč o celini bilo koje vrste. I ima nas dosta – Iva, Ana, Đurđa, Milica, Nikola, Bojan, Boris, Marko, Stefan, Vlatko, što su samo neka od imena uz koja se stavlja fraza „mladi reditelj“. Svi iskazujemo različit stepen potrebe da se opšteprihvaćeni pozorišni jezik preispita, i retko kad se dogodi da ličimo. Možda upravo ta nemogućnost da budemo objedinjeni jeste bitna novost, mi smo nekakva balkanizacija teritorija izvođačkog, i tu već ima značajne diverzije. Mi ćemo, takođe, uvek biti i ona prva posleratna generacija, generacija koja je odrastala uz rat, i sa tim slikama

tim da su to predstave sasvim suprotnih ideologija i estetika. Sa Bitefa, na primer, životno najbitnije su mi istovremeno *Evropejci crkli dabogda* Kristofa Martalera, *Brisanje* Kristijana Lupe i *Erarijtarijtaka* Hajnera Gebelsa, znači tri različite ideje o pozorištu, a pri tom mislim da nijedna nije bliska onome što mene zanima da radim. Od domaćih predstava istovremeno se ložim na *Trg heroja* Dejana Mijača i na *Ženu-bombu* Bojana Đorđeva. Znači, moj ukus se ne tiče jednog stila ili jednog pristupa scenskom, pa praktično uživam u svakom pozorišnom činu koji iznosi sopstveni suvereni sistem i njime izaziva, nadjačava, usisava onaj realni, od kog smo se svi sakrili u pozorišnu salu.

MOJI SU IZAZOVI S ONE STRANE DRAMATURŠKOG PREDLOŠKA

„Smeta mi postojanje jaza između pozorišta u prestonici i u provinciji, između akademske i nezavisne scene, između pozorišta različitih etničkih grupa, i suženost komunikacionih kanala između pozorišnih kuća sa jedne, autora sa druge, i publike sa treće strane“, kaže Anđelka Nikolić, umetnički direktor Dramske scene NP „Toša Jovanović“ u Zrenjaninu

Branko Dimitrijević

Pravila ponašanja u modernom društvu, JDP

Krajem novembra prošle godine na mesto umetničkog direktora Dramske scene Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“ u Zrenjaninu došla je Anđelka Nikolić (1977), mlada rediteljka sa zanimljivim dosadašnjim opusom i još zanimljivijim idejama i planovima.

Kako vidiš teškoće mladih reditelja nakon diplomiranja?

Moja generacija studenata režije počela je da se suočava sa realnošću našeg pozorišnog života baš u vreme kada je ranije uspostavljeni sistem odnosa akademije i institucionalnih pozorišta polako, ali izvesno prestajao da funkcioniše. Pripremali su nas na to da ćemo svoje diplomske predstave režirati u beogradskim pozorištima, koja nas, pak, nisu dočekala širom otvorenih vrata...

Na svu sreću, u periodu „čekanja

Godoa“ počela sam, sasvim nepretereno, da se dogovaram o režiji sa upravom kikinškog teatra, što je rezultovalo ne samo prijatnim diplomiranjem, nego i kasnijim nastavkom saradnje na dva veoma zahtevna i zanimljiva projekta. Iskustvo rada u ovom pozorištu za mene predstavlja nekakvu školu broj dva nakon akademije, tokom koje sam imala prilike da bolje profilisem svoja lična interesovanja i aspiracije u pozorištu, te upoznam sebe kao reditelja.

Kakva je po tebi naša trenutna teatarska situacija, šta ti smeta?

Smeta mi odsustvo kreativne drskosti. Volela bih da postoji više veoma loših i odličnih predstava, umesto velikog, različenog polja ujednačenosti. Čak i tematski vrlo subverzivni dramski tekstovi, ako se pojave u nekoj seriji sličnih repertoarskih, rediteljskih i glumačkih postupaka, postaju nekako konvencionalni, očekivani, gube svoje kritičko dejstvo.

Dopala mi se ideja projekta „Rizik“ koji je inicirao CZKD, i volela bih da nakon „Žene-bombe“ vidim još neku od predstava koje proizlaze iz ove akcije.

Smeta mi postojanje jaza između pozorišta u prestonici i u provinciji, između akademske i nezavisne scene, između pozorišta različitih etničkih grupa, i suženost komunikacionih kanala između pozorišnih kuća sa jedne, autora sa druge, i publike sa treće strane.

Sve nevedeno utiče na opšti doživljaj naše pozorišne sredine kao još manje nego što zapravo jeste.

Šta tražiš u dramskom tekstu, šta te inspiriše, šta je za tebe izazov?

Nakon prvih, „školskih“ režija, sve više sam sklona tome da temu koja me privuče istražujem i razvijam izvan granica dramskog predloška. U tom smislu značajan mi je bio poslednji rad, na „Titu Androniku“, gde sam se usudila da stavim u zagradu sve školsko i drugo predznanje, mitove i legende o tome kako se režira Šekspir, i pristupim slobodnom variranju na temu temama koje su mi se

činile ključnim i lično važnim, inspirišući se nekom širom, nedramskom literaturom, muzikom, dokumentarnim materijalima, i glumačkim improvizacijama. Inspirativni su mi postdramski komadi, jer ne dozvoljavaju lenjost i liniju manjeg otpora, ni reditelju, ni glumcima.

Koje projekte bi volela da radiš ako bi ti se pružila prilika?

Trenutno se bavim mučnim i divnim rovaranjem po drami „Selindžer“ Bernar Mari Koltesa... između dva velika pisca, i sebe, odnosno teme „čudne dece napravljene u doba prosperiteta“ koja mi je veoma bliska. Radim i na prilici da se taj komad postavi na scenu, tokom sledeće sezone, nadam se.

(Još)uvek me privlači klasična literatura... Maštam o predstavi iz dva dela, od kojih bi prvi bio baziran na Geteovim „Jadima mladog Vertera“, a drugi na Manovoj „Loti u Vajmaru“, a međusobno bi bili suprotstavljeni, u tematskom, i žanrovskom smislu... diptih o iluzijama i raspršenim iluzijama.

Volela bih da režiram i Manov „Čarobni breg“, kao omaž svim svojim hipohondrijama, i strahu od smrti, odnosno života. Ideja koja me vrlo zabavlja već neko vreme je „Istorija birokratije“, predstava/instalacija/štagod koja bi bila inspirisana Kafkom, Službenim glasnikom i mojim životnim traumama sa raznoraznih šaltera.

Ovaj projekat bih realizovala u Saveznom zavodu za informatiku i statistiku, što ranije, dok ga ne-daj-bože ne renoviraju.

Sa poslednjeg putovanja donela sam želju da radim predstavu po poetskom ciklusu slovenačkog pesnika Mateja Bora, „Šel je popotnik skozi atomski vek“, viziji 21. veka iz vizure prve polovine 20. začuđujuće tačno, sumorno predosećanje našeg vremena.

I, naravno: još Šekspira i Koltesa, Breht, Beket, jedan savremeni velikan – Martin Krimp... lista je duga.

Postala si nedavno umetnički direktor Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“

u Zrenjaninu, kakve planove imate, šta su tu snovi, a šta realnost?

U zrenjaninskom pozorištu upravo smo pokrenuli projekat „Otkrivanje budućnosti“, okrenut potrebama mladih gledalaca, kao jednom prilično zanemarenom delu pozorišnog auditorijuma. Ne samo konceptom, nego i načinima realizacije (raspisivanje javnog konkursa za projekte, uspostavljanje saradnje sa Klubom „Zeleno zvono“, aktiviranje ne-

tipičnih prostora za scensku igru), ovaj projekat ispituje koliko smo spremni da se menjamo, da isprobavamo neke nove produkcione modele, i da, sa svom složenosti organizma kao što je pozorište, uđemo u korak sa vremenom. Raduje me što, osim velikog interesovanja spoljne sredine, ova inicijativa nailazi na punu podršku i poverenje mojih saradnika u Kući.

Narodno pozorište „Toša Jovanović“, Zrenjanin,
Pozorišni klub „Zeleno zvono“
i pokret „Novi optimizam“

objavljaju

KONKURS

Pozivamo profesionalne umetnike (reditelje, pisce, koreografe...) da ponude koncepte realizacije ambijentalnih scenskih formi namenjenih mlađoj publici.

Prispeli projekti vrednovaće se prema estetskoj vrednosti, originalnosti, inovativnosti, i društvenoj aktuelnosti.

Predlozi odabrani na konkursu (do 3) biće realizovani u sezoni 2009/2010, u produkciji organizatora, u okviru projekta „Otkrivanje budućnosti“ kojim se obeležava 170. godina zgrade NP „Toša Jovanović“ i 18-ti rođendan brenda „Zeleno zvono“.

Uslovi konkursa:

1. Predložena umetnička forma treba da je po svom karakteru uklopiva u jedan od sledećih prostora/ambijenata u okviru zgrade NP „Toša Jovanović“:
 - Kamerna scena „Todor Manojlović“ (kapacitet: 60 mesta)
 - Pozorišni klub „Zeleno zvono“ (kapacitet: 100 mesta za sedenje)
 - Probna sala (kapacitet: 30–50 mesta)
 - Foaje (kapacitet: 50–80 mesta)
 - Podrum (kapacitet: 30–50 mesta)
 - Velika scena (za predstave koje koriste scenu na nekonvencionalan način: igraju se u prostoru za publiku, sa publikom na sceni i slično).

U obzir dolaze i drugi prostori u okviru zgrade pozorišta, uz uslov da u njima postoje uslovi za bezbedan rad koji ne ugrožava redovne aktivnosti pozorišta.

2. Predloženi projekat treba da je ponovljiv, odnosno podoban kasnijem redovnom repertoarskom izvođenju.

3. Predlog projekta treba da sadrži:
 - Ime, profesionalnu biografiju i kontakt autora
 - Naziv projekta i umetnički koncept
 - Tekstualni predložak/scenario
 - Predlog prostora za izvođenje
 - Listu umetničkih saradnika koji će biti angažovani na realizaciji projekta

– Broj glumaca/izvođača (koji će se birati iz stalnog ansambla NP „Toša Jovanović“ – podaci o ansamblu dostupni na sajtu Pozorišta).

– Detalje o produkciji (vreme potrebno za realizaciju, okvirni budžet – troškovi produkcije i autorskih honorara, posebni tehnički zahtevi itd.)

4. Konkurs je otvoren od 15.12.2008. do 20.01.2009.

Kandidati koji uđu u izbor biće pozvani na razgovor.

O rezultatima konkursa kandidati i javnost biće obavesteni do 1.03. 2009.

5. Predloge slati u elektronskoj formi na adresu: zrtteatar@yahoo.com, a dopunsku dokumentaciju na adresu: Narodno pozorište „Toša Jovanović“, Trg Slobode 7, 23 000 Zrenjanin

6. Više informacija o projektu OTKRIVANJE BUDUĆNOSTI raspoloživo je na sajtu www.tosa.jovanovic.org, i www.zeleno.zvono.rs.

7. Dodatne informacije o konkursu se mogu dobiti na telefon 023 560 141 ili e-mail: zrtteatar@yahoo.com

Biografija

Rođena 1977. Diplomirala na Filološkom fakultetu u Beogradu, na Grupi za francuski jezik i književnost, 2002. Diplomirala na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, na Grupi za pozorišnu i radio režiju, u klasi profesora Ljubomira Draškovića i Slavenka Saletovića, 2004. Režirala predstave: „Suton“ Iva Vojnovića (Bitef teatar), „Zenidba“ N. V. Gogolja, „Vučjak“ Miroslava Krležea (Narodno pozorište Kikinda), „Prevareni“ po J. S. Popoviću (Narodno pozorište Vršac, Scena na rumunskom jeziku), „Sam sebi žena“ Daga Rajta (Grupa Hop.la! i Galerija Progres, Beograd), „Pravila ponašanja u modernom društvu“ Žan Lik Lagarsa (Jugoslovensko dramsko pozorište), „Nisi zaboravila samo se ne sećaš više“ Simone Semenič (Gledalište Glej, Ljubljana), „O nasilju“ po Titu Androniku Viljema Šekspira (Grupa Hop.la! i Narodno pozorište Kikinda).

Za predstavu „Vučjak“ dobila nagradu za najbolju režiju na Vršačkoj pozorišnoj jeseni 2005. godine.

Režirala više radio drama i javnih čitanja savremenih dramskih tekstova. Prevodi sa francuskog i engleskog jezika.

Od 2004. do 2008. samostalni dramski umetnik, a od novembra 2008. direktor dramske scene Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“, u Zrenjaninu.

Anđelka Nikolić

KRAĆE OD KRATKOG

Svojevrsni zbornik „Kratke i najkraće drame na svetu“ sadrži mini-drame dvadeset šestoro inostranih autora, šesnaest sa srpskog i hrvatskog jezičkog područja i sedam pučkih naših, japanskih, hrvatskih i francuskih igrokaza, odnosno kabarea, klovnerija... Ukupno pedeset i pet „dramoleta u jednom švungu“

Miroslav Radonjić

Antologija „Kratkih, kraćih i najkraćih drama na svetu“ (izdavač KOV, Vršac 2008) logičan je nastavak jedne, po svemu slične, one – „Najkraće drame na svetu“, koje je priredio, takođe, Jovan Ćirilov, a objavio vršački KOV 1999. godine. Ovog puta, sa trostepenom pridevskom gradacijom, u nju su ulistane mini-drame dvadeset šestoro inostranih autora, šesnaest sa srpskog i hrvatskog jezičkog područja i sedam pučkih naših, japanskih, hrvatskih i francuskih igrokaza, odnosno kabarea, klovnerija i domišljatosti Monti Pajtonovaca i Mite Kradića. Ukupno, pedeset i pet „dramoleta u jednom švungu“. Konačno, jedna je ovo od retkih, ako ne baš i jedina antologija, u koju su svrstane drame i oca i sina – Dušana i Miloša Radovića.

I koga sve tu nema, i ko sve tu nije, uvršten; dakako, po godini rođenja. Poetski sijnjeni Indijac Amaru (s kraja 8. veka), tankočuti E. M. Rilke, Leopardi, sa najdužom od kratkih drama, ali i Hlebljikov, pa sibirski Čehov, Aleksandar Vampilov i već zametnuti Igor Terentjev, onaj što je zbog „formalizma“ stradao u

jednom od staljinskih logora, zabranjivani Španac kafijanske namisli Alfonso Sastre, nemački romantičar i hegelijanac Fridrih Hebel, sa, zaista, najoriginalnijom dramom, uvek nepredvidivi Borhes, Arto i Žari, pa jedan od najgenijalnijih (pozorišnih) reformatora novoga doba Edvard Gordon Kreg sa „Skicom za malu lutkarsku igru“ iz ciklusa „Drama za budale“, bespoštadni kritičar nacizma Tomas Bernhard, Sem Šepard sa svojom malom noćnom pornografijom „Kameni vrt“, nobelovka Elfride Jelinek sa ironičnom varijacijom na temu Šekspirovog „Magbeta“ do ciničnog Španca Armanda Ljamasu, dramskog pisca, reditelja, dramaturga, tekstopisca šansona i čega sve ne, koji je u mini „Dijalogu u parku“ ustvrdio da se „većina pozorišnih komada može svesti na dve međusobno suprotne matrice ili, bolje rečeno, na princip perpetuum mobila jedne jedine matrice o čemu najbolje svedoče Ženeove „Sluškinje“.

A, onda, kod naših autora, i najveće iznenađenje – posthumno objavljeni dramolet Iva Andrića „Konac komedije“, pisan bez sumnje davno, još jekavicom.

Namah se može utvrditi da su onda, tad, trojica naših vrsnih pisaca – Andrić, Krleža i Josip Kulundžić – nekako istovremeno otkrili velike Nordijce – Ibhena i Strindberga. Samo, ipak, suzdržano i nesigurno mislim da je „Konac komedije“ nastao pre „Agonije“; sličnost sa drugim činom je, sumnje nema, kantlapiasovski slučajna. Ali su uzori isti. Baš kao i didaskalije. No, pre njega, tu je osmosložna, razbarušena parodija Laze Kostića, *alla espa a*, o prascu Rabagasu, jedan od prvih autorskih tekstova namenjenih pozorištu lutaka kod nas, Zmajeva „Nesrećna Kafina“, nekolike grohotne parodije na operaska libreta Stanislava Vinavera, scenariji za TV-emisiju „Laku noć, deco“, još uvek nedomašenog Duška Radovića, tog mrguda golubije duše, pa adaptacije „Snežane“ i „Crvenkape“ iz urnebesne „Svaštare“ Dragana Aleksića, onog što osnivač je dadaizma u Srba, objavljen dvedeset godina posle njegove smrti, u zborniku koji je priredio Gojko Tešić.

Pisac, uslovno rečeno, preporuke čitaocu dramoleta, odštampane na korricama, reditelj i pozorišni teoretičar Boro Drašković, nemalo će iznenaditi svojom numeričkom dramom „Gospodar brojeva“, koja je, zapravo, šifrovani tekst 66. Šekspirovog soneta! Potpuno drugačija je tavana, druga njegova drama „Rondo“, kao proizašla iz skice za scenario filma „Vukovar, jedna priča“.

Danas nesumnjivo najbolji hrvatski dramski pisac, Slobodan Šnajder, „Ušljivom pravdom“ ispisuje, opet, rableovski provokativan dramolet, pun kolokvijalnih kovanica svojstvenih Aleksandru Popoviću, sjajno, bezobrazno i potpuno drugačije od hrvatsko-faustovskih tema na koje nas je navikao, baš kao što, već pominjani, Miša Radović nagoni „Srpskim pomračenjem“ čitaoca na grohotni smeh ljudskoj gluposti i neznanju. Mentalitetno i mentalitetski.

Neposredno pred kraj dve su naše dramske spisateljice: Sanja Domazet sa dramoletom „Nar“, nukleusom drame o Fridi Kalo, i Biljana Srbljanović sa mikrodrantom „Manifest“, u kojoj blaženopočivši Karl Marks, sišavši sa onog sveta, sasvim ozbiljno poručuje mladom borcu protiv globalizacije: „Upamet se. Nemoj da te još jednom uhvatim u ideji pravde. Robijaćeš i posle smrti! Jesi li shvatio?“

Antologiju zaključuje glumac, reditelj, pisac i upravnik prvog romskog profesionalnog teatra kod nas „Suno e Rromengo“, Zoran Jovanović, promišljenim i krajnje duhovitim dijalogom o bojama, pisanim svojevremeno, za razgovornik „Da li govorite romski?“.

Sklapana krajnje odgovorno i prilježno, sa retko sretanom obaveštenošću, svojstvenoj Jovanu Ćirilovu, antologija ispravlja autorove ranije previde i propuste, ali i te kako dopunjava i oplemenjuje naša ne preterano pouzdana znanja o kratkim, kraćim i najkraćim dramama na svetu. U njoj, možda, nećete uvek naći godinu nastanka ili objavljivanja dela, ali ćete uz neidentifikovane i nekolicinu navedenih prevodilaca, sa-

КРАЌИКЕ, КРАЌЕ
И НАЈКРАЌЕ
ДРАМЕ НА СВЕЋУ

приредио
ЈОВАН ЋИРИЛОВ

KOB

znati da je najviše dramoleta, čak sa šest jezika, preveo, upravo, sam priređivač. Najzad, ona ispunjava i jedan od ideala svakog postmodernističkog zbornika, a to je da je možete čitati u različitim pravcima: vodoravno, vertikalno, dijagonalno, na preskok, iz sredine ili sa krajeva, u delovima. Početak joj je tamo gde je otvorite. I uvek – neponovljiv.

KO TO TAMO (NE)ČITA POZORIŠNA IZDANJA

Otvoren „Concept Shop Supermarket“

Marina Milivojević-Madžarev

Utorak 23. decembra u podne „Concept Shop Supermarket“ (Višnjičeva 10) otvorio je jedan svoj deo za pozorišne publikacije – časopise „Scenu“ i „Teatron“ i list „Ludus“, zatim za izdanja Sterijinog pozorja, Muzeja pozorišne umetnosti Srbije i ediciju „Ars dramatica nova“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Tog dana je održana i pres konferencija na kojoj je promovisan novi broj „Scene“ (4/08) i najavljen je 13. međunarodni simpozijum pozorišnih kritičara i teatrologa čija će tema biti *Međunarodni pozorišni festivali i razvoj publike*. Ideja „Concept Shop Supermarket“ je da Beograd, posle Pariza, Londona i Milana, dobije radnju u kojoj kupci istančanog i ekstravaganantnog ukusa mogu da kupe kvalitetne proizvode koji se prave u malim serijama, koji se teško ili nikako ne mogu naći na ovom tržištu. Tako su se u „Supermarketu“ našle male kolekcije naših mladih, a cenjenih modnih kreatora, marka patika koje deceniju i više nije bilo na našem tržištu, retke kolekcije vina, inostrane knjige o najnovijim dostignućima u vizuelnim umetnostima, kao i knjige i pozorišni časopisi o našem pozorišnom životu koji tu pripadaju ne samo zbog svoga kvaliteta, nego i tiraža. U razgovoru sa urednicima i saradnicima „Scene“, „Teatrona“ i „Ludusa“ došla sam do sledećih podataka:

„Teatron“ se štampa u 400 primeraka, ima 4 broja godišnje od čega je jedno izdanje dvobroj, te se tako „fizički“ na godišnjem nivou pred čitaocima pojavljuju tri njegova izdanja. Osim u Muzeju pozorišne umetnosti Srbije, koji je izdavač, „Teatron“ se može nabaviti i u knjižarama „Aleksandar Belić“, „Plato“, Stubovi kulture“, „Beopolis“ i „Inicijal“.

Od 400 primeraka, 20 otkupljuju biblioteke, 30 kupuju pretplatnici (institucije i fizička lica). Među pretplatnicima je i Srpsko narodno pozorište, dok većina beogradskih pozorišta „Teatron“ dobija na poklon.

„Scena“ se štampa u 500 primeraka, izlazi dvomesečno (mada joj ni dvobroji nisu strani). Može se nabaviti u Novom Sadu u knjižarama „Solaris“, „Most“ i „Velika-Mala knjiga“, a u Beogradu u „Platou“ i „Stubovima kulture“. I „Scenu“ država otkupljuje za biblioteke. Distribuirana se po pozorištima u Srbiji, poklanja prijateljima na domaćim i međunarodnim festivalima... Košta, ako neko hoće da je kupi, 324 dinara.

„Ludus“ ima najveći tiraž – 1500 primeraka, i kupuju ga beogradska pozorišta za svoje članove, i u manjem broju ona iz unutrašnjosti. Kupuju ga i pretplatnici, a besplatno se poklanja mnogim institucijama iz zemlje i inostranstva. Može se nabaviti u knjižarama „Beopolis“, „Stubovi kulture“ i „Aleksandar Belić“. Savez dramskih umetnika Srbije i uredništvo „Ludusa“ pokrenuli su inicijativu da se u pauzama predstava novina prodaje publici, koja je, za sada, zaživela samo u Narodnom pozorištu.

Izdanja „Ars dramatica nova“ JDP-a pripadaju gore pomenutom krugu pozorišnih publikacija iako je reč o knjigama. Ritam izdavanja naslova zavisi od produkcije teatra, tiraž je 300 primeraka i za sada se, osim u matičnoj kući, može naći samo u „Concept Shop Supermarketu“.

Kada se sve ove cifre sumarno pogledaju, dolazi se do sumorne slike – u Srbiji ima oko 300 do 400 čitalaca koji kupuju/dobijaju časopise i knjige o

UMETNOST SA MARGINE ŽIVOTA

Knjiga „Pozorište kao stvaranje sveta“ Zorice Jevremović dragoceno je svedočanstvo o iskustvima u psihijatrijskoj bolnici „Laza Lazarević“ stečenim kroz rad pozorišnih radionica

Ana Tasić

Nedavno je u izdanju Instituta za pozorište, film, radio i televiziju, objavljena knjiga „Pozorište kao stvaranje sveta“ Zorice Jevremović, izuzetno dragocen dokument o autorkinom radu, koncepciji i realizaciji niza pozorišnih radionica, u psihijatrijskoj bolnici „Laza Lazarević“ u Beogradu, 1994. godine. U srpskom društvu devedesetih godina, definisanom katastrofalnim posledicama gomile ratova na teritoriji bivše Jugoslavije, erozijom svih etičkih, estetičkih, političkih i drugih vrednosti, korupcijom i nasiljem koji su se uvukli u sve društvene pore, postavljanje pitanja i potraga za odgovorima bila je neminovnost. A angažovano pozorište, dakle pozorište koje je samosvesno i svesno vremena u kojem se proteže, gotovo da nije postojalo u okviru pozorišnih institucija.

Ne nalazeći u takvim okolnostima inspiraciju za rad, dramaturg Zorica Jevremović potražila je odgovore na drugom mestu. U svetu, metaforičkoj ludnici,

odlučila je da uđe u prostor konkretne ludnice i da tamo proba da nađe objašnjenja o uzrocima i posledicama svesprisutnih abnormalnosti. U toj knjizi nailazimo na vredne zapise o radu sa psihičkim bolesnicima, kroz umetničke radionice, putem kojih se oni uključuju u zajednicu i ispoljavaju svoje kreativne potencijale. Igra, pretvaranje, sklonost ka glumi ukazuju se zatim kao esencija svakog ljudskog bića. Inspirisana tim radom, Zorica Jevremović je napisala i dramski tekst *Mi smo ludisti, hajde da se igramo*, nastao, dakle, iz iskustva boravka u bolnici. Ove osobene refleksije o životu, u dramskoj formi, pacijenti su igrali, po scenama, svaki dan. Učestalo izvođenje ovog teksta za njih je bila i neka vrsta psihodrame, koja im je pomagala da se suoče sa stvarnošću i da se prilagode novim uslovima života.

Knjiga je popularno i jasno pisana, pa njene ciljne grupe mogu biti brojne i različite. Ona je nesporno zanimljiva za teatrologe, psihologe, sociologe, teoreti-

čare umetnosti, ali i za svakog drugog čitaoca, jer se knjiga može tretirati i kao neka vrsta beletristike, imajući u vidu da predstavlja i živopisno napisanu hroniku života u Srbiji devedesetih godina prošlog veka.

Zorica Jevremović ovde pokazuje da su umetnički potencijali esencijalno prisutni u ljudskim životima, kao neka vrsta instinkta, urođenog impulsa. Umetnost se otkriva u novim kontekstima, na margini društvenih i individualnih života, jednom liminalnom prostoru, što sve daje sasvim drugačije, novo i sveže razumevanje kreativnog stvaranja i teatralnosti.

pozorištu. U odnosu na „masu“ pozorišne publike (toj tzv. pozorišnoj „masi“ u Beogradu, koji ima najveći ponudu, pripada tek eventualno svaki deseti žitelj prestonice, dakle njih sto pedeset do dvesta hiljada) trista-četiristo ljudi je dovoljno da popuni salu za jednu pozorišnu predstavu npr. premijeru. No, ako gledamo Srbiju u celini, gore pomenuta brojka odgovara broju žitelja jednog

manjeg zaseoka prosečnog šumadijskog sela. Nije to nova tendencija ni tranzicije, ni društvenih promena. Tako je kako je odavno. Mnogo je važnije šta tih trista ljudi znače u datom vremenu. O tome od samog tiraža mnogo više govori sadržaj pomenutih časopisa i novina. Najnoviji broj „Scene“ se u tematu (koji se sastoji od desetak tekstova) intenzivno bavi problemom modela pozorišnog organizo-

vanja kod nas i u Evropi sa posebnim osvrtom na model organizovanja teatar-skih kuća od nacionalnog značaja. Istovremeno, novembarsko izdanje „Ludusa“ veliku pažnju posvećuje fenomenu koordinacije repertoara beogradskih pozorišta i problemu prezauzetosti glumaca. Uporednim čitanjem novih brojeva „Scene“ i „Ludusa“ može se steći jasan uvid u stanje u kome se našlo naše po-

zorište i šta o tome misle neki od najvažnijih pozorišnih delatnika. No, da li je svest o situaciji dovoljna da se ona i promeni? Podsetiću vas da je tokom 90-ih „Ludus“ bio glasilo Saveza dramskih umetnika Srbije, ali i više od toga. „Ludus“ (urednik je bio Feliks Pašić) je imao jasnu društvenu ulogu i bio je glasilo svih onih koji su mislili drugačije. Akumulirana energija činila je irelevantno

pitanje koliko nas (koji pišemo + čitamo „Ludus“) ima. Ni današnja vremena nisu lagana. I, za koga pišemo danas kada pišemo za „Ludus“? Gde je naša potencijalna čitalačka publika? Koje su njene potrebe? Možemo li se sresti sa njima na mestima kao što je na početku teksta pomenuti „Concept Shop Supermarket“?

FESTIVALI, SEĆANJA I ZVUČNE SCENE

Pozorište na radiju i radio kao pozorište

Ranko Burić

Dobri stari radio ne prestaje da nas zabavlja i obaveštava, ali ne prestaje ni da bude svojevrsna i često zanimljiva spona sa pozorištem.

U toj ulozi i toj misiji – reklo bi se prirodnoj, ali zapravo složenoj i odgovornoj – naročitim vidovima i pristupima izdvajaju se programi Radio Beograda. Iako se najveći deo te misije vrši putem radio-talasa, nisu manje važna i zanimljiva i ona, premda znatno ređa, ispoljavanja u vidu javnih okupljanja, festivala, ciklusa, tribina... Kao nosilac kompleksne i podsticajne interakcije radija i pozorišta, Dramski program Radio Beograda u oktobru je – u saradnji sa nemačkim institutom „Gete“ u Beogradu – priredio Nedelju nemačke radio-drame. Uprkos skromnoj finansijskoj potpori, poduhvat je ostvaren i putem radio-talasa i javnim slušanjem odabranih drama – repriza i premijera. Nije izostalo ni neposredno, pozorišno izvođenje. U poduhvatu je učestvovalo nekoliko reditelja i desetak glumaca. Ne treba zaboraviti da to nije bio jedini način saradnje Instituta i Dramskog programa, pa ima razloga za želju i nadanje da će se saradnja nastaviti u vidu novih radio-fonskih projekata, ali možda i tako da pomenuti ciklus preraste u festival – makar se održavao i svake druge ili treće godine i makar se ne zvao festival. Ta potreba da se umetnost radiofonije ne predstavlja samo putem frekvencije, nego i neposredno i grupno, izražena je uskoro još jednom. Dramski program na čelu sa glavnim (i, naravno, odgovornim) urednikom mr Predragom D. Stamenkovićem je od 28. do 30. XI 2008. u Studiju 10 Radio Beograda priredio VIII festival apstraktne radio-drame. Tokom tri večeri upriličeno je javno slušanje ukupno 6 dela. Treće veče ispunila su dva ostvarenja reditelja i poznatog i nagrađivanog radiofonskog stvaraoca Arsenija Jovanovića. Priroda žanra uslovlila je neangažovanje glumaca na ovogodišnjem festivalu. Publika nije bila brojna i mogla je nekome ličiti na grupicu zaverenika.

Sadržajnom programu svojim prisustvom i učešćem u zvaničnoj diskusiji o preslušanim i drugim delima i u potonjim manje zvaničnim, ali jednako konstruktivnim razgovorima dali su i reditelj Petar Teslić i teatrolog profesor dr Raško V. Jovanović. U prijatnom, ali nedovoljno unapređenom ambijentu Studija 10 nalaze se brojna i vidljiva svedočanstva o dometima i značaju Dramskog programa i o njegovoj višedecenijskoj saradnji sa dramskim umetnicima iz zemlje i sveta. Razmotreni poduhvati, kontinuiran i priznat rad Dramskog programa i ta brojna svedočanstva treba da budu dovoljan razlog i opomena da se Dramski program Radio Beograda –

uprkos nesumnjivim povremenim slabostima, te uprkos tranziciji, krizi i tehnološkim promenama – ne ignoriše i ne ugasi. Da se razlog i opomena ipak uvažavaju možda pokazuje podatak da je u subotnjoj prepodnevnoj emisiji „Nevidljivi ljudi“ koju na II programu Radio Beograda uređuje i vodi Stevan Čičovački, 30. XI emitovano obraćanje Ivane Stefanović, a 6. XII obraćanje i kratko predavanje mr Đorđa Malavrazića, glavnog i odgovornog urednika II programa. Ovim obraćanjem dvoje ljudi koji su pokrenuli i van granica naše zemlje poznatu seriju „Radionica zvuka“ u okviru Dramskog programa, na najbolji način je svečano otvoren VIII festival apstraktne radio-drame koja se inače emituje u pomenutoj seriji.

Poslednjih dana novembra Mira Knežević je iz dana u dan – naročito u jutarnjoj emisiji „Radio-vizor“ II programa (posvećenog kulturi i umetnosti) – prilježno, precizno i poletno izveštavala sa festivala profesionalnih lutkarskih pozorišta u Nišu. Zanimljiv i uhu veoma prijatan bio je i razgovor sa slovenačkom glumicom Larom Jankovič koja je dobila zlatnu kolajnu „Maja Dimitrijević“, na festivalu monodrame za svoju dramu o Edit Pfaj „Kao ja“ u režiji Zijaha Sokolovića. Mogli smo čuti 4. XII, u popodnevnoj emisiji „Kulturni krugovi“, u prvom delu njenog tematskog dela posvećenom pozorištu „Maske“. Festival u Nišu pružio je priliku za šire sagledavanje prakse i teorije pozorišta za decu, naročito lutkarskog. Prepodnevni „Intervju nedelje“ u celini, a emisija iz kulture „Spektar“ na talasima Radio Novog Sada delimično, bili su posvećeni novinaru, publicisti i hroničaru niških pozorišta Slobodanu Krstiću. Pažnju je izazvala 15. po redu Krstićeva knjiga, a druga mu koja se bavi lutkarskim pozorištima u Nišu od 1951. do naših dana. Toplo, odmereno i tečno govorio je o značaju umetnosti lutkarskog pozorišta za decu, o istočnoevropskim uticajima i našim dometima, više o uzletima nego o nedostacima Pozorišta lutaka u Nišu, o starim majstorima i o novoj generaciji, u Sofiji školovanih umetnika koja će tek pokazati šta može. Podstičući glumce, ali i mlade istraživače, pohvalio je glumca i reditelja Zorana Lozančića, a zahvalio svim pozorišnim radnicima, teatrolozima i drugim ljudima koji su mu pomogli u radu na knjizi. Izrazio je žaljenje što njegov sinopsis nije pretočen u dokumentarni film koji bi na disku bio prilog štampanom delu.

Književnik i vrsni recitator Ratomir – Rale Damjanović zapažen je i kao domaćin u „Klubu Dva“ – popodnevnoj emisiji II programa. U toj ulozi ga u poslednje vreme slušamo utorkom i četvrtkom. Šteta što se oglašuje o sugestiji

da u odjavi, kao svojevrsan potpis, saopšti svoje puno ime i prezime. Možda polazi od osnovane pretpostavke da je dovoljno čuven i prepoznatljiv, a možda i od famozne novinarske napomene: „Ime poznato redakciji“. Ovaj njegov hir ili stav, međutim, ne smanjuje slušanost emisija koje uređuje i vodi. Iako nije u prvom planu, njegova izražajnost u interpretaciji dolazi povremeno do punog i toliko ubedljivog stepena da se slučajni i manje upućeni slušalac zapita koji to glumac govori. Pošto godinama prati i poznaje pozorišna kretanja i pojave, u goste mu ne baš retko dolaze ljudi koji se teatrom bave.

Radio Beograd Studio X, snimanje drame Zorana O. Đukića „Istorija jedne slike“ (21.VI 2006) (Foto: Zoran Đuričić)

STASAO „LUDUSOV“ MLAĐI BRAT

„Pozorišne novine“, list Narodnog pozorišta u Beogradu na izmaku prethodne godine obeležio je mali jubilej; objavljivanje tridesetog broja

Željko Hubač

Krajem 2008. godine Narodno pozorište objavilo je 30. broj „Pozorišnih novina“, najtiražnijeg ovdašnjeg pozorišnog mesečnika, koji se, u saradnji sa „Večernjim novostima“, štampa u preko 200.000 primeraka.

Prvi broj, inspirisan kulturnim teatarskim novinama „Ludusom“, naravno mnogo skromnijeg sadržaja, objavljen je oktobra 2005. u saradnji sa štamparijom

„Borba“ i bio je nevelikog tiraža (1000 kopija). Vodila nas je ideja da, posle više ranijih, po pravilu kratkovekih pokušaja, ustanovimo tradiciju publikovanja novina Narodnog pozorišta. Prvi sličan pokušaj načinio je Branislav Nušić daleke 1901. godine pokrenuvši „Pozorišni list“, koji nije dugo uspeo da održi kontinuitet redovnog izlaženja. Usledila je istoimena publikacija iz 1934. koju je

ubrzo smenila međuratna „Scena“ (1935–1940), da bi je nasledila okupacionjska „Srpska scena“ (1941–1944). Posle Drugog svetskog rata Milan Đoković je 1952. pokrenuo časopis „Pozorište“, a poslednji pokušaj publikovanja sopstvenog časopisa u prošlom veku Nacionalni teatar je načinio u saradnji sa „Pozorišnom komunom“, pokrenuvši „Pozorišnu kulturu“ koja je izlazila od 1970. do 1973.

Već posle trećeg broja „Pozorišne novine“ su, zahvaljujući činjenici da su, kako je to primetio Jovan Čirilov (čije su iskrene i stručne sugestije u početku izlaženja redakciji bile jako važne), izbegle zamku sindikalnog lista, počele da se objavljuju kao podlistak dnevnog lista „Politika“. Postavljene kao novine koje afirmišu, ali i kritički preispituju rad Narodnog pozorišta, stvarane u saradnji sa uredništvom novinske kuće sa tradicijom, „Pozorišne novine“ su u tom periodu kvalitativno napredovale i u sadržaju i u dizajnu, pokrenule su mnoge teme koje su za cilj imale preispitivanje pozicije nacionalnog teatra u savremenom teatarskom i društvenom okruženju, predstavljani su srodni teatri iz Evrope i upoređivani sistemi organizacije u njima, bavili smo se Zakonom o pozorištu, objavljivali reportaže sa gostovanja, intervjue, feljtone...

Ipak, mišljenja smo da je saradnja sa „Večernjim novostima“, koja je započela ove godine, prelomni trenutak u razvoju „Pozorišnih novina“. Naime, značajno povećanje tiraža, redizajn i promene u formi koje su bile posledica kreativne profesionalne saradnje sa redakcijom Kulture i glavnim urednikom „Večernjih novosti“ Manojlom Vukotićem, učinile su naše novine atraktivnim i u marketinškom smislu, što je, nadamo se, trajno otklonilo glavni kamen spoticanja svih dosadašnjih pokušaja Narodnog pozorišta da publikuju teatarske novine, i rešilo problem kontinuiteta u izlaženju.

Svečano obeležavanje izlaženja 30. broja „Pozorišnih novina“ održaće se u Narodnom pozorištu, 26. januara, a tom prilikom će biti otvorena i izložba posvećena dosadašnjim listovima i časopisima u izdanju Narodnog pozorišta.

Pozorišni list iz 1901. godine

POZORIŠNI DANI KRUŠEVAČKOG POZORIŠTA

Tokom „Pozorišnih dana“ u Kruševačkom pozorištu publika je imala prilike da gleda najbolje predstave iz zemlje, kao i Teatar Perovo iz Moskve, održana je i smotra Dani Male scene „Jovan Putnik“, a krajem godine dodeljena su ugledna priznanja, od kojih i Nagrada „Bora Mihailović“ Zoranu Eriću

Tamara Gočmanac

Već tridesetak godina, svakog oktobra, Kruševačko pozorište sezonu počinje tradicionalnom manifestacijom „Pozorišni dani“, gde se igraju najbolje predstave teataru širom Srbije, prikazuju najznačajniji projekti. Tokom oktobra i novembra na repertoaru se našlo pedesetak predstava, izložbi i koncerata, dakle, gotovo da nije bilo dana bez aktivnosti. Osim predstava iz redovnog repertoara, Kruševljani su bili u prilici da pogledaju predstave Beogradskog dramskog pozorišta, Pozorišta „Boško Buha“, najnovija ostvarenja iz Šapca, Aleksinca, Paraćina, kao i Srpskog narodnog pozorišta. Posebnu pažnju kruševačke publike izazvalo je gostovanje ansambla Teatra Perovo iz Moskve. Moskvljani su tokom „Pozorišnih dana“ bili gosti našeg pozorišta i grada Kruševca, čime je ojačana kulturna saradnja uspostavljena u Rusiji, na Festivalu kamer-nih teataru „Slavjenski venac“ održanom

junu 2007. u Moskvi. Na ovom internacionalnom pozorišnom takmičenju, na kome je Kruševačko pozorište bilo jedini učesnik sa Balkana, predstava „Orden“, pored nepodeljenih simpatija publike osvojila je i tri od šest dodeljenih nagrada.

Mala scena „Jovan Putnik“ u Kruševačkom pozorištu formirana je dve godine nakon smrti našeg proslavljenog reditelja, izvođenjem predstave „Šovinistička farsa“ u decembru 1985. godine. Od tada je izveden veliki broj komada iz produkcije domaćina, ali i pozorišta iz cele zemlje...

I ovog decembra, u potpunosti posvećenom Bati Putniku, održani su Dani Male scene „Jovan Putnik“, na kojima su učestvovali teatri i predstave iz svih krajeva Srbije, koje ovdašnja publika nije imala prilike da pogleda tokom protekle sezone. Na Danima domaća publika je videla ostvarenja Kruševačkog

Svet, Kruševačko pozorište

pozorišta postavljena i premijerno izvedena u okviru Male scene: „Orden“, „Muškarci“, „Art“, a premijerno je, sa velikim uspehom, 10. decembra izvedena i predstava „Svet“ Branislava Nušića, u režiji Vladimira Popadića. Gostovali su iz Beograda, višestruko nagrađivani „Čeif“ Beogradskog dramskog pozorišta, i „Kabare vojaž“, autorski projekat balerine Ane Dragičević. Potom ansambl iz Aleksinca, te su članovi ansambla Srpske drame Narodnog pozorišta Priština izveli novu predstavu „Laža i paralaža“. Gosti iz Narodnog pozorišta iz Kikinde predstavili su se komadom „O nasilju“, adaptacijom Šekspirovog dela „Tit Andronik“, a Šabačko pozorište „Kraljicom smeha“, posvećenom Ljubinki Bobić.

Održani su i razgovori „Sećanja na Batu Putnika“, povodom obeležavanja dvadeset pete godišnjice od njegove smrti,

na kojima su učestvovali nekadašnji mu saradnici, dramaturzi, kritičari, teoretičari, glumci, među kojima i dr Vesna Krčmar, Zoran Jovanović, Miroslav – Miki Radonjić, Momir Bradić, Miloš Petrović, Toma Trifunović, Ljiljana Đoković, a posebnu čast svojim prisustvom na ovom svojevrsnom omažu Bati Putniku učinio je njegov sin, i sam reditelj, David Putnik.

Kraj godine Kruševačko pozorište obeležilo je, kao i svake sezone, na najlepší način: novogodišnjom predstavom za najmlađu publiku. Deca su svakodnevno uživala u predstavi „Doček za Deda Mraza“. Istovremeno, završetak Dana Male scene „Jovan Putnik“ krunisan je dodelom tradicionalne Nagrade „Bora Mihailović“ za izuzetan doprinos razvoju pozorišne umetnosti Kruševca i Srbije, čiji su dosadašnji dobitnici Mihaj-

lo – Mika Viktorović, Vlastimir – Đuza Stojilković, Branislav – Čiga Jerinić, Milija Vuković... Dobitnik za 2008. godinu je kompozitor Zoran Erić, a dodeljene su i dve godišnje nagrade za glumačka ostvarenja: Miliji Vukoviću za izuzetno izvođenje uloga Tome Milentijevića u predstavi „Svet“ i Šehage Soča u predstavi „Tvrđava“, i Dejanu Tončiću za izuzetno izvođenje uloga Džemal Zafranije u „Tvrđavi“ i Zveri u „Lepotici i zveri“, svih u produkciji Kruševačkog pozorišta.

U Kruševcu danas živi teatar koji, u preko dve stotine programa u sezoni, igra autentični, domaći i strani klasični repertoar i one komade i farse iz naše savremenosti, čija je vrednost već proverena ili se tek proverava, danas i ovde. Veliki broj premijera, ostvarenja domaćih i stranih pisaca, najboljih rediteljskih i glumačkih kreacija, kao i značajne nagrade, učinili su da Kruševačko pozorište postane i ostane važan segment pozorišnog života u Srbiji.

Zoran Erić (Foto: Đ. Tomić)

OSVRT NA REPERTOAR

Dok ne izađu nove predstave Andraša Urbana, Dušana Jovanovića i drugih autora, publika pozorišta u Nišu može da gleda predstave *Edmund Kin* (H. Kurić/Irfan Mensur), *Odabrani i uništeni* (I. Jovanović, D. Petković, M. Todorović/Kokan Mladenović), *Iza kulisa* (Majkl Frejn/Ferid Karajica), *Dundo Maroje* (Marin Držić/Irfan Mensur), *Sabirni centar*, *Ne očajavajte nikada* (Branislav Nušić/Miloš Jagodić), *Svabica* (Laza K. Lazarević/Miroslav Benka), *Dejstvo gama zraka na sablasne nevene* (P. Zindel/Jovica Pavić), *Ručni rad* (Ž. K. Dano/Biljana Vujović) i druge.

Ne očajavajte nikada je najnovija predstava niškog pozorišta, nastala na osnovu komedije Branislava Nušića, koju je adaptirao Miroslav Belović, uključujući u tekst i songove. Reč je o jednočinki – vodvilju, u kojem nema onih Nušićevih velikih vrednosti, visprenih i ubojito komičnih zapazanja o srpskom mentalitetu, karakterima itd. Tako je predstava usmerena isključivo na zabavu publike. U njoj igraju Dejan Cicmilović, Jasminka Hodžić, Aleksandar Krstić, Predrag Grbić, Vladimir Posavec, Ivana Nedović, Snežana Petrović, Maja Vukojević Cvetković.

Iza kulisa (Majkl Frejn/Ferid Karajica) se već nekoliko godina uspešno izvodi na sceni niškog pozorišta. Reč je o jednoj od najizvođenijih i najboljih savremenih farsa, po formi bliskoj i postmodernističkoj poetici, zbog svoje ironične autorefleksivnosti. U osnovi komada je situacija „pozorišta u pozorištu“, a u ovoj, brzo i precizno režiranoj predstavi, realan život postepeno postaje farsičniji od same farse, odnosno stvarnost se ukazuje kao nepredvidljivija, melodramatičnija i smešnija od pozorišta.

Produkcijski verovatno najambicioznija, a festivalski sigurno najuspešnija predstava, koja se trenutno igra u niškom pozorištu je omnibus *Odabrani i uništeni*. Prvi segment *Odabrani* je realizovan prema tekstu Ivana Jovanovića: pri kraju Prvog svetskog rata se susreću dva prijatelja i jedna žena, što inicira relevantne diskusije o aspektima ratovanja, dezerterstvu, patriotizmu itd. Reditelj Kokan Mladenović je ovaj segment, kao i preostala dva, u osnovi postavio stilizovano. Glumci igraju u nekakvoj crnoj kutiji, podeljenoj na tri dela, trapezasta, uzana, efektno klaustrofobična (svaki deo omnibusa se izvodi u posebnoj pregradi – scenograf Vesna Štrbac). Tokom cele predstave se projektuju natpisi ključnih delova teksta, ideje koje se analitički odnose prema društvu, ali i prema univerzalnijim pitanjima. Ovo stilizovano, brehtovsko rešenje ima funkciju prihvatljive, upečatljive didaktičnosti. Radnja drugog dela *Via Doloris*, nastalog na osnovu teksta Dejana Petkovića, dešava se u psihijatrijskoj ustanovi, 1933. godine. Dejan Cicmilović komički igra protagonistu Đorđa Karadževića, fizički naglašeno, skoro u stilu komedije dell'arte. Treći deo *Ees mooda*, prema tekstu Marjana Todorovića, ostvaren je najuspešnije, zbog najdoslednije stilizovanosti. Radnja se odvija u našem vremenu, a njeni akteri su Janko, televizijski producent (Aleksandar Marinković) i Bogdan, beznadežno tvrdoglav hip-hoper (Marjan Todorović). Njihov susret pokreće zajednička sećanja, kao i niz rasprava o našim istorijskim greškama, posledicama tranzicije, korupciji itd.

Intervju: Biljana Vujović

TOTALNI ZAOKRET

„Znam da je to što sam sebi postavila kao zadatak i odgovorno i šakljivo i šokantno... Ali, uprkos svemu, u pozorištu je sve moguće, pa čak i dobro... A samo veliki planovi imaju čaroliju, zar ne?“, kaže Biljana Vujović, novi upravnik Narodnog pozorišta u Nišu

Ana Tasić

Narodno pozorište u Nišu od nedavno ima novog upravnika – rediteljku Biljanu Vujović, koja je na ovom mestu zamenila Sašu Hadži Tančića. Biljana je na mesto umetničkog

direktora pozorišta dovela Ištvana Bičkeja (Istvan Bickei), koji je godinama radio kao izvođač u trupi Jožefa Nada, što, naravno, dosta govori o njegovim pozorišnim afinitetima, usmerenosti na

umetnički teatar, težnjama ka istraživačkom radu u pozorištu. Sama ova činjenica, dolazak umetničkog direktora, Madara, sa iskustvom rada u alternativnom pozorištu, u jednu veoma tradicionalnu pozorišnu sredinu, kao što je Niš, velik je iskorak u srpskoj pozorišnoj praksi. Reč je o hrabrom potezu, kojem, bez obzira na ishod, treba dati svaku moguću podršku, jer je srpskom teatru, prilično umrtvljenom u svojoj inerciji i odsustvu skoro svake smelosti, neophodna ova vrsta injekcije novih ideja i nove energije. Prva premijera novog umetničkog koncepta pozorišta u Nišu, očekuje se u martu, za Dan pozorišta. Reč je o Šekspirovoj *Buri*, koju treba da režira Andraš Urban, što očekujemo sa velikim nestrpljenjem i radošću. Povodom ovih, za naše prilike, vrlo novih i smelih planova, napravili smo kratak razgovor sa upravnikom niškog teatra, Biljanom Vujović.

Vaš izbor umetničkog direktora pozorišta u Nišu sigurno će bitno odrediti umetničko opredeljenje pozorišta. To je vrlo hrabar izbor. Odakle ta ideja?

Krajem prošle sezone režirala sam predstavu *You* u Dečjem pozorištu u Subotici. Tom prilikom upoznala sam i Ištvana Bičkeja koji je radio scenski pokret za mađarsku, a zatim i za moju predstavu. Naš rad je bio veoma plodotvoran, mislili smo na isti način. Kako sam znala da uskoro idem na mesto upravnice Narodnog pozorišta, intenzivno sam razmišljala o konceptu, o umetničkom putu kojim treba poći, saradnicima... Želela sam da to bude novi put, slobodniji umetnički izraz, totalni zaokret. Ištvan se izdvojio po mnogo čemu. Izuzetan umetnik, ogromnog iskustva, savršen u radu, pošten u

Iza kulisa, NP Niš

Odabrani i uništeni, NP Niš

odnosima. Rad sa Jožefom Nađom i dugogodišnji umetnički boravak u inostranstvu, njegove navike i način mišljenja jesu me uverili da je on pravi čovek za to veoma ozbiljno mesto. Ponudila sam mu mesto umetničkog direktora i on ga je, na moje veliko zadovoljstvo, sa radošću prihvatio. Pet meseci kasnije, zarobili smo u posao.

Kakvi su planovi pozorišta? Šta će se raditi u skorijoj budućnosti?

Planovi su uvek lepi, a u našem slu-

čaju i brojni. U „obaveznom delu programa“ biće sledeći projekti: Viljem Šekspir, *Bura*, režija Andraš Urban (premijeru planiramo u martu, za Dan našeg pozorišta); Branislav Nušić, *Gospođa ministarka*, režija Dušan Jovanović (premijera u maju); Ežen Jonesko, *Masakrarije*, reditelj iz kuće, Dejan Krstović (premijera krajem septembra); F. G. Lorca, *Dom Bernard Albe*, režija Marija Keck-La shunga i Ištvan Bičkei (premijera početkom novembra). U „slobodnom delu

programa“ jesu projekti kojima ćemo konkurisati. Planiramo radionice i još mnoge kulturne i edukativne aktivnosti.

Šta očekujete od spoja tradicije, koje karakteriše dosadašnji rad niškog pozorišta i jednog, ipak provokativnijeg, umetničkog pristupa u radu?

Došla sam sa željom da ostavim novi trag, da napravim iskorak, da promenim način mišljenja. To, svakako, nije lak ni jednostavan zadatak... Znam da je i hrabro i odgovorno i škakljivo i šokantno. Znam da je moje pozorište imalo mnogo problema, ali ne znam gde ih nema? Uprkos svemu, u pozorištu je sve moguće, pa čak i dobro... Samo veliki planovi imaju čaroliju, zar ne?

Kako su glumci u niškom pozorištu primili vest o ovim promenama u radu pozorišta?

Glumci su deca, divna i emotivna. Ako verujete vi u njih, veruju i oni u vaš rad. Ja verujem u svoj ansambl. I znamo da neće biti lako, ali svi jako želimo promene. Uz veliki rad, odgovornost, i disciplinu, sigurna sam da koplje podižemo u visinu. Mislim da su spremni za izazove, pomeranje granica i da su otvoreni za nova promišljanja, estetiku, predavanje poslu... Biće žestok tempo i kratak rok, ali verujem da možemo napraviti kvalitetan troskok.

Biljana Vujović – Biografija

Rođena 1966. godine u Nišu. Diplomirani filolog za srpski jezik i književnost (Filozofski fakultet u Nišu). Specijalista iz oblasti lutkarske režije (Nacionalna akademija za teatar, televiziju i film, Natfiz, Sofija, Bugarska). Sertifikat Univerziteta umetnosti u Beogradu, oblast Marketing za institucije kulture.

Od 1988. g. glumica, u stalnom radnom odnosu, u Pozorištu lutaka Niš. Ostvarila preko 30 uloga (*Pepeljuga, Trnova Ružica, Marica, Simfonija, Plava ptica*). Snimila film „Senke u noći“ za Bugarsku nacionalnu televiziju. Od 2003. godine je reditelj. Režirala predstave u Nišu, Novom Sadu, Pirotu, Subotici, Zrenjaninu, Leskovcu. Postavila je trinaest predstava za decu (*Ružno pače, Mala sirena, Čudnovati srebrenjak, YOU* itd.). Oprobala se i u dramskom pozorištu, u Narodnom pozorištu u Nišu režirala predstavu *Ručni rad*.

Na mestu direktora Pozorišta lutaka Niš, od juna 2002. do aprila 2005. godine. U tom periodu Pozorište je imalo 15 premijera, osvojilo 22 nagrade, od toga 4 Gran pri nagrade, na 12 festivala (Teheran, Rijeka, Zagreb, Opatija, Sofija, Varna, Stara Zagora, Kotor...). Rekonstruisala i tehnički opremila Pozorište. Vratila publiku, povećala broj odigranih predstava i uvećala broj gledalaca.

Dobitnik brojnih nagrada za glumu i režiju.

Udata je i ima ćerku Mionu (17) i sina Jakova (7).

Biljana Vujović

Teatarska zbivanja na inostranim scenama

TAPKAROŠI ZARAĐUJU NA „HAMLETU“

Piter Bruk se povlači sa mesta upravnika pozorišta, izreka „Život za pozorište“ zamalo se bukvalno ostvarila glumcu Danijelu Hovelsu (Talia teatar) dok je igrao Šilerovu „Mariju Stjuart“, falsifikovane ulaznice za „Hamleta“ u „Royal Shakespeare Company“, u Vankuveru opera kao strip...

Aleksandra Jakšić

Slavni reditelj Piter Bruk je u svojoj je 83. godini najavio povlačenje s mesta upravnika pozorišta „Bouffes du Nord“. Za naslednike je odabrao producente Olivijea Manteia i Olivijea Pubela koji na dužnost stupaju 2010. Računajući da će se državni budžet namenjen ovom teatru (1.2 miliona evra) drastično smanjiti zbog trenutne recesije, Bruk je naslednicima ostavio u amanet razvijanje muzičkog programa, jer pored toga što muzičari vole prostor pozorišta zbog dobre akustike, novim programima je neophodno povećati prihod od broja prodatih ulaznica. Centar za teatarska istraživanja i dalje ostaje sastavni deo pozorišta, a Bruk će ostati u Kući baveći se režijom: sledeće godine očekuje ga produkcija po Šekspirovim sonetima, engleska verzija predstave „Tierno Bokar“, a 2010. kao svojevrsni prelazni trenutak između teatra i muzike, odlučio je da napravi „Čarobnu frulu“. Na pitanje kako zamišlja trenutak u kom potpuno prestaje da se bavi pozorištem, Bruk odgovara: „To je kao da me pitate koliko godina mislim da živim. Ne zavisi od mene.“

Izreka „Život za pozorište“ zamalo se bukvalno ostvarila glumcu Danijelu Hovelsu iz nemačkog Talia tetara, dok je igrao Šilerovu *Mariju Stjuart*. Na gostovanju u Beču u sceni pokušaja samoubistva, glumac je sebi probio vrat nožem, a gledaoci su tek u trenutku kad nije ustao na poklon shvatili da se radilo o

istinitoj izvedbi. Nakon burnog aplauza fantastičnom scenskom efektu zbog kojeg je krv liptala na sve strane, glumac je odvezen u bolnicu. Naime, originalni otupljeni nož koji se koristi u sceni je zaboravljen, te je rekviziter kupio novi ne pripremljeni ga za izvođenje?!

Novi *Hamlet* u „Royal Shakespeare Company“, koji se izvodio tokom decem-

Hamlet

bra i prvih deset dana januara, toliko je popularan (sva izvođenja su rasprodana za tri sata) da su se pojavile falsifikovane ulaznice. Ono što je dodatno zabrinjavalo čelnike pozorišta je preprodaja ulaznica na internetu po astronomskim cenama, jer se tako velikom broju prave teatarske publike onemogućava odlazak na predstavu... Kritika posebno ističe snagu

glumačkog ansambla predstave koju je režirao Gregori Doran. Hamleta sa mnogo samopouzdanja i emotivne kontrole, tumači Dejvid Tenant, koji je ušao u istoriju pop kulture kao junak najdugovečnije SF serije na svetu – „Dr Who“. Veliku snagu izvedbe daje i Patrik Stjuart, takođe poznati SF glumac, koji tumači ulogu Klaudija „kao ličnosti koja se polako raspada. Na kraju je sasvim svestan da je nadmudren da skoro zahvalno uzima otrovnu čašu od Hamleta“ (*Gardijan*). Kostim ove, kako kritika kaže, jedne od najboljih savremenih izvedbi Hamleta, savremen je, a predstava se odigrava na gotovo golj sceni, sa zidovima-ogledalima, ogromnim vratima koje se njišu i kristalnim lusterima, pružajući teskoban osećaj zatvorenosti Elsinora. Zanimljivo je pomenuti, pored toga što se u međuvremenu Tenant povredio te je i alterniran, da je u izvedbi u početku korišćena prava lobanja poljskog pijaniste Andrea Čajkovskog, koju je muzičar zaveštao RSC-u iritiran upotrebom pla-

stičnih replika u „Hamletu“, verujući da će tako doprineti istinitosti slavne drame. Ali, pod pritiskom zgrožene javnosti, u upotrebu je vraćena veštačka lobanja.

Vankuverska Opera svojim novim projektom pokušava privući mladu publiku – pokazala je da se velike opere poput „Evgenija Onjegina“, „Boema“, „Kavelerije Rustikane“, „Toske“... mogu

svesti na svega nekoliko stranica stripa, a forma koju su odabrali je manga. Libreta opera u strip su preveli Roj Husada i ilustratorka Fiona Meng. Kako Kanađani nisu jedinu došli na tu ideju, i sami su preporučili na svom blogu stripove poznatog P. Krega Rasela, zaslužnog za Sendmena i Helboja, koji je takođe napravio nekoliko stripova po poznatim perskim pričama: adaptacije Vagnerovog ciklusa o Nibelunzima i „Čarobne frule“.

Džon Malkovič će tumačiti glavnu ulogu u predstavi nastaloj po drami *The Infernal Comedy* pisca i reditelja Majkla Sturmingera. Premijera je zakazana za 1. jul 2009. u bečkom Ronačer teatru. Malkovič će tumačiti ulogu Džeka Untervajgera, serijskog ubice znanog kao Pesnika smrti. Osuđen 70-ih za napade na prostitutke i zbog brutalnog ubistva devojke, početkom 90-ih pušten je na slobodu kao rehabilitovan. Oslobođanju je doprinelo to što je u zatvoru pisao priče i pesme, pa i autobiografiju po kojoj je snimljen film. Mediji su pristrasno pratili slučaj, a otvoreno ga je podržavala i austrijska intelektualna scena (preko 400 pisaca i umetnika, uključujući i nobelovku Jelinek). Nakon izlaska iz zatvora, Untervajger dobija posao u novinama, pa zatim i na TV-u, piše kolumne o kriminalnoj sceni u Austriji, o psihologiji kriminalnog uma, odlazi u SAD i postaje svojevrsni *celebrity*. Ali, u isto vreme ubija još oko 11 prostitutki. Osuđen je 1994. na doživotnu robiju, ali se ubio u zatvoru... Predstava je eksperimentalno dramsko delu s tri uloge – ubica i dve žrtve, tumače ih mlade sopranistkinje, koje će pevati arije baroknih majstora Hajdna, Mocarta, Vivaldija itd., autora opsednutih temama strasti i zla. Malkovič objašnjava kako je vezu između ubice i barokne muzike pronašao u slavnom ljubavniku Don Žuanu, i dodaje: „Nije da nalazim da je nasilje uklonjeno iz mene. Razumem ga. Svi smo mi životinje.“

Tokom pet sati trajanja komada *The Coast of Utopia*, Tom Stopard nas uvodi u epsku trilogiju devetnaestovekovne Rusije na ivici revolucije u kojoj će akteri učestvovati. U drugom delu, *The Coast of Utopia – Part Two: Shipwreck*, izvedenom u njujorškom teatru „Vivian Beaumont“, intelektualci agitatori predstav-

ljeni u prvom delu *Voyage*, uronjeni su u stvarnost filozofskih principa njihove revolucionarne politike, i scena puca od intenziteta njihovih debata. Mladi idealisti u Parizu u danima koji prethode 1848, smeni monarhije, zagovaraju demokratski poredak i slobodu štampe sa istom strašću kojom se zalažu za slobodnu ljubav i progresivnost umetničkih formi. Takođe, najviše brinu o položaju Rusa u evropskim intelektualnim krugovima gde ih smatraju varvarima... Stopard čini ovu priču živom i zanimljivom ispitivanjem toga kako se održava apstraktna ideologija kada treba da se primeni na život aktera. Jer, mladi Rusi se bave socijalnom jednakošću i slobodom dok se nalaze u kafeima i literarnim salonima Pariza.

Brodvej je dobio novu zvezdu premijerom *Buđenje proleća* na sceni Judžin O' Nil teatra, kompozitora Dankana Šeika, koji je u saradnji sa pesnikom Stivenom Saterom i rediteljem Majklom Mejerom, pretvorio Vedekindov komad iz 1891. u savremen i „najenergičniji šou sezone“. Piščev portret tinejdžerske seksualnosti je bio toliko šokantan u svoje vreme da u Nemačkoj nije prikazivan do 1906. Iako Amerika 21. veka nije represivna kao nekadašnja Nemačka, „Buđenje proleća“ nije nimalo zastarelo. Priču o tinejdžerima koji otkrivaju svoju seksualnost u društvu koje ne priznaje adolescenstke potrebe, autorski tim je uradio u pop-rok maniru, dajući nove dimenzije brodvejskom mjuziklu.

Nova predstava „Royal Court Theatre“ koja je bila na repertoaru od kraja novembra do sredine januara, komad je Amerikanca Tarela Alvina Mek Krejnija *Wig Out!*. Režiju potpisuje Dominik Kuk. „Danas nema momenta u kome smete dozvoliti da ne budete pribrani, ili da ne budete u svom naboljem izdanju. Jedna greška i gotovi ste. Jedna noć vas može učiniti legendarnom ili nevažnom“, stoji u programu. Radnja prati dešavanje u „Kući svetla“, stecištu „drag queen“ dama, gde ćerka koja je nekada bila sin, može da nađe porodicu. Sve se vrti oko priprema za veliki modni šou. Predstava u stilu kabarea, sa šljaštećim kostimima, scenom koju čini modna pista, prikazuje život ovog sloja društva.

NOVITETI SLOVENAČKOG GLEDALIŠĆA

Aleksandra Jakšić

Na sceni Drame ljubljanskog SNG-a premijerno je izveden komad *Tiho otkucavanje sata* koji je 2007. napisao jedan od najvažnijih savremenih slovenačkih pisaca Drago Jančar, a režirao Edvard Miler. Reč je o ne baš sceničnom tekstu, čini ga sedam scena ili sedam jednočinki koje na prvi pogled nemaju ništa zajedničko. Zapravo ih povezuje noć u kojoj se sva dešavanja odigravaju. „Prvi deo je smešten u 11 uveče i sličan je našem životu. Drugi se odvija u 4 izjutra i pomalo je neobičan. Ponekad nam se čini da se dešava u nekom drugom svetu...“, kaže pisac. Noć otkriva sedam različitih lica sveta. To je noć prljavog biznisa, terora, nesаницe, iznenađenja, tajni... Svako ljudsko delanje u njoj je greh. Đavo se krije iza ćoška, ali je nem jer je izgubio ulogu, nije više potrebno da pridobija ljude. Mračnom, skoro danteovskom slikom savremenog slovenačkog društva predstava će uznemiriti mnoge.

Čuveni Nušičev satirični vodvilj o opojnosti vlasti – *Gospoda ministarka* dobio je i svoje slovenačko uprizorenje. Reditelj Dušan Jovanović postavio je

komad u Slovenskom narodnom gledalištu Nova Gorica. U intervjuu datom pre praiizvedbe 25. maja 1929, Nušič je rekao: „Komad je u četiri čina, u osnovi vodviljski, ali sa jednim nizom tipova, sa jednom oštrm satiroom i sa tendencijom, da jedno doba našeg društvenog života pribeliži onako, kako je bilo.“ Korupcija, protekcionizam, oholost, nemoral, malograđanština koje Nušič opisuje bliske su svim vlastima svih vremena.

U koprodukciji Lutkovnog gledališta Maribor i Drame SNG Maribor nastala je lutkarsko-dramska predstava za decu *Kralj Matjaž*. Dramatizaciju Katarine Klančnik Kočutar režirala je Breda Varl. Legenda o kralju Matjažu se prenosila od srednjeg veka u obliku pesama i pripovedaka. Lik dobrog kralja je nastao po liku vladara iz 15. veka Matiji Korvinu, čija dela opevaju i u mnogi drugi narodi. Kralj Matjaž, koga su vile obdarile čudesnim moćima, morao je u boj protiv Turaka da bi oslobodio svoju ljubav Alenčicu...

Diego de Brea je na scenu Slovenskog ljudskog gledališta Celje postavio komad *Dom Bernarde Albe* Frederika

Garsije Lorke. Lorke je u svojoj poeziji majstorski združio moderne literarne tokove – od simbolizma, moderne i nadrealizma – s tradicijom španskih klasika i romskom poezijom. Njegov dramski opus, čiji vrhunac predstavljaju tragedije, odnosno poetska trilogija („Krvava svadba“, „Dom Bernarde Albe“ i „Jerma“) temelji je na konfliktu ljudskih strasti, u njima se prepliću dramska događanja i poetični pasaži. „Dom Bernarde Albe“ govori o krutim društvenim i moralnim zakonima, o položaju žena, o paklu najužeg porodičnog kruga. Bernarda Alba se sa svojih pet ćerki zatvara u kuću iz žalosti za preminulim mužem...

Mestno gledalište ljubljansko na svom repertoaru ima nov mjuzikl *Sećer – Neki to vole vruće*. Reditelj je Stanislav Moša. Priča o nezaposlenim muzičarima Džou i Džeriju koji slučajno prisustvuju mafijaškom obračunu, i potom se pridružuju ženskom orkestru ne bi li pobjegli iz Čikaga u Majami, svoje legendarno filmsko obličje dobilo je u filmu Bilija Vajldera, sa Merilin Monro, Džekom Lemonom i Tonijem Kertisom. Film je zapravo bio polazište nastanka mjuzikla koji je premijerno izveden 1972. na Brodveju, gde je doživio 505 izvođenja i nominacije za 4 Tonija. Libreto, prožet du-

Krute moralne norme: *Dom Bernarde Albe*

hovitim dijalozima i komičkim zapletom, londonsku verziju na Vest Endu dobio je 1992.

Drama *Let u Rim* nova je koprodukcija MGL-a i Gledališta Glej. Ovo je prvenac autora Mihe Mazinija, koji je učestvovao na takmičenju „Integriramo!“, koje daje dramskim piscima mogućnost da razvijaju svoje delo pod mentorskim ili rediteljskim vodstvom, u organizaciji PreGlej-a. Komad govori o dvoje ljudi koji se sreću u aerodromskoj kapeli, čudnom prostoru između religije i tehnike. Jedan od likova u odlučnom trenutku svog života govori drugom svoju tajnu i za to plaća visoku cenu. Srž Mazinijeve

drame je konflikt dve percepcije sveta i relativnosti koja se iz toga rađa. Takođe, tema terorizma je u pozadini, 11. septembar je kulisa za privatnu dramu.

Bijenalni Festival monodrame Ptuj održan je od 4. do 6. decembra u Mestnom gledalištu Ptuj. Odabrano je pet monodrama, na osnovu aktuelnosti onoga o čemu pripovedaju. Žiri je ocenio da je visok nivo izvedenih predstava, kao i da su glumci bili odlični. Nagradu za najbolju monodramu je primio Valter Dragan za interpretaciju Vojca Pujška u monodrami Zorana Hočevara i režiji Nika Apera **Za znoret**.

TEATARSKE VESTI IZ MAKEDONIJE

Na Maloj sceni Makedonskog narodnog teatra premijerno je izveden komad *List na vetru* Koleta Čašulea, povodom obeležavanja 50 godina postojanja makedonske moderne drame. Režiju potpisuje Nela Vitošević. „Reč je o tzv. ženskom tekstu, i bila sam inspirisana položajem žena u savremenom dobu. Za razliku od autorove drame, početak predstave se razlikuje, likovima je dat moderni akcenat, i njihove sudbine se završavaju drugačije od onih koje su opisane pre pola veka. Naš cilj je bio da komad približimo današnjoj publici“, rekla je rediteljka.

Poslednji dan Misirkova Jordana Plevneša, u režiji Dejana Projkovskog, nova je predstava Strumičkog teatra. Komad oživljava duh balkanskog lingvističkog Mocarta – Krste Petkova Misirkova, čoveka koji je definisao makedonski identitet, koji se borio za izmenu izreke „Sloboda ili smrt“ u „Ljubav ili smrt“. Radnja je smeštena u jedan dan, poslednji dan Misirkovljevog života, u kome kroz reminiscencije upoznajemo prilike i ličnosti iz makedonske istorije a vezane za njegov život. „Predstava nije parada niti propaganda, ali otvara niz pitanja na koja publika sama mora da nađe odgovore“, rekao je reditelj.

U Veleškom teatru Aleksandar Ivanovski je postavio *Vesele žene vindzorske*. Srednjovekovna dešavanja Šekspirove drame reditelj je prebacio u sedamdesete godine minulog veka. Glumci izrazito vizuelno prikazuju hladnokrvnost, opuštenost i provincijalnost tog doba. „Prisutno je nekoliko mešanja socijalnih klasa i to je jedan od osnovnih motiva teksta. Poret te dimenzije, prisutna je i specifična atmosfera srednjovekovne Engleske, koju smo preneli u period bliži nama“, rekao je Ivanovski.

Premijera poetske drame *Biserno*

ogledalo Silvije Plat premijerno je izvedena na sceni Kulturno-informativnog centra u Skoplju. Monodrama je nastala po motivima životne priče američke pesnikinje Silvije Plat i njene ljubavi Teda Hjuza. Njeno najpoznatije delo „Stakleno zvonu“ je knjiga sa obiljem autobiografskih podataka, uključujući i borbu pesnikinje sa kliničkom depresijom. Posle samoubistva, Plat je dobila status ikone, jedne od najboljih pesnikinja svoje generacije.

Lutkarska verzija Andersenove bajke *Devojčica sa šibicama* imala je premi-

jeru u Tetrju za decu i mlade u Skoplju. Adaptaciju i režiju uradio je Bonjo Lungov. „Ovo je predstava o duši. Napravili smo je kao Diznijevu priču, sa mnogo slika i boja. Nežna je, lepa, romantična, ali i dalje tužna. Kako deca ne bi bila previše tužna, stvorili smo scenografiju na tri nivoa, da bi se prizori konstantno menjali“, rekao je reditelj Lungov, dodajući da je premijera namerno održana pred Novu godinu, ne bi li nas priča podsetila da novac nije sve i da ljudi uvek treba da se međusobno pomažu.

KAZALIŠNI DOGAĐAJI U HRVATSKOJ

Posle Krecovog „Nagona“ u režiji Matjaža Latina, na sceni Gradskog kazališta u Požegi premijerno je izvedena austrijska drama Indija. Hrvatsku praiizvedbu teksta koji su napisali Jozef Hader i Alfred Dorfer režirao je gost iz Austrije, Marius Šajner. „Indiju“ bismo žanrovski mogli odrediti kao filozofski kabare, a kritičari je opisuju kao „remek-delo komičnog užasa“, te kao izvrstan pučki komad.

Francuski dramski i operiski reditelj Žan-Klod Beruti, predsednik Evropske pozorišne konvencije, te upravnik „La Comedie“ iz Sent-Etjena, u Zagrebačkom kazalištu mladih postavio je hrvatsku varijantu predstave *Polet*, po tekstu francuskog dramatičara Žila Granolea. Reč je o koprodukciji ZKM-a, francuske „La Comedie“ i „Theatre de la Place“ iz Liježa, koja je francusku premijeru imala u oktobru. „Predstava govori o četrdesetogodišnjacima koji su odrasli u vrlo skromnim prilikama, a 80-ih i 90-ih godina se obogatili i postali tzv. nova sred-

nja klasa. No, novo vreme ih ponovo vuče k dnu i padaju tamo gde su i pre bili. Reč je o porodici u kojoj već dugo vlada netrpeljivost. U situaciji narušene harmonije, autor portretira tri generacije iste porodice, one koja je izneverila svoje korene kako bi napredovala na društvenoj lestvici. Žive u jednom malom gradu, koji bi mogao biti i Sent-Etjen, ali i Zagreb... *Polet* opisuje kako su se ljudi razdvojili, a žele ponovo biti zajedno i naglašava ono osobeno radničkom miljeu – pitanje životne sreće“, rekao je Beruti. „Kroz porodicu, ali i brak današnjice, te dosadu, hedonističku želju za boljim životom i tačnim seksualnim identitetom, Granule progovara mešajući žanrove (komedija situacija, melodrama, vodvilj), realno i nadrealno, kao i koketno dodirivanje s teatrom apsurdna, te stvara moćnu sliku u kojoj će o društvenim anomalijama progovoriti sinogodično kroz pojedince i njihove sudbine. Naglašena hipergrotesknost u Berutijevom rediteljskom čitanju zadobija dojmljivu izobličenu meru koja

Mešanja socijalnih klasa: *Vesele žene Vindzorske*

omogućava raskošnoj komici komada da se razlije u dobro tempiranim trenucima“, zaključuje kritičarka zagrebačkog *Vjesnika*.

„Napredak ne menja ljudsku prirodu i međuljudske odnose. Izgleda da je tehnološki napredak, koji se dogodio od 18. veka do danas, samo obmana koja pokriva naše duhovno tapkanje u mestu. Figaro je sinonim duha koji se pobunio protiv nepravde. U našoj predstavi zadržana je ironična kritika, ali ta kritika nije napadačka, gorka i ne dolazi iz razočaranja i isključivosti. Figaro je podrugljiv, ali topao. Ljudi su sposobni primiti više istine kroz humor, a teatar je u funkciji takvog načina ophođenja s ljudima“, rekao je slovenački reditelj Rene Maurin o svojoj postavci *Seviljskog brijača* Pjera Bomaršea na sceni splitskog HNK-a. Uoči premijere „Figarovog pira“, dela trilogije kojoj pripada i „Seviljac“, autora koji je zabranjivan u svoje vreme, nastala je tuča za karte u kojoj je poginuo-

lo četiri osobe?! Bomaršev tekst, praiizveden 1775. u Parizu, prikazuje i danas škakljive odnose među likovima, govori o odnosu vlasti i puka, pohlepe crkvenih redova te ljubavi pohlepnog starca prema mladoj devojci. Maurinova režija zasnovana je na ironizaciji, izvedba je začinjena nizom savremenih komentara i delimično duhovitim koketiranjem s operom bufom. Likovi su impostirani moderno i sveže, dati su u filmskoj poetici, baš kao fragmentovane scene, vizuelno čiste i prefinjene, koje se doduše izmjenjuju presporo...

Argentina Renate Carole Gaticce u Teatru ITD je duhovita priča o osećaju ugroženosti malog naroda od spoljnih uticaja, ali govori i o provincijalnom pogledu na svet primitivnog kvazimačizma začinjenog nacionalističkim verbalnim skandalima. „Argentina“ inteligentno i minucioznom tempom (odličan dramaturški postupak kolažiranja raznih vremenskih dimenzija s tempiranjem video

umetaka) prati rađanje isprva ksenofobije, ali i homofobije u fudbalskom miljeu. Scena je pretvorena u svlačionicu, ali i travnjak, dok se gledaoci osećaju kao neposredni učesnici događanja i spontani navijači.

Predstava *Pijanistkinja* Elfriede Jelinek premijerno je izvedena u Teatru ITD, u koprodukciji s Kazališnom družinom KUFER. Reditelj Dario Harjaček je izgradio atmosferu koja korespondira s romanom, ugodaj opsesivne povezanosti, ludila i seksualnih izživljavanja, služeći se muzičkom komponentom drame (sviranje i podučavanje klavira uz stalno spominjanje Šuberta). Tri glumice, odevene u duboku crninu sa šarenim najlonkama, tumače sve tri uloge – Eriku Kohut, Majku i učenika Klemera. One naizmjenično govore monologe vrlo ekspresivno, varirajući najrazličitije intonacije, nudeći paletu raspoloženja od srdžbe do gadljive pomirljivosti sa sudbinom.

Savremena izvedba bajke *Lepotica i zver* riječkog HNK-a pokazala nam je kako su danas priče o „lepticama i zverima“ u znaku novca u rukama novokomponovanih tajkuna i bezobzirnih moćnika, koji su navikli da mogu baš sve

Od komedije do psihološke drame: *Brana*

kupiti. Reditelj Vito Taufer radnju smešta u ambijent noćnoga kluba i društvo sumnjivog morala. Predstava je raspevana i rasplesana, zahvaljujući songovima u maniru treš poezije, kao i muzike u ritmu hip-hopa.

Monokomedija Nenada Stazića *Izumitelj* u režiji Borisa Kovačevića imala je

premijeru u SK „Kerempuh“. Pisac se okreće problemima široke hrvatske populacije onih najsiromašnijih – penzionerima. Lazar pod stare dane smišlja neverovatne izume koje pokušava prodati i tako preživeti...

Majčinska ljubav je безусловna i bezgranična, ali koliko u dobrim name-

rama jedna majka može zastraniti, vrhunski prikazuje drama *Staklena menažerija* američkog klasika Tenesija Vilijamsa. Ta autobiografski intonirana drama o samohranj majci koja svoj život ostvaruje kroz živote svoje dece, prva je ovogodišnja produkcija Kazališne kuće Zadar, a u režiji Dražena Ferencina. „Vilijams ne nudi nikakvu sreću, ne postoji lažna nada, neprestano traži istinu i u tome je nekakva tajna između njegove komunikacije i savremenog gledaoca. Njegovi likovi stradaju ili drugi stradaju zbog njihove hipersenzibilnosti, nesnalaženja, ranjivosti, zbog svega onoga što svi prepoznajemo i u nama“, rekao je reditelj Ferencina.

„Ovaj komad u svojoj srži ima potrebu da pokaže da različitost nije grešna, ali ni idealna, jer u vremenima kad su svi jednaki, osuđeni smo na neku vrstu izolacije. Mora se imati pravo na lični izbor, a ne onaj što nam se nudi. Može se biti svoj, ali ne nužno srećan, što mi se čini da je srž ove drame“, kaže dramaturg Boko.

Premijera *Brane* irskog autora Konora Mek Fersona izvedena je u zagrebačkoj Gaveli u režiji Mateje Koležnik.

Radnja drame prouzročena u Londonu 1997, koja problematizuje piščeva iskustva, posebno njegov alkoholizam, odvija se u realnom vremenu u tradicionalnom irskom seoskom pabu. Tamo se četvorica meštana, želeći impresionirati urbanu mladu ženu (koja se upravo doselila), zabavljaju tradicionalnim irskim hobijem – prepričavanjem navodno stvarnih lokalnih anegdota koje uključuju duhove, mistične i paranormalne pojave. O razlozima postavke teksta, slovenačka rediteljka kaže: „Posebno volim određeni tip moderne dramatičke, koji nosi nešto čehovljskoga u sebi, to nešto na rubu komedije i ozbiljne psihološke drame. *Brana* govori o kulturi u kojoj nije običaj svoje bake smestiti u dom nego se za njih brinuti, do kraja. To je i priča o manjku žena u selu zbog čega se momci ne žene, pa se okreću alkoholu. Svaki veliki monolog započinje anegdotom da bi završio u dubokoj intimnoj ispovesti. Privlači me to irsko-englesko-škotsko dramsko pismo koje zaobilazi urbane teme. Osim toga, pisac je isključio karaktere bez greške, bez funkcionalnih replika.“

ŠTA SE DOGAĐA U POZORIŠTIMA BIH

Na 25. Susretima pozorišta BiH u Brčkom trijumfovao je *Narodni poslanik* Narodnog pozorišta RS koji je osvojio četiri nagrade: za najbolju predstavu u celini, za najbolju režiju Nikole Pejakovića, za najboljeg glumca, koje je pripalo Željku Stjepanoviću za ulogu Jevrema i za najbolje glumačko ostvarenje Nikoline Đurđević za ulogu Pavke. Kako kritika kaže, sve je u toj predstavi na svom mestu, ništa nije prepušteno slučaju, ideja reditelja, dramaturga, glumačkog ansambla vidljiva je u svakom segmentu ove izuzetno duhovite, tragikomične, pa i na momente groteskne, urnebesne komedije. Reditelj Pejaković, odgajan na tradicijama montipajtonovske komike, humoru Alana Forda i gegu Mapetovaca, uz potpunu predanost glumačkog ansambla, smešta i promišlja „Narodnog poslanika“ kao našeg savremenika, čoveka koji će se bezrezervno i lakomisleno odreći svega što mu je u životu do tada bilo važno – porodice, posla, ljubavi, prijatelja – kako

bi, barem na trenutak bio među onima „gore“, žrtvujući tom „zlatnom teletu“ i dušu i telo... Gran pri Susreta pripao je Matku Ragužu, direktoru Teatra „Exit“ iz Zagreba, za predstavu „Kauboiji“. Statuom „Zlatno pero“ nagrađen je najbolji tekst „Čeif“ bosanskohercegovačkog dramskog pisca Mirze Fehimovića, koji je izvelo Beogradsko dramsko pozorište. „Metro-priče iz belog sveta“ Dečjeg pozorišta RS u režiji Jovice Pavića, osvojile su priznanje za najbolju predstavu po oceni publike...

Predstava *Nije čovek ko ne umre* u režiji glumca Željka Stjepanovića, premijerno je prikazana na Maloj sceni „Petar Kočić“ u Narodnom pozorištu RS. Komad je rađen po tekstu jednog od najpoznatijih bh. pisaca, Velimira Stojanovića, a bavi se odnosom ljudi u bolnici, njihovom bolešću i igrom na granici života i smrti. „Nije čovek ko ne umre“ tretira temu za koju kad čujete ili počnete da pričate o njoj izaziva nelagodu. Kad god se spominje bolest ili bolnica ljudi

prave neku distancu prema tome. Retki su tekstovi, ali i reditelji koji se na ovaj način time bave. Napravili smo neku vrstu tragikomedije, a komičnost koja izlazi iz teksta je samo odušak teškoj drami koja se dešava u predstavi. Velimir Stojanović je uspeo da od bolesti napravi umetnost, napravio je složen i slojevit komad koji ima više poruka“, naveo je Stjepanović i dodao: „zadovoljan sam i reakcijama publike, jer smo postigli ono što smo hteli, a to je da ne znate u kom trenutku biste plakali ili se smejali.“

„Tekst je nastao pre 30 godina u vreme jednopartijskog sistema kada se nije moglo svašta pisati. Iako je društvo naizgled bilo slobodno, mnoga su bila ograničenja, te je bilo interesantno nakon tri decenije, kada smo prošli sve ove tranzicije i osvajanja takozvane demokratije, da zamislimo da sad imamo slobodu govora i mišljenja. Snaga i veličina ovog teksta upravo u njegovoj aktuelnosti“, zaključio je jedan od aktera, Goran Jokić.

Trijumf na 25. Susretima bh. pozorišta: *Narodni poslanik*

„Folklorom magijom“ Dečjeg pozorišta RS u Kulturnom centru Istočno Novo Sarajevo počeo je 13. Internacionalni festival malih scena – monodrama Srpske. U pet festivalskih dana publika je pogledala deset predstava: „Paorska groznica“ u režiji Lj. Majere, „Detići u parlamentu“ Nikšićkog pozorišta, „Lilika“ i „Prvi bračni dan“ Udruženja

dramskih umetnika RS, „Muma Paduri“ trupe „Balkan novi pokret“, „Bog te maz'o“ u režiji Tome Kuruzovića, „Titov tajni dnevnik“ u izvođenju Milenka Pavlova, „Francuska snajpa“ „FaVi teatra“ iz Beograda i predstava domaćina „Probudi se, Rado“. Najbolje predstave festivala su „Folklorom magija“ i „Titov tajni dnevnik“.

Uvek aktuelan Čehov: *Prosidba i Medved u jednom činu*

POZORIŠNE NOVOSTI IZ CRNE GORE

Premijera predstave *Prosidba i Medved u jednom činu*, koju je po Čehovljevim delima režirala Danijela Radovanović, studentkinja pozorišne režije na FDU Cetinje, održana je na sceni „Studio“ Crnogorskog narodnog pozorišta. Iako je reč o ispitu režije treće godine u klasi prof. Radmile Vojvodić, predstava je kvalitetom zaslužila da se nađe na repertoaru nacionalnog teatra. „Odabrala sam dve Čehovljeve jednoscenke i stavila ih u jedan čin, pokušavajući da istražim večitu borbu muškarca i žene, granicu između kalkulacije i emocije, tražeći gde je granična linija između ljubavi i mržnje, i koliko je ta granica, zapravo, varljiva kad su u pitanju muško-ženski odnosi. U *Prosidbi* i *Medvedu* sukobljene strane, muškarac i žena, ogrezli u predrasudama, zatvoreni su u društvene i životne stege i kalupe, zaslepljeni računicom ličnog interesa, ali se, najednom, kao kakvim čudom, fatalna netrpeljivost između njih preobraća u fatalnu privlačnost. Komi-

čan je taj preokret u njihovom beslovesnom karakteru“, kazala je rediteljka Danijela Radovanović. Na dobru tradiciju saradnje i partnerstva CNP-a sa Fakultetom dramskih umetnosti podsetio je direktor pozorišta Janko Ljumović, napominjući da je prirodna adresa na koju se mladi umetnici sa cetinjske akademije upućuju da pokažu svoja znanja upravo nacionalni teatar.

Nikšićko pozorište sa predstavom *Detići u parlamentu*, koju je po tekstu Milutina Tomića režirao Slobodan Milatović, učestvovalo je na ovogodišnjem 13. Festivalu malih scena – monodrama Srpske u Istočnom Sarajevu.

Diplomske predstave Fakulteta dramskih umetnosti sa Cetinja *Tajni zapisi o skandalu* i *Život po receptu* izvedene su u podgoričkom DODEST-u, KIC-a „Budo Tomović“, u okviru manifestacije DEUS. Prva je nastala po motivima scenarija Patrika Marbera za film „Zapisi o skandalu“ iz 2006. godine. Taj psihotriler se bavi samoćom dve žene koja prerasta u

eksplicitnu opsesivnost s jedne, i latentnu posesivnost s druge strane. Komad je svojevrsan odraz životnih događaja uvučenih u mrežu tajnosti. Nezadovoljna porodičnim i emotivnim životom, profesorka Magdalena Hart ulazi u seksualnu vezu sa maloletnim učenikom, ne razmišljajući o posledicama. Njena starija koleginica Sofija Kovet slučajno saznaje za skandal, čuva tajnu i to biva njeno moćno oružje za pridobijanje Magdalene blagonaklonosti, usput gajeći ljubavna osećanja prema njoj. Komad „Život po receptu“ rađen je po motivima romana Dubravke Ugrešić „U raljama života“. Tretirajući pitanja postoji li univerzalni recept za sreću i da li svako prolazi svoj put do samospoznaje, ta predstava sa elementima melodrame i romantične komedije, scenski razrađuje priču o stvaranju knjige i šta se sve dešava sa autorom kada reši da se otrgne iz klišea. Takođe, reč je i o buntu protiv mas-medija i diktiranja modnih i potrošačkih trendova.

PUTUJEM, MISLIM, OSEĆAM

Putopis po mestu stanovanja

Piše Jovan Ćirilov

Beograd, 6. decembar 2008.

Anja Suša ima precizno osećanje za pravo delo u pravom trenutku i na pravi način. Drama Stafana Valdemara Holma, doskorašnjeg upravnika prestižnog Dramatena u Štokholmu, ima žestinu bez imalo sentimenta i koketovanja sa publikom. Delo je ipak duhovito, ma koliko turobno u svom antropološkom pesimizmu. Anja se uzdržava od svake dopadljivosti kostima i dekora koja se često viđa i za najsurovije komade po Nemačkoj i Britaniji. Ansambl, naročito ženski, tačno je uhvatio intonaciju koju Anja želi u svojim predstavama.

Beograd, 10. decembar 2008.

Najzad Muzilovi „Sanjari“ na repertoaru pozorišta. Moja davnašnja želja da taj komad vidim na sceni. Miloš Lolić se ubraja među onih nekoliko mladih reditelja posle kojih više ne mogu da ponavljam mantru da kao da kod nas Bitefa nije ni bilo. Smeo repertoarski potez, odlična podela, dobra analiza, priležan rad glumaca sa verom u smisao Muzilovog sofisticiranog i „nesceničnog“ komada. I najzad, odlična upotreba mikrofona za otkivanje suštine likova. A znao sam unapred da će se svi kritičari ostrviti na upotrebu mikrofona. „Šta će mu to!“ Oni bi da u beogradskom pozorišnom pejzažu postoje samo strejt komadi kazani i odigrani „psihički“. Neko od njih reče kad je već ovo sve kao snimanje radio-drame, šta će onda raskošni kosti-

mi iz epohe. Odgovorio bih kao Dilen kad su povodom njegovog „Žorža Dandena“ upitali: „Gde ste videli kandelabre u eksterijeru“, uzvratilo ovako: „Da, video sam – u pozorištu.“ Tako je i sa stilskim kostimima glumaca u Muzilu, koji tobož snimaju radio-dramu. Ako baš hoće psihološko objašnjenje onda se može reći da su ih obukli da bi se osećali da su u epohi iako se to prilikom emitovanja ne vidi, ali može da se oseti.

Beograd, 12. decembar 2008.

Gužva pred „golom“, zapravo pred biletarnicom Zvezdare uoči premijere najnovijeg komada Duška Kovačevića „Generalna proba samoubistva“. Urnesno. Igračka plačka. Smeh posle gotovo svake replike. Iznad svake kritike. Ko bi bio protiv tolike količine duha! A Brstina je neodoljiv, majstor smelega transformacije gotovo bez presedana u ulozi četvoro protivurečne i veoma različite braće.

Beograd, 15. decembar 2008.

Ne znam već po koji put govorim o Nevenki Urbanovoj. Muzej pozorišne umetnosti je napravio izložbu o njoj pod naslovom koji sa predložio – „Pozorišna diva“. Fotografije jednog stila glume, stila mišljenja, slike doživljaja sveta. Ona me još uvek inspiriše da kažem nešto što ranije nisam rekao. Ovoga puta je to zahvalnost moje generacije toj divi koja je u sivo doba socijalističkog realizma prenela iz prošle epohe svu raskoš svoje nezaustavljive erotičnosti, jače od svake

prosečnosti. A za njenu garsonjeru sam upotrebio novu metaforu – da je sa njenim pričama iz boljih dana razmicala zidove svog skućenog prostora, tako da je postajao zamak. Iako mi više ne zanimaju uobičajene pohvale, ovog puta mi je bilo drago da je odjeknulo to što sam pričao, zbog nje, a ne zbog mene. „Bili ste nadahnuti“, neko mi reče.

Niš, 16. decembar 2008.

Neda Arnerić i ja idemo na proglašenje pobednika najvećeg kulturnog događaja u Nišu 2008. godine. Ima deset kandidata. Događaj se direktno prenosio na lokalnoj televiziji. Direktor televizije proglašava da je događaj godine Izložba Leonardovih pronalazaka u organizaciji Niš Art Fondacije. Zahvaljujem se u ime Beograda – Leonardo je bio i u Beogradu, zahvaljujući Nišu. Ostali nominovani i ne čestitaju nagradu. Ne pada im ni na pamet!

Beograd, 18. decembar 2008.

U „Vuku Karadžiću“ u okviru plesnog centra predstava „Kriva za Gausa“ u koreografiji Borisa Čakširana i Sanje Krsmanović-Tasić. Veoma duhovita i duhovna predstava. Dobar dekor skromnim sredstvima – projekcije koje oplemenjuju prostor, neobična muzika i neki novi koraci, sve to je veoma dobro, iako mi je jasno da su na sceni vrlo mladi igrači. Tek kad sam se sit naapludirao, saznao sam da su dva igrača slepa, a njih nekoliko gluvonemi. Igraču tako što samo osećaju vibracije i ritam. Veoma dobro što to nisam ranije znao, jer bih predstavu posmatrao iz tog ugla. Ovakvo sam uvideo osnovne vrednosti, a čuđenje je došlo naknadno, čak i kao nevažno za umetničku stranu. Naravno da je to važno za umetnike sa posebnim potrebama, za njihovo samosećanje i resocijalizaciju. Ovo je dvostruki poduhvat za svaku pohvalu.

Beograd, 20. decembar 2008.

Radimo Slobodan Mašić i ja na knjizi Natalije Vagapove „Bitef – život, pozorište, festival“. On je čovek velikih poteza. Ne škrtari na stranicama. Najbolje fotografije rasprostire na dve starne velike formate. Biće to slika svetskog pozorišta od sredine prošlog veka do danas. Srećom, naši imaju razumevanja za takve poduhvate. Grad je još početkom godine dao sredstva za knjigu, a Bradić je u poslednjem trenutku uskočio za sredstva za štampu u Publikumu, a da ga uošte nisam mučio nekim telefonskim insistiranjem da nađe sredstva. Shvatio je odmah koliko je to važno.

Beograd, 21. decembar 2008.

Stigla mi je Natalija Vagapova. Došla je da pogleda otiske njene studije o Bitefu, da pogleda moj uvod, hronologiju paralelnih događaja sa Bitefom od 1967. do

2006. godine. Ona je strana gošća koja je najduže pratila Bitef, gotovo kao i naši kritičari moje generacije. Mašić kaže da je dragocen taj pogled nekoga sa strane. To je pogled iz jedne velike pozorišne kulture.

Beograd, 22. decembar 2008.

Na reprizi „Boga masakra“ u Ateljeu 212. Jasmina Reza je majstor, da ne kažem majstorica, visokog bulevara (Medenica ga u Vremenu naziva „intelektualnim bulevarom... može i tako), a i Alisa Stojanović zna tačno da pogodi žanr uz uzoran rad sa glumcima. Sve je tačno izanalizirano, a blaga satiričnost je strogo kontrolisana. Moja koleginica iz Moksve kaže da bi u Rusiji glumci odigrali humornu stranu veoma naglašeno. „Ipak ste vi bliže Evropi i Francuzima.“

Beograd, 23. decembar 2008.

Nisam iz nekih svojih razloga hteo da odem na premijeru „Ogovaranja“ Nebojše Romčevića u režiji Ljubiše Ristića. Kako su došli u Atelje 212, poveo sam Vagapovu da vidi Ristićevu najnoviju predstavu. Ne bih predstavu ogovarao ni preko „Ludusa“, ali zaista ne shvatam šta će toliko citata iz Šekspira, pa ma koliko ga Rucović, o kome je u komadu reč, igrao na sceni Narodnog pozorišta. Na predstavi sa prepunom salom i još gledaocima na pozornici, nema beogradskih kritičara, ali ni Ljubiše Ristića. Bar ne u foajeu.

Beograd, 25. decembar 2008.

Sutra idem u Suboticu, a odande u Nove Karlovca. Zoran Jovanović sa svojim ansamblom „Suno e Rromengo“ („Romski san“) napravio je novu predstavu „Romokaust“ posvećen stradanjima Roma u nacističkim logorima. I ovog puta, kao za predstavu „Tako je, kako je“, rekao je da ne dolazim pre premijere, hoće i ovog puta da vidi šta ume da napravi sam, bez saveta sa strane. Baš mi to imponuje!

Uveče u Bitef teatru. Drago mi je što prvi put u životu gledam Ibzenovu „Gospu s mora“, koju nikada u životu nisam video. U Beogradu se u NP pooslednji put davala 1904. godine. Bodroža je prišao ovoj drami kao komadu neobičnih valeda. Pronašao je sa glumcima žanr, ali nije baš srećno sledio novi običaj naših reditelja da sam radi scenografiju. Oni pufovi za sedenje, kao da ih je i sam napravio, pretvarali su neobičnu suptilnu dramu kadgod bi neko od glumaca pokušao da na njih sedne u „komediju bez razloga“.

Beograd, 26. decembar 2008.

Žurim oko osam ujutro do Raleta Zelenoviću u Knez Mihailovu da njegovim kolima krenemo u Suboticu.

LUDUS

Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137
COBISS.SR-ID 54398983
Izlaze jednom mesečno
(osim u julu i avgustu)
Tiraž: 1500 primeraka

Izdaje

Savez dramskih umetnika Srbije
Beograd, Studentski trg 13/VI
Telefoni: 011/2631-522,
2631-592 i 2631-464; fax: 2629-873
http://www.sdus.org.yu
e-mail: sdus@sdus.org.yu
PIB 100040788
Tekući račun: 255-0012640101000-92
(Privredna banka a.d.)
Devizni račun: 5401-VA-1111502
(Privredna banka a.d.)

Predsednik

Ljiljana Đurić

Glavni i odgovorni urednik

Tatjana Nježić

Savet Ludusa

Svetlana Bojković, Jovan Ćirilov, Goran Marković, Dejan Mijač, Gorica Mojović, Ljubomir Simović

Redakcija

Branko Dimitrijević, Petar Grujičić, Željko Hubač, Aleksandra Jakšić, Aleksandar Milosavljević, Olivera Milošević, Miroslav-Miki Radonjić, Ana Tasić

Lektura i korektura

Aleksandra Jakšić

Sekretar redakcije

Radmila Sandić

Tekstove i fotografije slati na:

ludus@sdus.org.yu

Grafički dizajn i priprema za štampu

AXIS studio, Beograd
e-mail: office@axis.co.yu

Dizajn logotipa „LUDUS“

Đorđe Ristić

Redizajn logotipa „LUDUS“

AXIS studio

Štampa

Preduzeće za grafičko izdavačku delatnost i usluge d.o.o. BRANMIL, Beograd, Borisa Kidriča 24

Rešenjem Ministarstva za informacije Republike Srbije Ludus je upisan u Registar sredstava javnog informisanja pod brojem 1459

Milan Mihailović - Caci

Iz „Uspomenara 212“

PIVO ZA BORU

Uvek je bilo velikih zaljubljenika u pozorište i uvek će ih i biti. Jedan od njih je moj stariji brat Borislav. Od pete godine gledao je dramske, operске i baletске predstave po ko zna koliko puta. Znao je i o onome što nije mogao da vidi.

Govorili su neki:

- Živa enciklopedija!

Pita Cigu Jerinića Petar Banićević:

- Cigo, koga si igrao u predstavi „Period prilagodavanja“, Tenesi Vilijemsa? Ciga ga gleda preko čaše, nekakva muka mu u pogledu. I najzad reče:

- Ne znam ni da sam igrao u toj predstavi, a kamoli koga sam igrao. Pitaj Bora, on će da ti kaže.

Bora, koji je sedeo za drugim stolom i pijuckao svoje pivo istog časa izgovori celu podelu, nabroja sve saradnike i alternacije. Ralf iz predstave koja je igrana pre više od četrdeset godina – Ciga Jerinić, viknu konobaru:

- Dragane, daj Bori jedno pivo na moj račun, zaslužio je!

M. Bulgakov, „Bekstvo“, Narodno pozorište, 1972: B. Jerinić, S. Pešić, Milan-Caci Mihailović (Golupkov) i J. Milićević

Fotografije koje je Milan-Caci Mihailović načinio na promociji Ludusa u novembru 2008. godine u Ateljeu 212, namernom greškom objavljujemo ponovo (bile su objavljene u prošlom broju) iz dva razloga: prvi je zato što je na njima Ludus u rukama doajena glumišta, a drugi zato što su one dokaz Cacijevog dara da slikom i rečju ovekoveči trenutak.